

Aposol

I Bera

(Acts)

Vonaviakova

Yesu kana kivikivina Luk na buka sago igirumi tuna kana vava *Yesu Varana Biibiina*. Muriyai ina giruma ikwapanatini da *Aposol I Bera* igirumi.

Ma weni bukana kamoni iakovita da ikikava Kanuma Vovokaravina, Yesu kana kivikivina ivi~nowesi da Keriso varana biibiina dobu nununai idimei, Jerusalem kwanatuna kamoni, Judiya da Sameriya dobusi kamosiyai, ma muriyai dobu ku kudubina.

Karenai na Jiu damsi kava Keriso ivi~tumaghane da ivi~Keresiyana. Ma muriyai na varana biibiina ikiibau da kupuna damsi kurisi. Ma karako na dobu ku kudubina wawaya Keriso itumaghane.

Weni bukana kamoni Luk ivi~debei kurita da Jiu damsi i bera ma i vonaviyoyovana giruma katamana kamoni ivi~beyebeysi da ikikava God itakovi. Ma aviyavisina Jiu damsi kamosiyai ivi~karei na Yesu Keriso ipisi da ivi~kovini da wawaya dobu nununai God yavata ini~nuwasago. Luk weni bukana kamoni igiruma da aposol Yesu Keriso varana biibiina idimadimei da ekalesiya dobu nununai itupuwa ma Keresiyana i koroto irakarakata.

Ma Luk igiruma da Yesu kana kivikivini weni nakanani ikiibau da Varana Biibiina ivorei.

1. Yesu rabobowai ivomiiri ma ighae ku kunuma ma murinai kana kivikivina i biga ivi~karei da Jerusalem kamoni wawaya ivi~Keresiyana.
2. Kana kivikivina Jerusalem ikiibutawei da Judiya ma Sameriya dobusi kamosiyai i biga iberai.
3. Muriyai Judiya ma Sameriya ikiibutawei da Meditereniyani Yegai ine yavui da dobu bogii ma bogiiyai idima inenae da ku Rome inekiibau.

Nota ghamanakina *Aposol I Bera* bukana kamoni na Kanuma Vovokaravina ina rewapana. Tuna ioru da vitumaghana damsi Jerusalem kamoni itowatepanisi. Tuna berana na Pentikos maranai itupuwa ma nani murinai Kanuma Vovokaravina mara nonowa ekalesiya ma i babada yavata ivivi~nowesi ma rewapana ivereveresi

da bera peyarina weni bukana kamona i girumi na itupuwa. Keresiyana damsi mara katamanina idima na weni bukana kamona i girumi da takovi ikikava ivi~sisiya. Ma takitai da vitumaghana damsi i yawasa kamona na God vonona ivi~rewapana kirakai. Ma nani rewapanina tepana na ekalesiya ivi~nuwasago.

Luk ina nota weni nakanani iregehi.

Sapta 1:1-26 Yesu kana kiviKivina ivovunagha da Keresiyana bigana iti~karei.

a. Sapta 1:1-14 Yesu ina sisiya turina ma ina vonakiiyapa bagibagisi kana kiviKivina kurisi.

b. Sapta 1:15-26 Judas epayanina ivinei.

Sapta 2:1 da ku 8:3 Yesu kana kiviKivina i biga ma i dima Jerusalem kamona.

Sapta 8:4 da ku 12:25 Yesu kana kiviKivina i biga ma i dima Judiya ma Sameriya dobusiyai.

Sapta 13:1 da ku 28:31 Pol ina yawasa.

a. Sapta 13:1 da ku 14:28 Pol ina biga ivi~karei ma ikikava ibaba.

b. Sapta 15:1-35 Aposol i dughu ghamana Jerusalem kamona.

c. Sapta 15:36 da ku 18:22 Pol ina baba viruwina.

d. Sapta 18:23 da ku 21:16 Pol ina baba viarobina.

e. Sapta 21:17 da ku 28:31 Pol na gabura kamona, Jerusalem, Sisariya ma Rome kamosiyai.

1 ¹Kiiwa kiiwa, Teyopilas.^a

Rorova buka sago agirumi na kamona Yesu ina vibeyebeyena ma ina biga ikikava iberai, karena da ku damona na kudubina atere. ²Muriyai da ku kunuma ita~ghae na iyavo kava ivinesi da ina aposol na Kanuma Vovokaravina ina rewapanai ivonaveresi da aviyavisina ita~berai. ³Yesu irabobo murina na mara 40 kamona irurumatara ina aposol kurisi ma ivivi~debe meyei da vonavaghata da tuna yawayawana. Ma kurisi God ina vikiivavona ivivi~sisiyei. ⁴Mara sago yavata ikamkam ma sisiya bagibagina ivonesi bo, “Jerusalem ke kona~kiibutawei, kovi~koyakoyagha mara gisina. Namada avonemi da aku Mamai vonakiiyapa bagibagina iterei da kami puyo ina~vonatawei.”^b

⁵Jon okowai wawaya ibabataitosi ma ke mara gurina ma tami na Kanuma Vovokaravina ina rewapanai kona~babataito.”^c

^a 1:1 Luk 1:1-4 ^b 1:4 Luk 24:49 ^c 1:5 Mat 3:11; Mak 1:8; Luk 3:16; Jon 1:33

Yesu ighae ku kunuma.
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶Mara sago Yesu ina aposol iriyesi ma kurina ivi~tarakiyana bo, “Bada, weni maranai Israel i vikiivavona kuni~vovirei, bo?”^d

⁷Ma Yesu ivonapotesi bo, “Aku Mamai tuna kava ibada da nani marana itereterei ma ke tami ami biga da akovina kota~viia. ⁸Ma Kanuma Vovokaravina ina~towatepanimi na rewapana ina~veremi da aku bera kudubina matamiyai kokitakitai na koni~mamatarei Jerusalem ma Judiya da Sameriya kamosiyai ma bade dobu ku kudubina.”^e ⁹Ivi~sisiya ikovi ma matasiyai God ivitawei igheghae da kwavu ikiigavugavui.^f

¹⁰Yesu ighae ma aposol ivi~kiitata na kadenima totomowa ruwa kii gara poipoisi na ririsiyai vaghata irumatara. ¹¹Ma ivonesi bo, “Gariri dami, avi kubiine kunuma kotatatai? Yesu ikikava gwabimiyai ivitawei egheghae na bade nakanani ina~vovira.”

Matiyas ivinei da Judas epyanina.
(Mat 27:3-10)

¹²Weni berasi Oliv koyana tepanai itupuwa ma muriyai na aposol ivovirame ku Jerusalem.^g ¹³Inekiibau ma irui ku numa ma ivotete ighae ku kiidamo i ku tupayaragha. Tupayaraghina kamona na Pita, Jon, Jemes da Anduru, Piripo ma Tomas, Batoromiya ma Matiu, Jemes (tuna Arupiyasi natuna), ma bade Saimon (tuna Zelote wawayina)^h ma bade Judas (tuna na Jemes natuna.)ⁱ ¹⁴Ma mara nonowa nipowana kubiine na ivivi~sagosi, Yesu titina yoghoyogho ma i maduwa Meri ma wivine viya yavata.

¹⁵Mara sago na vitumaghana damsi iriyesi da kamosiyai na wawayi ivi~120. Ma Pita ivomiiri da ivi~sisiya. ¹⁶Ivona bo, “Varevaresiku, giruma katamana kamona ikikava igirumi na itupuwa. Nani kamona Kanuma Vovokaravina David kurina ivi~debei da Judas iti~wawana da wawayi iti~nowesi da Yesu ita~patumi. ¹⁷Ma Judas na tota kamotiyai da yavata tabiga patapata.”

¹⁸Judas na Yesu ivi~wawanei ma wawayi nani manena iviia da tano igimari. Nani tanona na kamona Judas ipeku da manawina ivi~kwata da kamokamona irutepoi.^j ¹⁹Jerusalem makamakiisi kudubisi nani rabobona varana ivi~yanei ma Hibru gamosiyai tanona ivi~vavei Akeldama, nani vavana iyamna ‘tara isororo.’

^d **1:6** Yesu kana kivikivina na dobu vikiivavona ivi~sisiyei. Inotai da Yesu Rome damsi ita~kwavinsi ma tuna iti~kiivavo ma Israel damsi iti~badesi. ^e **1:8** Mat 28:19; Mak 16:15; Luk 24:47-48 ^f **1:9** Mak 16:19; Luk 24:50-51 ^g **1:12** Ibaba na ke gurina, 800 mita nakanani. ^h **1:13** Zelote: Zelote damsi ikayokayowei da Israel kamona Rome i vidadana ita~kutawei. ⁱ **1:13** Mat 10:2-4; Mak 3:16-19; Luk 6:14-16 ^j **1:18** Mat 27:3-8

²⁰Ma Pita ina sisiya ikwapanatini bo, “Psalms kamonai Kiivavo David igiruma bo,

‘Ina numa ekwebu,
da ke wawaya ina~makai.’

Ma bade igiruma bo,

‘Wawaya sago kana gawara ina~viiya.’”^k

²¹“Tuna kubiine wawaya sago kana~vinei da Judas kana gawara ina~viiya. Tuna wawayina na mara nonowa Yesu yavata tabababa patapata. ²²Karenai Jon wawaya ibababataitosi maranai da Yesu ina ku ghe marana na tuna wawayina na yavata. Bera peyarina matanai ikitai na kana~vinei. Ini~vitekai da kani~mamatara wawaya kurisi da Yesu rabobowai ivomiiri.”^l

²³Vaghina ma tomotomowa ruwa ivonagubisi. Sago na Matiyas ma sago na Josepa (tuna ikwatukwatui Basabas, ma kana vava viruwina Jastas). ²⁴Ma peyarisi inipowana da tomowa kiimatanina ita~vinei. Ivona bo, “Bada, wawaya peyarina nuwanuwasi tam kuakovi. Kevi~beyekai da meni tomowina kekayokayowei ²⁵da aposol bigana ina~berai. Judas kana gawara ina~viiya, iyamna ikuyowekai inae ku gawara berona.” ²⁶Nipowana murinai na virekwa sago iberai da Matiyas ivinei da aposol ku kamosi irui da ivi~12.

Kanuma Vovokaravina ipisi.

2 ¹Pentikos maranai vitumaghana damsi kudubisi ku numa sago ivi~kiidaburana.^{m n} ²Ivivi~makiiyana ma kadenima kunumai gugura ivi~yanei nakanani ma yanunu rewapanina. Nani gugurina ioru da numa kamona inunui. ³Ma sawara sago, kitana na nakanani ma keyama yebayabarina ioru ma ivi~tamoyarayaragheyana da sago sago дума ku tepasi itowa. ⁴Ma Kanuma Vovokaravina itowatepanisi ma rewapana iveresi da ivi~karei da gamo bogii ma bogiiyai ivivi~sisiya.

⁵Ma Jerusalem kamonai na Jiu damsi i dobu bogii ma bogiiyai ma peyarisi na God ivovokaravei. ⁶Ma ti na nani gugurina ivi~yanei na koroto ghamana iriyei. Ma ivi~deyei da Pita turaturana yavata gamo bogii ma bogiiyai ivivi~sisiya ma nani kamonai Jiu damsi sago sago дума ti mani gamosi ivivi~yanei. ⁷Inota kavakavai da ivona bo, “Ede! Weni wawayisi gamo bogii ma bogiiyai isisiya, kudubisi na Gariri damsi. ⁸Ikikava da tota dam bogii ma bogiiyai ma gamotiyai isisiya? ⁹Ita dobu na Patiya, Midiya, Elam, Mesopotemiya, Judiya, Kapadosiya, Pontas ma Eisiya, ¹⁰Pirigiya, Pampiriya, Egypt ma Libiya, tuna na Sairini dobuna ririnai. Ma bade tota viya na Rome damta, ¹¹kamotiyai viya na Jiu vaghata, ma

^k 1:20 Psa 69:25, 109:8 ^l 1:22 Mat 3:16; Mak 1:9, 16:19; Luk 3:21, 24:51

^m 2:1 Lev 23:15-21; Deut 16:9-11 ⁿ 2:1 Pasova kamna ikovi na mara 50 murinai na Pentikos kamna.

bade viya na kupuna damta ita vitumaghana tavorai da tavi~Jiu. Ma bade viya na Kriti ma Arebiya damta. Peyarita tiyanesi da tota mani gamotiyai God ina bera ghamaghamasi isisiyei.”¹² Jiu damsi ivi~deyei ma inota kavakavai da ivona bo, “Weni tuna na bera avai?”

¹³Ma viya nani korotona kamoni vitumaghana damsi ivivi~namesi, ivona bo, “Nani wawayisi na iuma neghanegha makai.”

Pita irumamara.

¹⁴Pita ma aposol turaturana ivi~11 ivomiiri ma Pita koroto kurisi irumamara. Ivonesi bo, “Aku wawaya, Jiu dami ma Jerusalem makamakimi. Weni berana iyamna ani~debei kurimi. Kovi~yana boga! ¹⁵Ke kona~notai da weni damsi ituma neghenegheyana. Madegha karakava ina~ghe paka, ma peyarita takovi da okowa rewapanisi na ke boiboiyai katumai.”^o ¹⁶Kegha, mara katamaninai peroveta Joel ivona da weni matakirina ghamana ita~tupuwa. ¹⁷Igiruma da God ivona bo,

‘Mara ina~riyariyatawei na Kanumiku ana~vonatawei inoru wawaya kudubisi kurisi.

Natunatumi totomowa ma wivine ini~peroveta da sisiya gwabikuwai ina~viya ma ini~debei.

Ana~berai da ami yaraga bera mekeyusi ina~kita, ma ami dobodoboro ini~matu.

¹⁸ E! Nani marasiyai Kanumiku ana~vonatawei inoru aku bigabiga totomowisi ma wivinesi kurisi da aku bera gavugavusi ini~debei.

¹⁹ Bera ghamaghamasi kunumai ani~beyebeyemi da koni~deyei. Ma matakira dobuwai ana~terei.

Tara, keyama karakarantina ma bau ghamana kona~kitai.

²⁰ Madegha ini~nubakutuvi

ma nawaravi kana kita ina~virei da taratarana.

Weni berasi ina~tupuwa ma murinai na Bada ina mara ghamanakina ma notakavakavana ina~nekiibau.

²¹ Ma meni wawayisi Bada kurina ini~kwatu na ini~yawasisi.’”^p

²²Ma Pita ina sisiya ikwapanatini bo, “Israel dami, aku sisiya kovi~yane! Yesu, tuna na Nasaret tomowa, bera ghamaghamasi ma matakira notakavakavasi gwabimiyai iberai da matamiyai kokitai. Tuna kubiine namada koakovi da tuna God ivonatawei kurimi. ²³Ma God ina nota kudubina namada ivorereghi ikovi da aviyavisina ita~tupuwa Yesu kurina. Ma muriyai tami Yesu koviini da wawaya kawakiikiisi kurisi ma ivi~vitemi da ku korosi kotuparatui da kovi~raboboi.”^q ²⁴Ma kegha da rabobo ke kovokovoghina da Yesu ita~vokikini,

^o 2:15 Weni berasi na 9 o'clock boiboiyai itupuwa. ^p 2:17-21 Joel 2:28-32

^q 2:23 Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:33; Jon 19:18

iyamna God rabobowai ivi~yawasi da ina inivisi na kudubina itatawei.^r

²⁵Kiivavo David, Yesu ivi~sisiyei, ivona bo,

‘Akovi da Bada na gwabikuwai,

Tuna katagheyakuwai kubiine na ke ana~yabumana.

²⁶ Tuna kubiine nuwanuwaku ibiibii kirakai

ma kawakuwai avovokavakavara.

Namanaki tupuwiku imitamita,

nuwanuwaku nubanai Bada aitumaghanei,

²⁷ iyamna kanumiku ke kuna~kuyowei da karawaga kamonai ina~kena,

ma am bigabiga vovokaravina tupuwina ke kuna~voterei da
ina~bowa.

²⁸ Tam yawasa makamakii nonowina kana keta kuvi~beyeku.

Tam gwabikuwai, tuna kubiine ani~nuwabiibii kirakai.’^s

²⁹Ma bade Pita ivonesi bo, “Varevaresiku, vonavaghata avonavonemi.

Ita kaekiki David ke tuna mani iti~sisiya meyei. Irabobo ma idogoi, kana

karawaga na patana da gwabitiyai emakamakai. ³⁰David na peroveta,

ma iakovi da God tuna mani avanai vonakiiyapa bagibagina iterei da

tupurereghina sago kana gawara ina~viiya da ini~kiivavo.^t ³¹Bera

karakava ita~tupuwa na David iakovi, tuna kubiine namada ivi~sisiyei

da Keriso^u rabobowai ita~vomiiri. Ivona bo,

‘God ina Vivinevine Wawayina ke ina~kuyowei da karawaga

kamonai ina~kena,

ma tupuwina ke ina~voterei da ina~bowa.’”

³²“Ma peyarikai Yesu kakitai ma kakovi da vonavaghata da God

rabobowai ivi~yawasi ³³ma iterepai da katagheyana emakamakai. Ma

ina Mamai God vonakiiyapa bagibagina iterei Yesu kurina da Kanuma

Vovokaravina ita~verei. Ma karako Yesu nani Kanumina ivonatawei ioru

kurikai da iyamna na kokitakitai ma koiyanei. ³⁴Kiivavo David na ke

kunumai ita~makamakai maranai ivona bo,

‘Bada God aku Bada ivonei bo,’

Katagheyakuwai kemakai,

³⁵ ma kam ghavighaviya kudubina ku kae gaburim ana~teresi.’^w

³⁶“Tuna kubiine wawayi kudubimi Israel kamonai, kovi~yana. Yesu ku

korosi kotuparatui na God iberai da tuna Bada ma ina Vivinevine Wawayina.”

³⁷Nani korotona ghamana weni sisiyina ivi~yanei na nuwanuwasi

itonai da Pita ma aposol kurisi ivona bo, “Varevaresikai, aviyavisina

kana~berai?”

^r 2:24 Mat 28:5-6; Mak 16:6; Luk 24:5 ^s 2:25-28 Psa 16:8-11 ^t 2:30 Psa 132:11; 2Sam 7:12-13 ^u 2:31 *Keriso*: Grik damsi gamosi evonavona bo ‘Keriso’ ma Hibrud damsi gamosi evonavona bo ‘Mesaya.’ Ivi~ruwa iyamna ‘God ina Vivinevine Wawayina.’ ^v 2:34 Bada viruwina na Keriso. ^w 2:34-35 Psa 110:1

³⁸Ma Pita ivonapotesi bo, “Peyarimi, ami bera beroberosi kovi~nuwapoyei ma komiirikupukuputei. Ma Yesu Keriso avanai kona~babataito da God ami berabero ina~notatawei ma Kanuma Vovokaravina ina~veremi. ³⁹Weni vonakiyapina bagibagina na iyavo kava ita Bada God ekwatukwatumi na peyarimi kubiimi, tami ma natunatumi kubiimi ma bade dobu rabaraba damsi kubiisi.”

⁴⁰Ma Pita sisiya rewapanisi itereterei ma ivivi~nowi kirakai da ivonavona bo, “Kokitaruvimi! Weni kimtina kawakiikiisi kokiibutawesi, ti na isiwana da kovogha berona ina~panani.” ⁴¹Vaghina ma, iyavo kava Pita ina sisiya ivivi~tumaghane na ibabataito. Nani maranai wawaya 3~tausan vitumaghana damsi ku kamosi irui. ⁴²Ma peyarisi nuwanuwasi kudubina ivi~nuwasago, aposol i vibeyebeyena ivivi~yanei ma bade iniponipowana ma ikamkam patapata. Ma nani kamoni parawa ivovogimai.

Vitumaghana wawayisi ikikava imakamakai.

⁴³Aposol na God ina rewapana gwabisiyai da matakira ma bera ghamaghamasi iberaberi da wawaya ikitakita ma inotanota kavakavi. ⁴⁴Vitumaghana wawayisi kudubisi mara nonowa ivivi~kiidaburana ma i sawara ku deba itereterei.^x ⁴⁵Ma viya i sawara bo kii tano ivivi~gimara ma manena na turaturasi viya gwabisiyai kegha na ivovorereghisi. ⁴⁶Mara nonowa Taparoro Numana garina kamoni ivivi~kiidaburana. Ma bade i numa kamosiyai, nuwabiibiyai ma nuwanuwasi yagharina ikamkam patapata ma nani kamoni parawa ivovogimai ⁴⁷ma God ivovokavakavi. Ma i yawasa biibiina kubiine na Jerusalem damsi nuwanuwasi iviia. Mara nonowa wawaya vusi Bada vitumaghanina ivivi~karei da yawasa makamakii nonowina iviiviiya. Ma vitumaghana damsi ku kamosi irurui da i koroto irakarakata.

Pita da Jon digadigana ivi~yawasi.

3 ¹Mara sago ravi madeghina Pita da Jon igheghae ku Taparoro Numana, nipowana kubiine. ²Ma tomowa sago ipanani, itupuwa da digadigana. Mara nonowa ina wawaya ikavakavari da ku Taparoro Numana ma garina matuketina itereterei. Matuketina kana vava na ‘Kitana Biibiina.’ Wawaya irurui na digadigana ivivi~nowi kurisi. ³Maranai ikita da Pita ma Jon ita~rui na ivi~nowi kurisi mane kubiine. ⁴Ivi~ruwa digadigana ikita bogai ma Pita ivona bo, “Kekitikai.” ⁵Ma itepa, inotanotai da avi sawarina sago ita~verei. ⁶Vaghina, Pita ivona bo, “Ke sago mane da ana~verem. Ma aviyavisina gwabikuwai na ana~verem. Yesu Keriso, Nasaret tomowa, avanai avonavonem.

^x 2:44 Apos 4:32-35

Kevomiiri ma kebaba!”⁷Ma Pita digadigana imana katagheyana iviia, ma itinavovimiirini da yaghiyaghinai kaena ma kaetupina ivi~rewapana.⁸Ivi~kapoka da ivi~kiimiiriyei ma baba ivi~karei. Ma Pita da Jon yavata irui Taparoro Numana garina ku kamona. Ma tomowina ibababa ma ivivi~kapokapoka ma God ivovokavakavari.⁹Ma wawaya peyarisu tomowina ikitai da ibababa ma God ivovokavakavari¹⁰na ivogiini. Iakovi da tuna digadigana mara nonowa matuketa kana vava ‘Kitana Biibiina’ ririnai imakamakai ma ivivi~nowi. Wawaya ivi~deyei ma inota kavakavai da aviyavisina itupuwa kurina.

Pita ina sisiya Taparoro Numana garina kamona.

¹¹Tomowina iyawasa na Pita da Jon ivi~votatana ma yavata irui ku gawara kana vava Soromon Ina Tupatina.^y Ma kamona wawaya ivi~veraveruwana ipisi kurisi da tomowina ikitai ma ivi~deye kirakiiyei.¹²Pita ikitisi ma ivonesi bo, “Israel dami, avi kubiine kokitakita bogiikai? Avi kubiine koideyekai da nakanani ma tokai mani akii rewapanai weni tomowina kata~berai da ita~baba. God ku matana tokai na ke wawaya kiimatanikai da weni berana kata~berai.¹³God, tuna Abraham, Aisiki ma Jeikap i God ma bade ita kaekiki mau peyarisu i God. Ina bigabiga Yesu kana kadara iti~debei kubiine na weni berana iberai. Vaghina wawayina Yesu na tami koviini da wawaya ku imasi koterei da ita~kiivunui. Pailat ina kayowana da ita~votawei na ke koti~vaghinei, tomowina kobarei.^z¹⁴Tami nani wawayina vovokaravina ma kiimatanina kobarei ma ami kayowana da kiivunuwa wawayina gabura kamona ita~votawei.^a¹⁵Yawasa Badana kokiivunui. Ma God iberai da rabobowai ivomiiri, matakiiyai kakitai da vonavaghata.”

¹⁶“Weni tomowina koakovi da digadigana ma kokitakitai da kaena wekarakava ibagibagi. Yesu ina rewapana kavi~tumaghanei, tuna kubiine iyawasa. Akii nota kudubinai Yesu kavi~tumaghanei ma avanai weni tomowina iyawasa da tami kokitakitai.”

¹⁷“Ma varevaresiku, akovi da tami ami babada yavata ke kotakovi aviyavisina koberaberai maranai Yesu kokiivunui.¹⁸Ma weni beranai na aviyavisina mara katamaninai God peroperoveta kurisi ivi~mamata da ita~tupuwa na itupuwa. Ivona da ina Vivinevine Wawayina ita~vokwarakwara.¹⁹Ma karako na ami berabero kovi~nuwapoyei ma komiirikupukuputei. Komiiritavire God kurina da ami berabero ina~kowatawei.²⁰Ma Bada God nuwanuba ina~veremi da koni~yakam bubuna ma kanumimi ini~rewapana. Ma Yesu ina~vonatawei kurimi,

^y **3:11** Soromon Ina Tupatina na gawara sago Taparoro Numana garina kamona. Tuna gawara gurina gari barabaranai ma kana kowora ipeyari. ^z **3:13** Exod 3:15 **a** **3:14** Mat 27:15-23; Mak 15:6-14; Luk 23:13-23; Jon 19:12-15

tuna wawayina na namada ivinetawei da ami Keriso. ²¹Ma tuna kunumai ina~makamakai da marana vaghata ina~pisi na God ina~vonatawei. Ma tuna maranai God bera peyarina ini~manimanini. Mara katamaninai vonakiiyapa bagibagina iterei ina peroperoveta vovokaravisi kurisi da berasi ita~tupuwa na nakanani ina~tupuwa. ²²Ma bade Moses ivona bo, ‘Bada God wawayi sago ina~vinei da kubiimi ini~peroveta, nakanani ma taku. Wawayina kami dam kamonai ina~vinei. Ma ina sisiya kudubina kovi~yana bubuni ma kovotekatekei. ²³Iyi tam nani perovetina ke kuni~yanei na God ina rakaraka kamonai ina~kwavinim ma ina~kiipupunatawem.’^b ²⁴Aviyavisina peroperoveta ivivi~sisiyei na karako etuputupuwa. Mara katamaninai peroveta Samuweru ma murinai peroperoveta kudubisi sisiyina sago iterei. ²⁵Ma tami nakanani ma nani peroperovetisi tupurereghisi, iyamna God ina vonakiiyapa bagibagina iterei da aviyavisina ita~tupuwa na tami iyamna kona~viya.”

“Ina vivaghina makamakiina ami kaekiki mau yavata iberai na tuna idamana kurimi. Abraham kurina ivona bo, ‘Tupurereghim sago ina bera tepanai na wawayi kudubisi dobuwai ani~biibiinisi.’^c ²⁶God na ina bigabiga Yesu ivinei ma kunona tami Jiu dami kurimi ivonatawei da peyari sago sago duma ini~biibiinimi ma ina~tinaviremi da ami bera beroberosi kona~voterei.”

Pita da Jon, Sanhidran babadisi maghinosiyai ivi~sisiya.

4 ¹Pita da Jon ivivi~sisiya wawayi kurisi na taparoro babadisi i babada ma Taparoro Numana kana potapota i bada ma Sadusi dami ipisi. ²Ti dami nuwanuwasi ipughu iyamna ke i kayowana da aposol iti~beyebeyena wawayi kurisi da aviyavisina Yesu iberai na ivi~matakira da wawayi rabobowai ina~vomiiri. ³Pita da Jon ipatumisi ma ravi ipika kubiine ku gabura iteresi da mara ita~tom na iti~tupaviresi. ⁴Ma kegha da wawayi peyari i vibeyebeyena namada ivi~yanei na ivi~tumaghana da vitumaghana dami i koroto irakata da totomomowa ivi~5~tausan.

⁵Mara itom na Jerusalem kamonai wawayi ghamaghamasi ivi~kiidaburana dughu kubiine. Kamosiyai na kwanatu babadisi ma taparoro babadisi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi, ⁶ma bade taparoro badana ghamana Anas ina rakaraka viya yavata, ti na Kayapas, Jon da Ariksanda. ⁷Vaghina ma Pita da Jon irutinisi ipisi ku maghinosi ma ivi~tarakiiyanesi bo, “Iyi ina rewapanai bo iyi avanai da digadigana kovi~yawasi?”

⁸Ma Kanuma Vovokaravina Pita itowatepani da ivonesi bo, “Magumagura ma kwanatu babadimi, ⁹bera biibiina kabera digadigana

^b 3:22-23 Deut 18:15, 18-19 ^c 3:25 Gen 22:18

kurina. Ma avi kubiine koiwavukai ma karako koitupavirevirekai da ikikava iyawasa? ¹⁰ Vaghina, kovi~yana. Tami ma wawaya kudubina Israel kamoni kotakovi da Nasaret tomowa Yesu Keriso kotuparatui ma God rabobowai ivi~yawasi. Tuna ina rewapanai ma avanai weni tomowina digadigana iyawasa da karako maghinomiyai emiimiiri.

¹¹ Giruma katamana Yesu ivi~sisiyei, ivona bo,

“Tami vonura dami wakima kobarei,

Ma Bada nani wakimina iviia ma iterei

da tepanai numa vuna ivowai.’”^d

¹² “Yesu ina kina kava kurina tikwatu da ini~yawasita. Dobuwai ma kunumai na ke sago wawaya sago ita~makamakai da yawasa makamakii nonowina ina~vereta.”

¹³ Ma babada Sanhidran dughuna kamoni ikitai da Pita da Jon i nota ivi~rewapana kirakai ma iakovi da ti na ke girugirumisi ma wawayota na ivi~deyesi. Ma nota iviia da ti na Yesu yavata ibababa.

¹⁴ Ma digadigana iyawasa na kamosiyai imiimiiri da matasiyai ikitakitai, tuna kubiine ke sago aviyavisina iti~sisiyei ¹⁵ ma Pita da Jon ivonesi da mara gisina Sanhidran i dughu gawarina ita~kiiibutawei ma muriyai ti mani kavakava iti~sisiya. ¹⁶ Ma ivona bo, “Aviyavisina taberai weni tomotomowisi kurisi? Wawaya peyarisi Jerusalem kamoni iakovi da ti na bera ghamanakina iberai, tuna kubiine ke kovokovoghina da tagavui.

¹⁷ Ma tagudusi da weni berana varana ke ina~rakata wawaya kamosiyai. Tomotomowisi tavonatanisi da ke meyani Yesu avanai ini~sisiyame wawaya kurisi.”

¹⁸ Vaghina ma Pita da Jon ikwatusi irume ma sisiya bagibagina iterei da ke meyani Yesu avanai iti~sisiya bo iti~beyebevena. ¹⁹ Ma ivi~ruwa ivonapotesi bo, “Nuwanuwami kovi~tetei da meni tuna ibiibai God ku matana. Tami kana~votekatekemi bo God kana~votekatekei?

²⁰ Aviyavisina kakitai ma kavi~yanei na kani~sisiyei, ke kovokovoghina da kani~kawapotapota.” ²¹ Ma babada Sanhidran kamoni Pita da Jon ivonaviyabuyabumanisi ma ivonatawesi da inae. Ke sago keta ita~panani da kovogha ita~veresi, iyamna wawaya peyarisi God ivovokavakavari nani berana ghamana itupuwa kubiine. ²² Ma nani digadigana iyawasa, kana madegha na 40 ighekuyowei.

Vitumaghana wawayisi tepatora kubiine inipowana.

²³ Taparoro babadisi i babada ma kwanatu babadisi Pita da Jon ivotawesi inae na ivi~ruwa ivovira vitumaghana damsi kurisi. Ma babadisi ikikava ivonavonesi na peyarina ivi~debei. ²⁴ Vitumaghana wawayisi ivi~yanesi na i nota ivi~sagoi ma nipowana God kurina

^d 4:11 Psa 118:22

ivi~karei, “Bada Ghamam, kunuma ma dobu ma yegai ma bera kudubina kamosiyai tam kuyamoni.^e 25 Am bigabiga akii kaekiki David na Kanuma Vovokaravina ina rewapanai am nota ivi~sisiyei. Ivona bo,

‘Avi kubiine dam ma dam nuwanuwasi epughupughu,
ma wawaya iogatarata kavakava?’

26 Dobu kana kiikiivavo ivi~sagosi ma ivovunagha
da Bada yavata ini~kawapata
ma ina Vivinevine Wawayina ini~ghaviyei.’^f

27 “Vonavaghata da Herodi, Pontiyas Pailat, kupuna damsia ma Israel damsia weni kwanatuna kamoni ivi~ogatarata da berona ita~berai Yesu kurina. Tuna na am bigabiga vovokaravina ma am Vivinevine Wawayina.^g 28 Ma tam am kayowanai ma am rewapanai namada kunotai da aviyavisina ita~berai ma muriyai berasi itupuwa. 29 Vaghina, Bada, ivonaviyabumanekai kubiine na rewapana keverakai da maghitepakai ina~tora ma vonam kana~dimeia. 30 Kevororona, wawaya kuni~yawasisi ma am bigabiga vovokaravina Yesu avanai matakira ma bera ghamaghamasi keberai.”

31 Inipowana ikovi na meni gawarinai ivi~kiidaburana na numana ivi~nuke. Ma Kanuma Vovokaravina itowatepanisi da maghitepasi itora. Ma nani maranai ivi~karei da ere tepatorasi God vonana idimadimeia.

Vitumaghana wawayisi i sawara ku deba iterei.

32 Vitumaghana wawayisi kudubisi i nota ma nuwanuwasi ivi~sagosi. Ma ke sago iyai ita~vona bo, “Wena taku aku sawara, rapekuwai,” iyamna i sawara peyarina ku deba iterei.^h 33 Ma God ina agabiibai kurisi irakata ma ivi~biibiinisi. Ma aposol God ina rewapanai ivivi~mamatara da Bada Yesu rabobowai ivomiiri. 34 Ma vitumaghana damsia kamosiyai na ke sago wawaya moyamoyakina, iyamna iyavo kava numa bo tano rapesiyai na ivivi~gimara ma manena 35 aposol ivereveresi da turaturasi moyamoyakisi ivovorereghisi.

36 Ma bade tomowa sago weni nakanani iberai, kana vava na Josepa, kana dam Livai ma ina dobu Saipras, ma tuna aposol ivi~vavei Banabas, vavana iyamna ‘kiipepa wawayina.’ 37 Ina tano ivi~gimarei ma manena aposol iveresi.

Ananayas da Sapira.

5 1 Tomowa sago kana vava Ananayas, ma kawana Sapira yavata i tano ivi~gimarei. 2 Ma Ananayas mane nevanavana ivoviviri ma nevana aposol iveresi. Ma ke iti~debei kurisi da nevana ivotani,

^e 4:24 Exod 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ^f 4:25-26 Psa 2:1-2 ^g 4:27 Mat 27:1-2; Mak 15:1; Luk 23:1, 7-11; Jon 18:28-29 ^h 4:32 Apos 2:44-45

ma kawana ivi~vaghinei da weni berana iberai. ³Ma Pita ivona bo, “Ananayas, avi kubiine kuvi~vaghinei da Seitan ivi~nowem na Kanuma Vovokaravina kurina kuvi~bero da am tano manena nevana kuvoviviri? ⁴Tanona rapemuwai ma kuvi~gimarei, tuna kubiine manena na tam am mane, am kayowanai kuta~berai. Avi kubiine weni berana berona kuberai? Ke wawaya kurikai kuti~bero, ma God kurina kuvi~bero!” ⁵Ma Ananayas weni sisiyina ivi~yanei na yaghiyaghina ipeku da irabobo. Wawaya peyarisi ivi~yanei da aviyavisina itupuwa na iyabumana kirakai. ⁶Ma vaghina, yaraga ivomiiri da tupuwina igerei ma ikavari ikiibau da idogoi.

⁷Ke mara gurinaⁱ ma kawana irui, ma ke itakovi da aviyavisina itupuwa. ⁸Ma Pita wavinena ivi~tarakiyanei bo, “Kevoneku, tam ma Ananayas tano kovi~gimarei na manena kudubina weni, bo?”

Ma wavinena ivona bo, “E, vaghina manena.”

⁹Ma ivonapotei bo, “Ikikava konotanotai da Bada ina Kanuma Vovokaravina koti~beroberowei? Kekitai, yaraga kawam idogoi na enenekiibau ku matuketa. Ma tam bade ina~kavarakiibuwem.” ¹⁰Ma yaghiyaghinai wavinena Pita maghinonai ipeku da irabobo. Ma yaraga irui ma ikitai da irabobo ma ikavarakiibuwei da kawana ririnai idogoi. ¹¹Ma vitumaghana damsi kudubisi ma bade wawaya peyarisi weni berasi sisiyina ivi~yanei na iyabumana kirakai.

Aposol gubagubagisi peyarisi ivi~yawasisi.

¹²Aposol bera ghamaghamasi ma matakira peyarisi wawaya kamosiyai iberaberai. Ma mara nonowa vitumaghana damsi Soromon Ina Tupatina kamonai ivivi~kiidaburana. ¹³Wawaya peyarisi Jerusalem kamonai ivivi~gheghenisi ma iyavo kava ke iti~tumaghana na ke yavata iti~kiidaburana iyamna iyabuyabumanesi. ¹⁴Ma kegha da mara nonowa wawaya viya irurui ku kamosi, wivine ma tomotomowa ivi~karei da Bada ivivi~tumaghanei ma i koroto irakarakata. ¹⁵Ma aposol i bera ghamaghamasi kubiine, wawaya turaturasi gubagubagisi ikavakavarisi da keta baranai rito ma duya tepasiyai ivivi~kenisi. I kayowana da Pita ibababa inenae na keyakeyuna ita~rogusi da ita~yawasa. ¹⁶Ma bade koroto ghamana meygagai gisigisisi Jerusalem ririnai iriyeriyei aposol kurisi. I wawaya gubagubagisi ma iyavo kava kanuma beroberosi itowatepanisi na irutinapiyesi da kudubisi iyawasa.

Wawaya aposol ivi~tupaketowanesi.

¹⁷Nani murinai taparoro badana ghamana, turaturana Sadusi damsi yavata i nuwakapi irakata kirakai aposol kurisi. ¹⁸Tuna kubiine ipatumisi

ⁱ 5:7 3 hours murinai.

ma ku gabura iteresi. ¹⁹Ma didibarai Bada ina aneya gabura matuketina ivotawei ma ivi~nowesi da ikiibau. ²⁰Ma ivonesi bo, “Konae da Taparoro Numana garina kamoni kona~miiri ma wawaya kurisi Yesu varana biibiina ma yawasa vuna sisiyina na kudubina kona~dimei.” ²¹Mara itom ma ikikava aneya ivonesi na iberai. Iru Taparoro Numana garina ku kamona ma vibeyebeyena ivi~karei.

Taparoro badana ghamana turaturana yavata ivi~kiidaburana ma Sanhidran damsi kii sisiya ivonatawei da Jiu damsi i wawaya ghamaghamasi kudubisi ipisi dughu kubiine. Ma Taparoro Numana kana potapota ivonatawesi ku gabura numana da aposol ita~rutinapiyesi. ²²Ma ku gabura numana inekiibau da aposol kegha. Tuna kubiine ivovira da ivi~mamata, ²³ivona bo, “Matuketa guduguduna ma seri wawayisi nani, ipotapotai. Ma kavotawei na wawaya kamoni kegha.” ²⁴Ma taparoro babadisi i babada ma Taparoro Numana kana potapota i bada weni sisiyina ivi~yanei na i nota iragharagha. Ma nuwanuwasi ivivi~tetei da aviyavisina ita~tupuwa. ²⁵Ma wawaya sago ipisi ma ivonesi bo, “Kovi~yana, wawayisi ku gabura koteresi na Taparoro Numana garina kamoni emiimiiri ma wawaya kurisi ibeyebeyena.” ²⁶Ma potapota i bada sisiyina ivi~yanei na ina seri wawayisi yavata inae da aposol irutinisi. Pikasiyai irutinisi iyamna iyabumana kirakai da wawaya wakimiyai ita~ravisi.

²⁷Irutinisi da Sanhidran maghinosiyai iteresi da taparoro badana ghamana iti~tupaviresi. ²⁸Ma tuna ivonesi bo, “Sisiya bagibagina kaveremi, kavonatanimi da Yesu avanai ke koti~beyebeyena. Ma kegha, kovi~kawakiikai da ami vibeyebeyena Jerusalem inunui. Ma bade kokayokayowei da Yesu ina rabobo kubiine koti~wavukai.”^j

²⁹Pita aposol turaturana yavata ivonapotesi bo, “Ke wawaya sago kana~votekatekei da God ina kina kava! ³⁰Yesu korosiyai kotuparatui ma kovi~raboboi. Ma ita kaekiki mau i God iberai da rabobowai ivomiiri ³¹ma iruepai da vibadana iverei na katagheyana ivi~makiini da tuna na Kiivavo ma Viviyawa. Ma Israel damta taraboga everevereta da ita bera beroberosi tinuwapoyei ma tamiirikupukuputei da God notataweyana ina~vereta. ³²Weni berasi kudubina matakiiyai kakitai na kaimamatarei. Ma bade Kanuma Vovokaravina idebei wawaya kurisi da vonavaghata. Ma iyavo kava God evovotekatekei na Kanumina ina~veresi da kii puyo.”

³³Sanhidran babadisi weni sisiyina ivi~yanei na nuwanuwasi ipughu kirakai. Ma i kayowana da aposol iti~rabobosi. ³⁴Ma Perisi sago ivomiiri da iti~sisiya. Kana vava Gamariyel, tuna na vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayina. Ma tuna na Israel damsi i vigheghena ma i kayowana ghamana. Ivomiiri na ivonakiiyaragha da aposol Sanhidran

kamonai iti~kiibunisi da mara gisina kupunai ita~makai. ³⁵Ma Sanhidran babadisi ivonesi bo, “Israel babadimi, kovi~nuwanotanota kiimatana ma muriyai da aviyavisina taberai weni tomotomowisi kurisi. ³⁶Rorova kava tomowa sago kana vava Teyudasi ivomiiri ma ivonavona da tuna na wawaya ghamana, ma tomotomowa ivi~400 ikivini. Wawaya Teyudasi ikiivunui ma kana kivikivina ivi~verubogebogesi da aviyavisina ivi~karei da ita~berai na imomowa. ³⁷Ma Teyudasi murinai Gariri tomowa sago kana vava Judas na vivavatura maranai ivomiiri ma ina wawaya ivi~nowesi da Rome babada kurisi ivi~ghaviya. Tuna bade ivi~raboboi ma ina wawaya ivi~verubogebogesi. ³⁸Tuna kubiine avonavonavinotimi da weni tomotomowisi kota~voteresi. Kovonatawesi ina~nae. Mikeda ti mani i notiyai weni berasi eberabera na karakava ina~kovi. ³⁹Ma mikeda weni notasi God gwabinai ipisi na ke kovokovoghina da kona~gudusi. Gudusi koti~paparanei na konotai da God koti~kawapatei.”

⁴⁰Gamariyel ina sisiya kubiine Sanhidran babadisi i nota ivirai. Ma aposol ikwatusi irui ma potapota dams i ivonesi da iwidisi. Ma sisiya bagibaginati ivonatanisi da ke Yesu avanai iti~sisiya ma ivotawesi inae. ⁴¹Aposol Sanhidran dughuna ikiibutawei ma ivi~nuwabiibai, iyamna God ivinesi da Yesu kana vava kubiine ita~vokwarakwara. ⁴²Ma mara nonowa Taparoro Numana garina kamonai ma numa nunusiyai Yesu Varana Biibiina ivivi~beyebevena ma idimadima da tuna na God ina Vivinevine Wawayina.

Vivita wawayisi miikovimaruwa ivinesi.

6 ¹Vitumaghana wawayisi i koroto irakarakata ma kamosiyai, viya na Hibru gamonai ivivi~sisiya ma viya na Grik gamonai ivivi~sisiya. Nani kamonai Grik dams i ivi~karei da Hibru dams i yeghayeghisi, iyamna mara nonowa vavai vorereghina kamonai na Grik dams i kwapukwapura kii reregha na gisina. ²Vaghina ma aposol ivi~12 vitumaghana dams i peyarisi ikwaturiyariyesi ma ivonesi bo, “Ke ita~biibai da God vonana vibeyebevena kata~voterei da vavai kata~vorereghi. ³Varevaresikai, kamomiyai tomotomowa miikovimaruwa kovinesi, iyavo kava koakovisi da ti na nuwagiura wawayisi ma Kanuma Vovokaravina gwabisiyai irunuma. Ma vavai vorereghina bigana kana~veresi. ⁴Ma ke ini~tinaviravirekai da nuwanuwakii kudubinai kana~niponipowana ma bade God vonana kana~dimadime.”

⁵Wawaya peyarisi weni sisiyina ivi~vaghinei da tomotomowisi ivinesi. Sago na Sitivin, ina vitumaghana irakata ma Kanuma Vovokaravina gwabinai irunuma. Ma bade weni dams i ivinesi. Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenasi, ma Nikoras (tuna Antiyok tomowa ma ina

vitumaghana ivirai da ivi~Jiu ma muriyai Yesu ivi~tumaghanei).

⁶Ivinesi ikovi ma irutinisi aposol kurisi. Aposol inipowana kubiisi, imasi ku tepasi iterei ma ivi~biibiinisi.

⁷Ma vaghina, God vonana ikiibau da wawaya peyarisi ivi~yanei. Ma vitumaghana damsi Jerusalem kamoni i koroto yaghiyaghina irakata. Ma bade taparoro babadisi viya Yesu Varana Biibiina ivi~tumaghanei da ivotekatekei.

Sitivin ipatumi.

⁸Sitivin gwabinai na God ina agabiibai ma ina rewapana imakamakai da wawaya kamosiyai matakira ma bera ghamaghamasi iberaberi. ⁹Ma wawaya viya ivi~karei da Sitivin ivivi~kawapatei. Ti na Jiu damsi ma i kiki numana kana vava ‘Sleiv vovotawesi i numa.’^k I dobu Sairini ma Ariksandiriya, Silisiya ma Eisiya. Ma Sitivin yavata ivivi~gamowana, ¹⁰ma ke kovokovoghina da ina nuwagiura ita~ghekuyowei, iyamna Kanuma Vovokaravina ina rewapanai ivivi~sisiya. ¹¹Tuna kubiine damsi gavunai tomotomowa viya ivonesi da iti~bero. Ita~vona bo, “Sitivin kavi~yanei da Moses ma God ivivi~avaberowesi.” ¹²Weni sisiya viberona iberai na wawaya peyarisi, kwanatu babadisi ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi yavata nuwanuwasi ipiroi da Sitivin ipatumi ma irutinaneyei Sanhidran dughuna ku kamona da maghinosiyai imiimiiri. ¹³Ma vibero damsi ivi~mamata bo, “Weni tomowina mara nonowa ita Taparoro Numana Vovokaravina ma Moses ina vonaviyoyovana iavaberowei ma eteretereoruwei. ¹⁴Kavi~yanei, ivona da Nasaret tomowa Yesu ina~pisi na Taparoro Numana ina~rikai ma ita kiki katamanina Moses ivereta na ina~virai.” ¹⁵Ma peyarisi Sanhidran kamoni Sitivin ikita bogai ma maghigina iruyasagana da kitana nakanani ma aneya.

Sitivin ivi~sisiya Sanhidran babadisi maghinosiyai.

7 ¹Nani murinai taparoro badana ghamana, Sitivin ivi~tarakiiyanei bo, “Ivi~wavum na vonavaghata bo kegha?”

²Ma ivonapotei bo, “Varevaresiku ma mami mau, kovi~yaneku. Muriyai da ita kaekiki Abraham ita~nae ku Haran kwanatuna na Mesopotemiya dobunai imakamakai ma God ere kadakadarina inekiibau kurina.¹ ³Ma ivona bo, ‘Am dobu ma am dam kevoteresi ma dobu sago ani~beyem da nake kuna~nae.’ ⁴Vaghina ma Kaldiya dobuna ikiibutawei ma inae ku Haran ma nani kwanatunai imakai. Imakamakai da ina mamai irabobo, muriyai na God ivonatawei ipisi weni ku dobuna.^m ⁵Ma God ke sago tano ita~verei da iti~rapenei. Ke gisi vaghina ita~vere

^k 6:9 Wawayisi karenai ivi~sleiv ma muriyai ivotawesi da karako ti mani ibada meyesi.

¹ 7:2-3 Gen 12:1 ^m 7:4 Gen 11:31, 12:4

tovoni. Ma nani maranai Abraham natuna kegha ma God vonakiiyapa bagibagina iterei da mara sago tupurereghina yavata weni dobuna kudubina iti~rapenei.ⁿ ⁶Ma bade God weni nakanani ivi~sisiya kurina. “Tupurereghim na wawaya viruwa i dobuwai ina~makamakai da nani dobuna babadisi ina~berisi da ini~sleiv. Ma ini~kayoberoberowanesi da ini~kamyuyuwa da madegha 400 ina~kovi.”^o ⁷Ma bade God ivona bo, ‘Ma nani dobuna damsi ina~berisi da ini~sleiv ma ini~kamyuyuwa na ti damsi kovogha ana~veresi. Ma muriyai tupurereghim nani dobuna ina~kiibutawei ma wike ina~pisi da weni dobunai ina~vokavakavariku.’^p ⁸Ma God, Abraham yavata vivaghina makamakiina iberai ma matakirina na Abraham kwimatana bekana ituviviratawei. Ma Abraham natuna Aisiki itupuwa na mara kana vi~8 kamona tuna bade kwimatana bekana ituviviratawei. Ma muriyai Aisiki imagura ma ivi~tuwa da natuna Jeikap. Ma Jeikap imagura ma ivi~tuwa da natunatuna ivi~12, ma ti na Israel damta ita kaekiki mau.”^q

⁹“Ma ita kaekiki mau tisi kikei Josepa inuwakapiyei, tuna kubiine ivi~gimarei da Egypt kamona ivi~sleiv. Ma kegha da God ikoyakoyaghi ¹⁰da ina nuwapoya kamona ivi~yawasi.^r Ma nuwagiura iverei ma iberai da Pero ina kayowana ghamana Josepa. Pero na Egypt kana kiivavo ma Josepa iterepai da nani dobuna kudubina ivi~badei ma ina numa ghamana ikoyakoyaghi.^s ¹¹Nani murinai gomara ghamana itupuwa Egypt ma Keinan dobusiyai da wawaya peyarisi ivovokwarakwara. Ma ita kaekiki Jeikap natunatuna yavata kii vavai kegha.^t ¹²Ma Jeikap sisiya ivi~yanei da Egypt kamona vavai imakamakai na natunatuna ivonatawesi inae. Tuna na i baba karena ku Egypt. ¹³Ma i baba kana viruwa kamona Josepa varevaresina kurisi ivi~mamatarata da tuna iyai. Nani maranai Pero akovina iviia da Josepa ina rakaraka na iyavo kava.”^u ¹⁴Murinai Josepa ina mamai Jeikap ma ina rakaraka ivi~75 kii sisiya ivonatawei da kudubisi ita~pisi.^v ¹⁵Ma Jeikap inae ku Egypt ma nani dobunai imakamakai da natunatuna yavata irukwa.^w ¹⁶Ma tupuwisi ikavara ivovira ku Sekem dobuna ma kii karawagai itura. Nani dowana Josepa ina nosi Abraham, Hamo natunatuna gwabisiyai igimari da kii karawaga.”^x

¹⁷“Ma ita wawaya Egypt kamona ivi~tuwa da namada i koroto irakata kirakai. Ma God ina vonakiiyapa bagibagina Abraham kurina iterei na kana mara itupo da ita~tupuwa.^y ¹⁸Ma wawaya sago Egypt

ⁿ 7:5 Gen 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 ^o 7:6-7 Gen 15:13-14 ^p 7:7 Exod 3:12

^q 7:8 Gen 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31-35:18 ^r 7:10 Gen 37:11, 28, 39:2, 21

^s 7:10 Gen 41:39-41 ^t 7:11 Gen 42:1-2 ^u 7:13 Gen 45:1, 16 ^v 7:14 Gen 45:9-10,

17-18, 46:27 ^w 7:15 Gen 46:1-7, 49:33 ^x 7:16 Gen 23:3-16, 33:19, 50:7-13; Josh 24:32

^y 7:17 God ina vonakiiyapa bagibagina Abraham kurina da mara sago Keinan dobuna na tupurereghina ini~rapenei. ^z 7:17-18 Exod 1:7-8

kamonai ivi~kiivavo ma tuna Josepa ina bera ma ina yawasa ke itakovi. ¹⁹Ma tuna na kiivavo berona, ita kaekiki mau ivivi~beroberowesi ma ivivi~tugudisi. Ma bade idarударusi da natunatusi gegeyisi ivivi~tawetaweyana da iraborabobo.^a ²⁰Nani berasi kamoni na Moses itupuwa, ma God ku matana tuna pepeya kiimatantina. Nawaravi aroba na ina mamai da ina maduwa numiyai ikoyaghi,^b ²¹ma muriyai okowa baranai iteregavui. Ma Kiivavo Pero natuna wavinena ipanani ma ikavari da ivi~natunei.^c ²²Ma Pero gaburinai imagura da Egypt damsi i vibeyebeyena ma i nuwagiura kudubina iviini. Ma ina sisiya ma ina bera peyarina na ivi~rewapana kirakai.”

²³“Moses kana madegha 40 na nota iviia da inumataya ina wawaya Israel damsi kurisi.^d ²⁴Ina numataya kamoni ikitai da Egypt wawaya sago Israel tomowa ivivi~kayoberowanei ma iraravi. Tuna kubiine Israel tomowa kana papara ivowai na ivomiiri da Egypt wawaya ikiivunui. ²⁵Ma Moses inotai da ina wawaya itakovi da God ivonatawei kurisi da iti~vitesi, ma kegha. ²⁶Mara itom na Israel tomowa sago kwinana yavata ivivi~ruwa ma Moses inekiibau. Ibera tovonni da i viruwa ita~voterei ma iti~nuwasago. Ivonesi bo, ‘Tami vivaresina koakovi bo kegha, ma avi kubiine koiruwa?’ ²⁷Ma tomowina kwinana iraravi na Moses ivotabiri ma ivona bo, ‘Iyi vibadana iverem da kuni~tupavirekai?’ ²⁸Akovi da raviravi Egypt tomowa kukiivunui ma am kayowana da bade kuna~kiivunuku, bo?’ ²⁹Ma Moses nani sisiyina ivi~yanei na iyabumana da iverau ku Midiyani dobuna. Tuna na dobu viruwa wawayina ma kegha da nani dobunai imakai kirakai ma itavine da natunatuna ruwa itupuwa.”^e

³⁰“Madegha 40 ikovi ma mara sago Sainai koyana ririnai, warereyai kiikiiruku ikarakarai ma nani kamoni na aneya irumatara Moses kurina.^f ³¹Moses ikitai na ivi~deyei. Ma ivi~turiyariya inae da ita~kita bubuni na Bada gamona ivi~yanei, ivona bo, ³²‘Taku na am kaekiki mau Abraham, Aisiki ma Jeikap i God.’ Moses iyabumana kirakai da kiroro ivi~karei ma ke kovokovoghina da ita~tepa. ³³Ma Bada ivonei bo, ‘Kaem kana terepapara kevotawei, iyamna weni gawarina tepanai kemiimiiri na dowa vovokaravina. ³⁴Ma aku wawaya i vokwarakwara akitai ma i tou avi~yanei. Aoru da Egypt dobunai ana~votawesi ina~kiibau. Moses, kevomiiri. Avonavonatawem kuna~vovira ku Egypt.’ ”

³⁵Ma Sitivin patana da ivivi~sisiya Sanhidran babadisi kurisi na ivonesi bo, “Israel damsi namada Moses ivonabarei ma ivonei bo, ‘Iyi vibadana iverem da kuni~tupavirekai?’ Ma God tuna mani Moses ivinei maranai kiikiiruku ikarakarai na kamoni aneya irumatara Moses kurina. Ivinei da Israel damsi iti~badesi ma i vokwarakwara

^a 7:19 Exod 1:10-11, 22 ^b 7:20 Exod 2:2 ^c 7:21 Exod 2:3-10 ^d 7:23-29 Exod 2:11-15
^e 7:29 Exod 18:3-4 ^f 7:30-34 Exod 3:1-10

kamonai iti~yawasisi.^g ³⁶Matakira ma bera ghamaghamasi peyarisi iberai maranai ivi~nowesi da Egypt ikiibutawei ma Yegai Yebayebarina^h idamani ku nevana ma bade warereyai ibababa yawara da madegha 40 ikovi.ⁱ ³⁷Moses tuna mani Israel damsi ivonesi bo, 'Ikikava God ivonataweku na mara sago kami dam kamonai peroveta sago taku nakanani ina~vonatawei kurimi.'^j ³⁸Ita kaekiki mau ivi~kiidaburana warereyai na Moses yavata nani kamonai. Ma tuna ighae da aneya yavata ivivi~sisiya Sainai koyana tepanai. Ma yawasa sisiyisi biibiisi iviini da ivi~damani kurita."^k

³⁹"Ma ita kaekiki mau Moses ibarei ma ke ita~votekatekei. Ma i kayowana da ita~vovira ku Egypt. ⁴⁰Ma Eron kurina ivona bo, 'Akii god viya keyamona da ti ini~nowekai. Ma nani tomowina Moses, tuna Egypt dobunai irutinakiibuwekai, ke katakovi da aviyavisina itupuwa kurina.'^l ⁴¹Nani maranai sawara sago iyamoni da ita~vokavakavari, tuna kau natuna maghimaghighina. Isuwasuwara kurina, ma kaporagha ghamana iberai, nani sawarina imasiyai iyamoni na ivivi~nuwabiibiyei.^m ⁴²Tuna kubiine God imiirikuputesi ma ivoteresi da madegha, nawaravi ma gwamegwame ivovokavakarisi. Rorova peroperoveta igiruma da God ivona bo,

'O, Israel dami, madegha 40 warereyai kobaba,
na ghamoghamo kosuwasuwara na
ke taku kuriku kota~beraberi.

- ⁴³ Molek korunomei ma kana numa kopawopawoi,
ma gwamegwame kana vava Repan kovi~tumaghanei da tuna
ami god,
Nani sawarisi koyamona da kovovokavakarisi.
Tuna kubiine ana~kwavinimi da ami dobu kona~kiibutawei da
Babilon nevanevanai kona~makai.' "ⁿ

⁴⁴"Ma ita kaekiki mau warereyai ma nani kamonai God ivi~debei Moses kurina da ikikava ina Yobe Vovokaravina ita~yamoni. Ina sisiya kudubina ikivini da iyamoni ma nani yobena ivi~matakira da God na gwabisiyai.^o ⁴⁵Vaghina ma Josuwa ita kaekiki mau ivi~nowesi da weni ku dobuna irui ma nani yobena yavata ikavarapiyei. Ma God dam bogii ma bogiiyai ikwavinisi ma i tano iviia da ivi~rapenei. Ma nani yobena weni dobunai imakamakai da Kiivavo David ina ku mara.^p ⁴⁶Ma David na God ina kayowana ghamana. Ma ivi~nowi God kurina da iti~vaghinei da ina Taparoro Numana ita~vowai. Ma God, tuna bade Jeikap ina God na ke

^g 7:35 Exod 2:14 ^h 7:36 Yegai kana vava 'Red Sea.' ⁱ 7:36 Exod 7:5, 14:21; Num 14:33

^j 7:37 Deut 18:15, 18 ^k 7:38 Exod 19:1-20:17; Deut 5:1-33 ^l 7:40 Exod 32:1

^m 7:41 Exod 32:2-6 ⁿ 7:42-43 Amos 5:25-27 ^o 7:44 Exod 25:9, 40 ^p 7:45 Josh 3:14-17

iti~vaghinei.^q 47Ma muriyai Kiivavo Soromon nani Taparoro Numana ivowai.”^r

48“Ma kegha da God Kiidamo Makamakiina ke numa wawaya imayamoyamonina kamoni ita~makamakai.

Peroveta Aisaya igiruma da 49Bada ivona bo,

‘Kunuma na aku vikiivavo gawarina. Ma tepanai amakamakai.

Ma dobu na kaeku kana kepana.

Ke kovokovoghina da numa kota~vowai kubiiku.

Ke kovokovoghina da aku viyakam gawarina kota~vowai.

50 Bera kudubina kunumai ma dobuwai na taku mani imakuwai ayamoni.’^s

51Ma Sitivin iyeghisi, ivona bo, “Tami kovi~kawakiikii ghagha! Nuwanuwami kamoni God ke koti~tumaghane ma tinimi ipota da ina sisiya ke kota~viviyanei. Mara nonowa tami Kanuma Vovokaravina kobabarei, ami kaekiki mau nakanani! 52Ti na peroperoveta kudubisi ivivi~tupaketowanesi. Ma peroperoveta viya ivivi~yonayona da mara sago God ina Bigabiga Kiimatanina ita~nekiibau. Ma ami kaekiki mau nani peroperovetisi ivi~kiivunuwana. Ma tami na nani Bigabigana Kiimatanina kovi~dirigiigai da kovi~raboboi. 53God ina aneya ivonatawesi da ina vonaviyoyovana iveremi na tami koviiya ma ke kota~votekatekei.”

Sitivin wakimiyai ikiivunui.

54Sanhidran babadisi Sitivin ina sisiya ivi~yanei na nuwanuwasi ipughu kirakai da okesi ivi~tarakikitei. 55Ma Kanuma Vovokaravina Sitivin itowatepani da itepa ku kunuma ma God kana kadara ikitai. Ma ikitai da Yesu, God katagheyana imiimiiri. 56Ma ivona bo, “Kokita! Kunuma itamotate ma Wawaya Natusi akitakitai God katagheyana emiimiiri.”

57Sanhidran babadisi weni sisiyina ivi~yanei na tinisi ivopotapota. Ma ere nuwaghakighakisi ikarayogosi ma iverau da Sitivin kurina. 58Itinakwarokwaroi da kwanatu ikiibutawei ma ivi~karei da wakimiyai iraravi. Ma kii tarasovo ivi~votaweyana da tomowa sago yaragina kana vava Sol maghinonai iribai. 59Wakimiyai iraravi na Sitivin inipowana bo, “Bada Yesu, kanumiku keviya.” 60Ipeku da ivi~tuwaporeruruwana ma irukwatu, “Bada, i bera berona kenotatawei.” Ivi~sisiya ikovi ma matana ipota da irabobo.

8 1Ma weni berasi ituputupuwa na Sol nani kamoni, tuna mani matanai ikitai ma ivi~vaghinei da Sitivin ikiivunui.

Sol vitumaghana damsi ivi~tupaketowanesi.

Nani maranai wawaya ivi~karei da vitumaghana damsi Jerusalem kamoni ivivi~tupaketowanesi. Ma peyarisi ivi~verubogebogesi da ku

^q 7:46 2Sam 7:1-16; 1Chr 17:1-14 ^r 7:47 1Kgs 6:1-38; 2Chr 3:1-17 ^s 7:49-50 Isa 66:1-2

Judiya ma Sameriya dobusi, ma aposol kava Jerusalem kamona imakai.
²Ma vitumaghana tomotomowisi viya Sitivin ituwei ma tupuwina idogoi.

³Ma Sol ivi~karei da vitumaghana damsi ivivi~tupaketowanesi. Numa nununai tomotomowa ma wivine ititinakwarokwarosi da ku gabura itereteresi.^t

Piripo Sameriya kamona idima.

⁴Vitumaghana wawayisi Jerusalem ikiibutawei ma ivi~verubogebogesi da meni ku dobuna inenekiibau na God vonana idimadime. ⁵Ma Piripo inae ku kwanatu sago Sameriya kamona, ma nani dobonai Keriso varana idime. ⁶Koroto ghamana Piripo ivi~yanei ma ikitai da matakira ghamaghamasi iberabera na peyaris ina sisiya ivivi~yana bogai. ⁷Kanuma beroberosi ere kiikiirarisi wawayakiikiibutawesi. Ma digadigasi ma gibegibesisi peyaris iyawayawasa. ⁸Tuna kubiine kwanatuna kamona nuwabiibii irakata kirakai.

Saimon kiikiirapuna.

⁹Tomowa sago kana vava Saimon nani kwanatuna kamona imakamakai, tuna kiikiirapuna. Ma namadani kava wawayaki peyaris Sameriya kamona ina rewapana ivivi~deyei. Saimon ikayokayotata da tuna wawayaki ghamana. ¹⁰Ma babada ma wawayota kudubisi ivovokaravei ma ivi~vavei 'Rewapana Kirakiina' bo 'God Ina Rewapana.' ¹¹Namadani kava ina bera vigayagaya kubiine wawayaki ivivi~deyei ma ivivi~tumaghane. ¹²Ma maranai Piripo inekiibau na God ina vikiivavona ma Yesu Keriso varana biibiina idime kurisi. Tuna kubiine tomotomowa ma wivine peyaris ivi~tumaghana ma ibabataito. ¹³Ma bade Saimon ivi~tumaghana ma ibabataito. Ma Piripo iwagiyei ma ikitai da bera ma matakira ghamaghamasi iberabera na inota kavakavai.

¹⁴Aposol Jerusalem kamona ivi~yanei da Sameriya damsi God vonana ivi~tumaghane na Pita da Jon ivonatawesi kurisi. ¹⁵Ivi~ruwa inekiibau ku Sameriya na inipowana vitumaghana damsi vusi kubiisi da Kanuma Vovokaravina ita~towatepanisi, ¹⁶iyamna Bada Yesu avanai kava ibabataito ma Kanuma Vovokaravina ke ita~viiya. ¹⁷Ma Pita da Jon imasi ku tepasi iterei na Kanuma Vovokaravina itowatepanisi.

¹⁸Ma Saimon ikitai ikikava aposol imasi wawayaki ku tepasi iterei da Kanuma Vovokaravina itowatepanisi na mane ivororona kurisi da nani rewapanina ita~gimari. ¹⁹Ma ivonesi bo, "Taku bade rewapana kovereku da iyavo kava imaku ku tepasi ana~tereterei na Kanuma Vovokaravina ina~viiya."

²⁰Ma Pita ivonapotei bo, "Tam ma am mane yavata ku keyama karata makamakii nonowina kona~nae! Ikikava kunotai da God ina puyo

^t 8:3 Apos 22:4-5, 26:9-11

kuta~gimari? ²¹Nuwanuwam didibarina God ku matana, tuna kubiine weni bigana kamoni ke kuna~biga! ²²Am bera berona kevi~nuwapoyei ma kemiirikupukuputei. Ma Bada kurina kenipowana da mikedam nota berona ina~notatawei. ²³Damim aviiya da nuwakapi nuwanuwam ivi~beroi ma bade am berabero ipatumim.”

²⁴Ma Saimon ivi~nowi kirakai, ivona bo, “Kubiiku konipowana Bada kurina da aviyavisina kovi~sisiyei na ke ina~tupuwa kuriku.”

²⁵Pita da Jon i vitumaghana ivi~mamatara ikovi ma Bada Vonana idima yavui na ivomiiri da ita~vovira ku Jerusalem. Ma Sameriya dobuna kamoni ibaba inenae na kwanatu nununai Bada Varana Biibiina idimadime.

Piripo ma Itiyopiya badana.

²⁶Mara sago Bada ina aneya Piripo ivonei bo, “Kevomiiri ma warere ketana eororu Jerusalem da ku Gasa kekivini.” ²⁷Vaghina ma ivomiiri, ibaba inenae da Itiyopiya tomowa ikitai.” Tomowina na wawaya ghamana ma tuna na Itiyopiya damsi i kiivavo wavinena Kandasi ina mura kana koyakoyagha.” Tomowina ighae ku Jerusalem God vokavakavarina kubiine ²⁸ma iororu ina ku dobu. Ina seriyoti” tepanai igeru iveraverau ma peroveta Aisaya ina giruma ivivi~yavi. ²⁹Ma Kanuma Vovokaravina Piripo ivonei bo, “Kenae nani ku seriyoti ma ririnai kuna~baba.” ³⁰Ma Piripo iverau nake ma ivi~yanei da tomowina peroveta Aisaya ina giruma ivivi~yavi. Ma Piripo ivi~tarakiiyana bo, “Kiyiyavi na iyamna keviivii bubuni, bo kegha?”

³¹Ma Itiyopiya tomowina ivonapotei bo, “Kegha, ke ata~viiviiya. Ke sago wawaya da iti~debei kuriku.” Ma tomowina Piripo ivonei da ita~ghae ita~geru. ³²Ma giruma katamana ivivi~yavi na weni,

“Tuna nakanani ma sipu, irutinaneyei da iti~raboboi,
Ma nakanani ma sipu gegeyina, vunivunina eboribori na ke
ita~tutou,

Tuna bade nakanani, ke iti~sisiya.

³³ Wawaya ikiiviberoi,
ma ke vonavaghata tepanai iti~tupavirei,
Ke sago tupurereghina da tisisiyesi,
Iyamna, ina yawasa dobuwai iviitawei.”^x

³⁴Ma tomowina Piripo ivi~tarakiiyanei bo, “Kuta~voneku, peroveta tuna mani ivi~sisiya meyei bo wawaya sago isisiyei?” ³⁵Vaghina ma

^u 8:27 Weni Itiyopiya tomowina na ivi~gagari, igina iviia. ^v 8:27 Itiyopiya damsi i kiki da i kiikivavo tomatomowisi na ke sago biga ita~berai. Tuna kubiine i maduwa na dobu ivi~badei. Ma meni kiivavona ina maduwa nani bigana iberaberi na ivonavona da wavinena na Itiyopiya damsi i ‘Kandasi.’ ^w 8:28 Seriyoti na keta wakana, tuna wawaya igerugeru ma hosi sago bo ruwa etitini. ^x 8:32-33 Isa 53:7-8

Piripo nani girumina tepanai sisiya ivi~karei da Yesu Varana Biibiina ivi~debei kurina. ³⁶Ketiyai inenae da ku okowa inekiibau ma Itiyopiya tomowina ivona bo, “Kekitai, wena okowa. Vaghina bo kegha da ana~babataito?” ³⁷(-)y

³⁸Ma tomowina ivona na ina seriyoti ivi~kiimiiiriyei. Ma ivi~ruwa ioru ku okowa da Piripo tomowina ibabataitoi. ³⁹Okowai igheghae na yaghiyaghina Kanuma Vovokaravina Piripo iviitawei da Itiyopiya tomowina ke ita~kita meyei. Ma tomowina ere nuwabiibiina inae. ⁴⁰Ma Piripo, Asotas kwanatunai irumatara ma baba ivi~karei. Kwanatu nununai Yesu varana biibiina idimadime inenae da ku Sisariya kwanatuna inekiibau.

Sol itupuwavira.

(Apos 22:6-16, 26:12-18)

9 ¹Jerusalem kamoni na Sol patana da Bada kana kivikivina ivivi~tupaketowanesi ma kii vikiivunuwana ivonavonei. Inae da taparoro badana ghamana kurina, ²ma ivi~nowi da ita~giruma kiki numasi kii koyakoyagha wawayisi Damaskas kwanatuna kamoni kurisi da Sol iti~vitei da iyavo kava Damaskas kamoni, tomowa bo wavine Yesu ina keta ekivikivini na ita~patumisi ma ita~rutinisi ku Jerusalem.

³Ibaba inenae da namada ku Damaskas ita~nekiibau na kadenima yasegana kunumai ivokadari ma gweyurina ioru da iveruviviri. ⁴Ipeku ku dowo ma wawaya gamona ivi~yanei, ivona bo, “Sol, Sol, avi kubiine kitupaketowaneku?”

⁵Ma Sol ivona bo, “Bada, tam iyai?”

Ma ivonapotei bo, “Taku Yesu. Taku kitupaketowaneku. ⁶Kevomiiri ma kuna~ruki ku kwanatu ma nani dobunai wawaya ina~vonem da aviyavisina kuna~berai.”

⁷Ma iyavo kava Sol ivi~kaeturanei na gamo ivi~yanei ivivi~sisiya ma ke sago wawaya ita~kitai. Ma imiiri da kawasi ineghenegheyana. ⁸Sol ivomiiri ma damina iviia da ke kovokovoghina da ita~kita. Tuna kubiine turaturana imana iviini ma irutini da ku Damaskas. ⁹Matana ipota da mara aroba ikovi ma nani kamoni ke sago aviyavisina ita~kani bo itumai.

¹⁰Ma Damaskas kamoni Yesu kana kivikivina sago kana vava Ananayas. Ma Bada mekeyuna ikitai da ikwatukwatui bo, “Ananayas!”

Ma ivona bo, “Kevona, Bada.”

y **8:37** Mara katamaninai giruma damsi peyarisi ves 37 ke ita~terei. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘Piripo ivona bo, “Nuwanuwam kudubina kuni~tumaghana na ana~babataitom.” Ma tomowina ivonapotei, “Yesu Keriso aitumaghane da tuna God Natuna.”~’

¹¹Ma Bada ivonei bo, “Kenae Judas ina ku numa, numana na Keta Maninina baranai. Ma kevi~tarakiiyana da tomowa kana vava Sol kuna~kitai. Tomowina ina kwanatu na Tasus ma wekarakava eniponipowana kuriku. ¹²Ma namada mekeyum avi~debei kurina, ikitai da kuna~nae kurina ma imam ku tepana kuna~terei da matana ina~kitame.”

¹³Ma Ananayas ivonapotei bo, “Bada, nani tomowina sisiyina avi~yanei da vitumaghana damsi Jerusalem kamona i ivi~agaberowesi. ¹⁴Ma bade avi~yanei da taparoro babadisi i babada gwabisiyai rewapana iviia ma ipisi wike ku Damaskas da iyavo kava kavovokavakarim na ina~patumikai.”

¹⁵Ma Bada ivonei bo, “Kenae! Nani tomowina avinei da kubiiku ina~biga. Ana~vonatawei da kupuna damsi kurisi, i kiikiivavo yavata ma bade Israel damsi kurisi da kaku vava ina~dimei. ¹⁶Ma ani~beyei da kaku vava kubiine ina~vokwarakwara kirakai.”

¹⁷Vaghina ma, Ananayas inae da nani ku numana irui ma imana Sol ku tepana iterei. Ivona bo, “Varesiku Sol, ketiyai Bada Yesu kupanani na tuna ivonataweku apisi kurim da kuna~kitame ma Kanuma Vovokaravina gwabimuwai ina~runuma.” ¹⁸Ma yaghiyaghina sawara nakanani ma iyana yadasi Sol matanai itamoririgha da ikitame. Vaghina ma ivomiiri da ibabataito. ¹⁹Muriyai ikam da tupuwina ivi~rewapana.

Sol Damaskas kamona idima.

Ma Sol Damaskas kamona imakai mara gisina vitumaghana damsi yavata. ²⁰Ma maninina ivi~karei da kiki numasiyai idimadima da Yesu na God Natuna.

²¹Ma iyavo kava ivi~yanei na peyarisi ivi~deyei ma ivona bo, “Wena vaghina tomowina Jerusalem kamona wawaya Yesu kana vava irovokavakavari na ivi~kiivunuwana. Ma ipisi wike da vitumaghana damsi ita~patumisi ma ita~rutinisi taparoro babadisi i babada kurisi.”

²²Ma kegha da Sol ina dima ivi~rewapana kirakai da Jiu damsi Damaskas kamona ke kovokovoghina da ita~vonapotei. Ma vonavaghata ivi~debei kurisi da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina.

²³Imakai inene da Jiu damsi ivi~ogatara da ita~kiivunui,^z ²⁴ma Sol namada akovina iviia da Jiu damsi mara nonowa mariyai ma didibarai kwanatu matuketinai ivi~pota da ita~kiivunui. ²⁵Tuna kubiine didibarai turaturana irutini ma iriga ghamana ku kamona iuwani da gari taraboginai ivi~yoyowi ioru kwanatu ku kupuna da inae.

Sol Jerusalem kamona.

²⁶Sol inekiibau ku Jerusalem ma ibera tovonni da vitumaghana damsi ku kamosi ita~rui ma kegha, peyarisi iyabumane. Ke iti~tumaghane

^z 9:23-25 2Kor 11:32-33

da tuna Yesu kana kivikivina. ²⁷Ma Banabas ivi~vitei da irutini inae aposol kurisi. Ivonesi da ikikava Sol ibaba inenae ma ketiyai Bada ikitai ma ivi~sisiya kurina. Ma ivi~mamataresi da Damaskas kamoni Sol ke ita~yabumana da Yesu avanai idima. ²⁸Nani murinai Sol aposol yavata imakamakai ma ibababa Jerusalem kamoni. Ma ere tepatorana Bada avanai idimadima. ²⁹Ma Jiu damsi viya Grik gamonai ivivi~sisiya. Ti damsi Sol yavata ivivi~vonapasipasiyana, tuna kubiine keta iekwekwai da Sol ita~kiivunui. ³⁰Maranai vitumaghana damsi sisiyina iviini na Sol irutini ikiibau ku Sisariya kwanatuna ma ivonatawei inae ku Tاسus kwanatuna.

³¹Ma nani murinai na vitumaghana damsi kudubisi Judiya, Gariri ma Sameriya kamoni ere nuwanubasi imakai. Ma Kanuma Vovokaravina ikiiepepisi da ivi~rewapana, ma wawaya ipeyari ivi~tumaghana da i koroto irakata. Ma mara nonowa Bada ivovokaravei.

Aineyas da Dokas.

³²Ma Pita ibaba da dobu ine yavui ma mara sago ku Laida kwanatuna inumataya da vitumaghana damsi ita~kitisi. ³³Nani dobunai tomowa digadigana kana vava Aineyas ipanani, tuna numa kamoni ikena da madegha 8 ikovi. ³⁴Ma Pita ivona bo, “Aineyas, Yesu Keriso iyawasim. Kevomiiri ma am riyapa kenokui.” Ma Aineyas iyawasa da ikayovomiiri. ³⁵Ma Laida ma Seron kwanatusi kamoni wawaya peyaris ikitai da Aineyas ibababa na Bada ivi~tumaghane.

³⁶Ma vitumaghana wavinena sago Jopa kwanatuna kamoni kana vava Tabita (vavana Grik gamosiyai na Dokas). Tuna mara nonowa bera biibiisi iberabera ma moyamoyakisi ivivi~vitesi. ³⁷Ma mara sago igubaga kirakai da irabobo. Ma tupuwina ikowai ma ivovunaghi da kiidamo numana kamoni iterei. ³⁸Ma vitumaghana damsi Jopa kamoni ivi~yanei da Pita tuna Laida kamoni, ma ke ita~rabaraba, tuna kubiine tomotomowa ruwa ivonatawesi inae kurina. Ma ivi~nowi, ivona bo, “Kakayokayowei da wekarakava tanae ku Jopa.” ³⁹Vaghina ma Pita nani tomotomowisi yavata inae. Inekiibau na irutini ighae ku numa tepana. Ma kwapukwapura peyaris ere tutusi Pita imiiriviviri. Ma Dokas yawayawanai gara ipopo kubiisi na Pita ivi~beyebe. ⁴⁰Ma Pita peyaris ivonatawesi ikiibau ma ina kina kava ivi~tuwaporeruruwana da inipowana. Itavire wavinena raborabobona kurina ma ivonei bo, “Tabita, kevomiiri!” Yaghiyaghina matana itamotatagha da Pita ikitai ma ivi~kiimakiiye. ⁴¹Pita ivororona da imana iviini ma itinavomiirini. Ma vitumaghana damsi, kwapukwapurisi yavata, ikwatusi irui ma wavinena yawayawana ku imasi iterei. ⁴²Weni berana sisiyina irakata da Jopa kwanatuna ikiimumui na wawaya ipeyari Bada ivi~tumaghane.

⁴³Ma Pita tomowa sago kana vava Saimon, yavata imakii kirakai Jopa kamoni. Ma Saimon ina biga na ghamoghamo bekasi ivivi~gimagimara.^a

Pita ma Koneriyas.

10 ¹Tomowa sago kana vava Koneriyas na Sisariya kwanatuna kamoni imakamakai. Ma tuna na senturiyon, seri wawayisi ivi~100 ivivi~badesi, ma i koroto kana vava Itali. ²Ma ina rakaraka yavata God ivovokaravei. Ina nuwaviina irakata moyamoyakisi kurisi ma mara nonowa God kurina iniponipowana. ³Mara sago ravi madeghinai^b God ina aneya irumatara da matanai ikitai ipisi kurina. Ma ikwatui bo, “Koneriyas.”

⁴Ma Koneriyas iyabumana kirakai da ikita bogai ma ivona bo, “Bada, aviyavisina kekayokayowei?”

Ma aneyina ivonapotei bo, “Am nipowana ma am verena moyamoyakisi kurisi na God enotanotai ma inuwabiibiyei. ⁵Tuna kubiine am bigabiga kevonatawesi ku Jopa kwanatuna da tomowa kana vava Saimon Pita ina~rutinapiyei. ⁶Tuna inumataya da ina varigheya Saimon yavata emakamakai. Saimon ina biga na ghamoghamo bekasi igimara ma ina numa na kikirai.”

⁷Aneyina ivi~sisiya ikovi ma ikuyowei na Koneriyas ina bigabiga wawayisi ruwa ma ina seri wawayina sago ikwatusi ipisi. Seri wawayina na Koneriyas kana koyakoyagha ma tuna yavata God ivovokaravei.

⁸Aviyavisina peyarina Koneriyas kurina itupuwa na ivi~mamataresi. Ma ivonatawesi inae ku Jopa.

Pita mekeyu sago ikitai.

⁹Mara itom ma ku madegha puna na Koneriyas ina bigabiga ku Jopa kwanatuna inenekiibau. Ma Pita na ighae ku numa tepana nipowana kubiine. ¹⁰Iniponipowana da vitonara ikarai, ma ina kayowana da ita~kam. Ivivi~koyakoyagha da vavai ita~tava na nani kamoni nuwanuwana iwapewapei. ¹¹Ikita da kunuma itamotate ma sawara sago, kitana da kwarewa ghamana matatupina ruwamaruwa uraviyai itinatatani ma ivi~yoyowi iororu ku dobu. ¹²Ma kwarewina kamoni

^a 9:43 Saimon ghamoghamo bekasi ivivi gimagimara na ina biga kana vava ‘tanner’. Wawayi ghamoghamo ivivi kiivunuwa na Saimon gwabisiyai beka iyuyuna ma ku muramura ivovokutuvu da ke ita bowa ma ikiikiivipikai. Ma vunivunisi itarataramumui. Muriyai wawayi nani bekasi igimagimari da kae kii terepapara, kutu ma borikiide iyamoyamona. Moses ina vonaviyoyovana kamoni (Lev 11:39-40) igiruma da iyavo kava ghamoghamo raborabobosi ina~votovoni na puyapuyakisi. Ma kegha da Pita na Saimon kana numataya. Ivi~debei da Pita na vonaviyoyovana ikiibutawei da kupuna damsi yavata imakamakai ma kurisi idimadima. ^b 10:3 3:00 o'clock

na ghamoghamo bogii ma bogiiyai, viya kaesi ruwamaruwa ma viya na kiu ma viya na mota.^c ¹³Ma wawaya gamona ivona bo, “Pita, kevomiiri. Kevi~kiivunuwana da kuna~kam.”

¹⁴Ma Pita ivonapotei bo, “Bada, ke kovokovoghina! Ke meyani aku yawasa kamoni siya dowadowasi bo puyapuyakisi ata~kani, iyamna Moses ina vonaviyoyovana anununura bubuna.”

¹⁵Ma nani gamona ivi~sisiyame, ivona bo, “Aviyavisina God ivonakiiyaragha da biibiina na ke kuna~vonei da dowadowana bo puyapuyakina.” ¹⁶Weni sisiyina mara aroba ivi~yanei, ma yaghiyaghina nani kwarewina iviitawei ighae ku kunuma.

¹⁷Pita weni berana ikitai na ivivi~nuwanotanotei da iyamna avai. Ma nani kamoni Koneriyas ina bigabiga ivonatawesi na inekiibau. Ma Saimon ina numa ipanani ma garina matuketinai ivi~kiimiiriyesi. ¹⁸Ma irukwatu, ivi~tarakiiyana da numataya sago kana vava Saimon Pita weni numanai emakamakai bo kegha.

¹⁹Ma Pita patana da ivivi~nuwanotanota ma Kanuma Vovokaravina ivonei bo, “Saimon, tomotomowa ivi~aroba ekwekwim, ²⁰tuna kubiine kevomiiri ma kunoru da yavata kona~nae. Ke am nota ina~ragharagha iyamna taku avonatawesi kurim.” ²¹Vaghina ma Pita ioru ma tomotomowisi ivonesi bo, “Wawayina koekwekwai na taku. Avi kubiine kopisi?”

²²Tomotomowisi ivonapotei bo, “Senturiyon Koneriyas ivonatawekai. Tuna tomowa maninina ma God evovokaravei. Bade Jiu damsi peyarisi i vigheghena. Ma aneya vovokaravina ivi~sisiya Koneriyas kurina, ivonei da kuta~nae ina ku numa ma kuti~sisiya kurina.” ²³Vaghina ma Pita ivi~kiikiiwesi ma ivonesi da yavata ita~kena.

Mara itom na Pita nani tomotomowisi yavata ivomiiri inae, ma vitumaghana damsi viya Jopa kamoni ivi~kaeturanesi. ²⁴Mara itome na ku Sisariya inekiibau. Ma Koneriyas namada ina rakaraka ma turaturana ikwaturiyariyesi da ivivi~koyakoyagha. ²⁵Pita ita~rui ku numa na Koneriyas iverupotei, ku maghinona ivi~tuwaporeruruwana ma itawotei. ²⁶Ma Pita itinavomiirini ma ivonei bo, “Kevomiiri, taku na wawayota tam nakanani.” ²⁷Ivi~ruwa ivivi~sisiya ma ku numa kamona irui ma Pita ikitai da koroto ghamana iriyesi. ²⁸Ma ivonesi bo, “Tami koakova bubuni da Moses igiruma da tokai Jiu damkai na ke kupuna dami yavata tisagota bo kana~numataya kurimi. Ma God ivi~debei kuriku da ke sago wawaya ana~barei bo ana~vonei da dowadowana bo puyapuyakina. ²⁹Tuna kubiine, kaku sisiya kuvonatawei na maninina apisi, ke ata~bara. Ma, kevona. Am kayowana avai?”

^c **10:12** Weni siyasi Jiu damsi ke ita~kamkam, iyamna Moses ina vonaviyoyovana kamoni ivona da dowadowasi.

³⁰Ma Koneriyas ivonapotei bo, “Rorova ravi madeghinai aku numiiyai aniponipowana ma kadenima tomowa sago kana gara vovokeyakeyuna maghinokuwai ivi~kiimiiriyei. ³¹Ma ivona bo, ‘Koneriyas, God am nipowana ivi~yanei ma am verena moyamoyakisi kurisi na enotanotai. ³²Am bigabiga kevonatawesi ku Jopa da tomowa kana vava Saimon Pita ina~rutinapiyei. Tuna inumataya da ina varigheya Saimon yavata emakamakai. Saimon ina biga na ghamoghamo bekasi igimara ma ina numa na kikirai.’ ³³Tuna kubiine yaghiyaghinai kam sisiya avonatawei, ma ibiibii kirakai da kupisi. Vaghina. Peyarita na weni ma God gwabitiyai emakamakai. Ma aviyavisina peyarina Bada ivonem na kevi~sisiyei da kani~yanei.”

Pita ina sisiya.

³⁴Ma Pita sisiya ivi~karei, “Wekarakava akovina aviiya da God ku matana wawaya peyarita na sago.^d ³⁵Dam na bogii ma bogiyyai ma kegha da iyavo kava God evovokaravei ma i yawasa maninina na ekayokayowesi. ³⁶God varana biibiina ivonatawei Israel damsi kurisi na namada sisiyina kovi~yanei. Ivonesi da Yesu Keriso avanai na nuwanuba tapanani da God yavata tinuwasago. Ma Yesu na peyarita ita Bada. ³⁷Ma namada koakovi da aviyavisina itupuwa Judiya dobunai, nani berasi Gariri kamonai ivi~karei maranai Jon idima da wawaya ita~babataito. ³⁸Ma bade koakovi ikikava God, Nasaret tomowa Yesu ivinei da Kanuma Vovokaravina ma rewapana iverei. Ma bade ikikava Yesu Judiya dobuna ine yavui da bera biibiisi iberaberi. Ma iyavo kava Devil imanai ivovokwarakwara na ivivi~yawasisi, iyamna God gwabinai imakamakai. ³⁹Aviyavisina Yesu iberai Jiu damkai akii dobuwai ma Jerusalem kamonai na tokai aposol peyarina matakiiyai kakitai na kaimamatara da vonavaghata. Ma korosiyai ituparatui ma ivi~raboboi, ⁴⁰ma mara kana viaroba kamonai na God iberai da rabobowai ivomiiri ma irumatara kurikai da kakitai, yawayawana. ⁴¹Ma ke wawaya peyarisi kurisi, tokai kana kivikivina kava God ivinekai da kata~kitai. Ma kaimamatara da rabobowai ivomiiri. Ma muriyai yavata kakam ma kauma. ⁴²Ma sisiya bagibagina ivonekai da wawaya kurisi kata~dima ma kati~mamatara da God, Yesu ivinei da mara damonai yawayawasita ma raborabobosi peyarita ini~tupavireta. ⁴³Ma peroperoveta peyarisi ivi~mamatarei, ivi~debei da iyavo kava Keriso ini~tumaghanei na tuna avanai God i berabero ina~notatawei.”

Kupuna damsi Kanuma Vovokaravina iviia.

⁴⁴Pita patana da ivivi~sisiya ma nani kamonai iyavo kava ina sisiya ivivi~yanei na Kanuma Vovokaravina ioru da itowatepanisi. ⁴⁵Ma

^d 10:34 Deut 10:17

vitumaghana damsi Pita ivi~kaeturanei da yavata ipisi, ti na Jiu damsi. Ma ivi~deyei da Kanuma Vovokaravina na kupuna damsi yavata itowatepanisi, tuna puyona na ke Jiu damsi kava kubiisi. ⁴⁶Iakovi da kupuna damsi Kanuma Vovokaravina iviia, iyamna ivi~yanesi da kunuma gamosi bogii ma bogiiai ivivi~sisiya ma God ivovokavakavari. Ma Pita ivona bo, ⁴⁷“Weni damsi namada Kanuma Vovokaravina iviia, tota nakanani. Tuna kubiine okowai ina~babataito, ke kovokovoghina da tavonatanisi.” ⁴⁸Vaghina ma Pita ivonesi da Yesu Keriso avanai ibabataito. Ma Koneriyas turaturana yavata ivi~nowi da Pita gwabisiyai ita~makai da mara gisina.

Pita ina bera ivi~sisiyei.

11 ¹Aposol ma vitumaghana damsi peyarisi Judiya kamoni sisiya ivi~yanei da kupuna damsi God vonana ivi~tumaghanei. ²Tuna kubiine maranai Pita ighae ku Jerusalem na vitumaghana damsi iyeghai, iyamna ti na Jiu vaghata, peyarisi Moses ina vonaviyoyovana inununuri. ³Ivonei bo, “Avi kubiine tam kupuna damsi i ku numa kurui ma yavata kokam? Ti na dowadowasi!” ⁴Ma vaghina Pita ivi~karei da aviyavisina peyarina itupuwa na ivi~debei kurisi. ⁵Ivona bo, “Jopa kamoni aniponipowana da nuwanuwaku iwapewapei na kunumai sawara sago iororu akitai, kitana da kwarewa ghamana ma matatupina ruwamaruwa uraviyai itinatatani ma ivi~yoyowi ioru kuriku. ⁶Ku kamona arugenara na ghamoghamo bogii ma bogiiai akitisi, viya kaesi ruwamaruwa ma viya ghamoghamo dipa ma bade mota ma kiu. Ma Moses ina vonaviyoyovana evonavona da peyarisi na dowadowasi ma puyapuyakisi. ⁷Ma wawaya gamona ivoneku bo, ‘Pita, kevomiiri. Kevi~kiivununuwana ma kekam.’ ⁸Ma avonapotei bo, ‘Bada, ke kovokovoghina! Moses igiruma da nani siyasi na dowadowasi ma puyapuyakisi, tuna kubiine ke meyani ata~kani.’ ⁹Ma nani gamona kunumai ivi~sisiyame kuriku, ivona bo, ‘Aviyavisina God ivonakiiyaragha da biibiina na ke kuna~vonei da dowadowana.’ ¹⁰Mara aroba weni sisiyina avi~yanei ma ghamoghamo kwarewina kamoni na peyarina iviitawei ighae ku kunuma. ¹¹Ma yaghiyaghina tomotomowa ivi~aroba Sisariya kwanatunai inekiibau da meni numanai amakamakai na maghinonai ivi~kiimiiriyesi. ¹²Ma Kanuma Vovokaravina ivoneku da aku nota ke ita~ragharagha ma tomotomowisi ivi~aroba yavata kata~nae. Ma varevaresita weni miikovimasago kokitisi, ti na Jopa damsi ma yavata kanae da Koneriyas ina ku numa kanekiibau ma karui. ¹³Ma Koneriyas ivonekai da ina numiiai aneya inekiibau kurina ma ivonei bo, ‘Am bigabiga kevonatawesi ku Jopa da tomowa kana vava Saimon Pita ina~rutini. ¹⁴Ina~vonaviakovimi da ikikava God tam ma am rakaraka yavata ini~yawasimi.’” ¹⁵Ma Pita ina sisiya ikwapanatini, “Avi~karei

da Koneriyas ina wawaya yavata kurisi avivi~sisiya na Kanuma Vovokaravina ioru da itowatepanisi. Iki kava karenai kurita itupuwa na nakanani itupuwa kurisi. ¹⁶Ma Bada ina sisiya anotai, ivona bo, 'Jon na okowai ibabataito ma God na Kanuma Vovokaravina ina~babataitomi.'^e ¹⁷Tota iyavo kava Bada Yesu Keriso tavi~tumaghane na Kanuma Vovokaravina ivereta. Ma kupuna damsi nakanani bade iveresi, tuna kubiine taku na wawayota ke kovokovoghina da God ina kayowana ati~kawakiikiyiyei."

¹⁸Vitumaghana damsi Jerusalem kamona Pita ina sisiya ivi~yanei, ma vigamowana ivoterei ma God ivokavakavari, ivonavona bo, "Nakanani da God na ke Jiu damsi kava ma kupuna damsi yavata i taraboga evereveresi da i berabero ina~miirikupukuputei ma Yesu ini~tumaghane da yawasa makamakii nonowina ina~viiya."

Vitumaghana wawayisi Antiyok kwanatuna kamona.

¹⁹Sitivin irabobo murinai wawaya ivi~karei da vitumaghana damsi ivivi~tupaketowanesi, tuna kubiine ivi~verubogebogesi. Viya na inae kirakai da inumataya ku Ponisiya dobuna, viya ku Saipras nuwana ma viya ku Antiyok kwanatuna. Ma nani dobusiyai na Jiu damsi kava kurisi Yesu Varana Biibiina idimadime.^f ²⁰Ma vitumaghana damsi viya, i dobu na Saipras nuwana ma Sairini kwanatuna, inae ku Antiyok ma nani kwanatunai ivi~karei da kupuna damsi kurisi Bada Yesu Varana Biibiina idimadime. ²¹Ma God ina rewapana gwabisiyai da koroto ghamana Bada ivi~tumaghane ma ikivini.

²²Ma vitumaghana damsi Jerusalem kamona sisiyina ivi~yanei na Banabas ivonatawei ku Antiyok. ²³Inekiibau na ikitai da God ina agabiibai ma ina vibiibiina gwabisiyai. Nuwanuwana ibiibai ma ikiiepepisi da i nota iti~rewapana. Ma ivonesi da nuwanuwasi kudubinai iti~patutu Bada kurina. ²⁴Ma Banabas na tomowa maninina ma Kanuma Vovokaravina gwabinai irunuma. Ma nuwanuwana kudubinai ivi~tumaghana. Tuna kubiine koroto ghamana ivi~nuwatinisi da Bada ivi~tumaghane.

²⁵Ma nani murinai Banabas, Antiyok ikiibutawei ma inae ku Tasmus da Sol itekwai. ²⁶Ipanani ma irutinaneyei ku Antiyok. Vaghina ma madegha sago Banabas da Sol vitumaghana damsi yavata ivivi~kiidaburana ma ivivi~beyebeyena koroto ghamana kurisi. Ma Antiyok kamona ivi~karei da vitumaghana damsi ivi~vavesi 'Keresiyana.'

²⁷Nani maranai Keresiyana viya Jerusalem kamona inumataya ku Antiyok. Ti na peroperoveta, ²⁸ma sago kana vava Agabas ivomiiri ma Kanuma Vovokaravina ina rewapanai ivonakiiyaragha da gomara

^e 11:16 Apos 1:5 ^f 11:19 Apos 8:1-4

ghamana ina~tupuwa. Ma dobu bogii ma bogiiai Rome i vibadana gaburinai na ina~kamowanisi. Weni gomarina itupuwa na Rome damsi i kiivavo Korodiyus ina vikiivavona kamoni.^g ²⁹Ma Yesu kana kivikivina Antiyok kamoni inotai da vitumaghana turaturasi Judiya kamoni iti~vitesi, tuna kubiine sago sago duma aviyavisina gwabisiyai, gisina bo ghamana na nevanavana iverena. ³⁰I verena iterei ma Banabas da Sol ikavari da Keresiyana kii vinoraveraveyana Jerusalem kamoni iveresi.

Vitupaketowana irakata.

12 ¹Nani maranai Kiivavo Herodi Agripa ivi~karei da Keresiyana ivivi~tupaketowanesi ma viya ipatumisi. ²Ma Herodi ponanai seri wawayisi inae da Jon ina tuwa Jemes iwana seriyai ikiiyaraghi. ³Ma damina iviia da Jiu damsi ivi~nuwabiibai da Jemes irabobo, tuna kubiine na bade Pita ipatumi. Weni berana Pasova kamna maranai itupuwa. ⁴Pita ku~gabura iterei ma seri wawayisi ivi~16 ivorereghisi da wawaya ruwamaruwii duma. I biga da Pita iti~matatetei da ke ita~verau. Herodi ina kayowana da Pasova kamna murinai wawaya peyarisi maghinosiyai Pita iti~tupavirei.^h ⁵Ma Pita gabura kamoni kubiine na Keresiyana damsi nuwanuwasi kudubinai iniponipowana God kurina.

Pita gabura ikiibutawei.

⁶Mara ita~tom na Kiivavo Herodi, Pita iti~tupavirei ma nani didibarinai Pita ere imapatupatumina ikenakena seri wawayisi ruwa basusiyai. Ma viya na matuketa imiimiiripotai. ⁷Kadenima Bada ina aneya irumatarata ma gabura numana kamoni iruyasegana. Ma Pita ghabaghabana ikiividagui da ikiimataki. Ma ivonei bo, “Kevomiiri yaghiyaghina!” Ma chein Pita imanai ivi~tamotawetaweyana. ⁸Ma aneya ivonei bo, “Kam borikiide kekuni ma kaem kana terepapara kekotei.” Vaghina ma, Pita iberai. Ma aneya ivona bo, “Kam tarasovo kekotei ma kekiviniku.” ⁹Pita ikivini da gabura numana ikiibutawei, ma ke itakovi da aneya aviyavisina iberaberai kurina na bera vaghata, inotanotai da ita~vivimatu. ¹⁰Ibaba inae da seri wawayisi viya ikuyowesi ma inene da bade viya ikuyowesi ma ku gabura matuketina inekiibau. Tuna matuketa bagibagina, kirama iyamoni. Ma kegha da tuna mani itamotate ma ivi~ruwa ikiibau ku kwanatu. Ketiyai ibababa da ke gurina ma yaghiyaghina aneya Pita ikuyowei inae.

¹¹Ma Pita nota iviia da ke ita~vivimatu ma ivona bo, “Wekarakava akovi da aviyavisina itupuwa kuriku na bera vaghata. Bada ina aneya ivonatawei kuriku, ivi~viteku da Kiivavo Herodi ina rewapana aonaghi ma Jiu damsi ke kovokovoghina da berona ita~berai kuriku.”

^g 11:28 Apos 21:10 ^h 12:4 Exod 12:1-27

¹²Notana iviia i kovi ma ibaba inae Meri ina ku numa. Meri na Jon Mak ina maduwa. Nani numanai na wawaya peyarisi ivi~kiidaburana da iniponipowana. ¹³Pita gari matuketinai irukiipowapowara ma bigabiga wavinena kana vava Roda ipisi da ita~vonapotei. ¹⁴Ma wavinena Pita gamona ivi~yanei na ivi~nuwabiibii kirakai da matuketa ke ita~votawei. Iverau ivovira wawaya kurisi da ikiirara, “Pita matuketiyai emiimiiri!” ¹⁵Ma wawayisi ivonapotei bo, “Kibero! Neghanegham!” Ma Roda patana da ivonavona da Pita matuketiyai imiimiiri ma wawayisi ivonapotei bo, “Kegha, mikedda ina aneya.”

¹⁶Ma Pita patana da irurukiipowapowara na wawayisi matuketa ivotawei ma ikitai da vaghina wawayina na inota kavakavai. ¹⁷Pita imana irupai da wawaya kawasi ita~pota ma ikikava Bada gabura kamona ivi~yawasi na ivi~sisiyei. Ma ivona bo, “Jemes ma varevaresita kovonaviakovisi.” Ma ikuyowesi inae ku dobu sago.

¹⁸Mara itom na nipunipu ghamana itupuwa seri wawayisi kamosiyai, iyamna ke itakovi da Pita mike inae. ¹⁹Ma Herodi seri wawayisi viya ivonesi da Pita iekwai, kwanatu ine yavui ma ke ita~panani. Tuna kubiine iyavo kava Pita ipotapotai na ivi~tupavireviresi ma ivi~kiiunuwana.

Nani murinai Kiivavo Herodi ivomiiri Judiya ikiibutawei ma inae ku Sisariya ma nani kwanatunai imakai.

Kiivavo Herodi ina rabobo.

²⁰Ma namadani kava Herodi na Taya ma Saidon kwanatusi yavata ivivi~kawapata. Taya ma Saidon damsi itarakapu ma inae da Brastas kurina, Brastas na Herodi ina numa kana koyakoyagha. Ma ivi~nowi kurina da i keta ita~berai da Herodi yavata iti~sisiya. I kayowana da i vikawapata iti~koviya ma nuwanubiiyai ita~makai, iyamna kii vavai na Herodi ina dobuwai iviiviiya.

²¹Ma i mara iterei na Herodi kana gara biibii kirakiisi ivi~kote. Ma inae da ina vikiivavona gawarina tepanai imakai ma koroto kurisi ina sisiya iterei. ²²Ma koroto sisiyina ivi~yanei na ikiikiirara bo, “Wena god sago isisiya kurita, ke wawayota ita~vivisisiya.” ²³Ma Herodi koroto ke ita~vonesi da ita~voterei ma God ina kina kava ita~vokavakavari, tuna kubiine Bada ina aneya inekiibau da Herodi ivowai, gubaga iverei da motamota tupuwina ivi~tupabubuwanei da irabobo.

²⁴Ma God vonana irakata da dobu ine yavui da bade wawaya peyarisi vitumaghana ivi~karei.

²⁵Ma Banabas da Sol i biga Jerusalem kamona ivi~koviya na Jon Mak irutini da yavata ivovira ku Antiyok.

Banabas da Sol ivinesi ma ivonatawesi.

13 ¹Antiyok kwanatunai ekalesiya kamosiyai, viya na peroperoveta ma viya na vibeyebeyena wawayisi. Ti na Banabas, Simiyon

(tuna wawaya dumadumana), Lusiyas (ina dobu Sairini), Menayen (tuna kiivavo Herodi Antipas yavata imagura patapata) ma bade Sol. ²Mara sago ivivi~siya ma Bada ivovokavakavari ma kamoni na Kanuma Vovokaravina ivonesi bo, “Kamomiyai Banabas ma Sol na aku vivinevine, kovi~biibiinisi ma kovoteresi da aku biga kava ina~berai.”

³Peyarisi visiya ma nipowana ivi~kovini na imasi ku tepasi iterei da ivi~biibiinisi ma vaghina, ivonatawesi inae.

Banabas da Sol inae ku Saipras.

⁴Kanuma Vovokaravina Banabas da Sol ivi~nowesi inae ku Selusiya kwanatuna ma nani dobunai ku kukakuka igeru da ku nuwa sago kana vava Saipras. ⁵Inekiibau ku Salamis kwanatuna Saipras kamoni na Jiu damsi i kiki numasiyai idimadima. Ma i baba kamoni na Jon Mak yavata da iti~vitesi.

⁶Ma nuwana kamoni ibaba yavui, idima inenae da ku Papos inekiibau. Ma nani kwanatunai Jiu tomowa sago kana vava Bajisas ipanani. Tuna kiikiirapuna ma peroveta viviberona ⁷ma tomowina Sediya Polas iwagiyei da gwabinai imakamakai. Sediya Polas na Saipras kana bada ghamana ma tuna wawaya akakovina. Ma ina kayowana da God vonana iti~yanei, tuna kubiine sisiya ivonatawei da Banabas da Sol ita~pisi kurina. ⁸Ma nani kiikiirapuna Bajisas (kana vava Grik gamonai na Elimas) na imiiripotesi ma itarataravuvuresi da Sediya Polas ke iti~yanesi, iberabera tovonai da Keriso ke iti~tumaghanei. ⁹Ma Sol (kana vava sago na Pol) Elimas ikita bogabogai ma Kanuma Vovokaravina ina rewapanai ivonei bo, ¹⁰“Tam Devil natuna ma bera biibiisi kudubina kighaviyei. Tam am yawasa kamoni na viberu ma bera didibaris kava kevovotani. Mara nonowa am viberowai Bada ina keta maninina kiriwariwai. ¹¹Tuna kubiine na wekarakava Bada kovogha ina~verem da mara gisina kava matam ini~didibari da yasegana ke kuna~kitai!”

Ma yaghiyaghinai Elimas matana isowai ma ididibari da ikiikiigwamgwam, ivivi~nowi da wawaya sago imana ita~viiya da ita~rutini. ¹²Weni berana Sediya Polas matanai ikitai na Yesu Keriso ivi~tumaghanei. Ma Pol da Banabas Bada ina keta ivivi~beyebevena kurina na ivi~deye kirakiiyei.

Pisidiya Antiyok kamoni.

¹³Papos kwanatunai na Pol turaturana yavata ku kukakuka igeru da ku kwanatu sago kana vava Pega, Pampiriya dobuna kamoni. Ma nani dobunai Jon Mak ikuyowesi ma ivovira ku Jerusalem. ¹⁴Ma Pol da Banabas, Pega ikuyowei da inae ku kwanatu sago kana vava Antiyok, Pisidiya dobuna kamoni. Ma viyakam maranai irui ku kiki numana da imakiivipikesi. ¹⁵Ma wawaya ivomiiri da Moses ina vonaviyoyovana

ma peroperoveta i giruma ivi~yava ikovi, ma murinai na kiki numana babadisi wawaya sago ivonatawei Pol da Banabas kurisi, ivonesi bo, “Varevaresikai, kade nota bo sisiya biibiina gwabimiyai na koni~sisiyei da wawaya kona~kiiepepisi.” ¹⁶ Pol ivomiiri ma imana iruepai da wawaya nipu ita~voterei ma ivona bo,

“Israel dami ma kupuna dami, tami iyavo kava God kovovokavakavari na kovi~yaneku. ¹⁷ Israel damta ita God ita kaekiki mau ivinesi da ina wawaya. Ma Egypt kamoni imakamakai na God ivi~biibiinisi da i koroto irakata kirakai, ma ina rewapanai ivi~nowesi da nani dobuna ikiibutawei. ¹⁸ Ma damsi madegha ivi~40 warereyai ibababa ma nani kamoni na God ivi~kawakiikiyei ma kegha da ikoyagha bubunisi. ¹⁹ Ma dam miikovimaruwa ighegavovorisi Keinan kamoni ma i tano na ina wawaya Israel iveresi da ivi~rapenei. ²⁰ Weni berasi kudubina na madegha 450 kamoni itupuwa.”¹

“Ma nani murinai na God wawaya kii koyakoyagha ivinesi da ikoyakoyaghisi da peroveta Samuweru ina ku mara. ²¹ Vaghina ma Israel damsi ivi~nowi God kurina da kiivavo ita~veresi. Ma tomowa sago ivinei da kubiisi iti~kiivavo, tomowina na Kis natuna Sol, kii dam na Benjamin. Ma tuna ivi~kiivavo da madegha 40 ikovi. ²² Ma God, Sol ivi~kiibuni ma murinai David iterei da ivi~kiivavo. God ivona bo, ‘Jesi natuna David, tuna nuwanuwaku ma aviyavisina peyarina ana~vonei na ina~berai.’ ²³ Ma God vonakiiyapa bagibagina iterei da David tupurereghina kamoni wawaya sago ina~nekiibau da Israel ini~yawasisi. Ma tuna na Yesu. ²⁴ Muriyai da Yesu ita~nekiibau na kunona Jon, Israel damsi kudubisi kurisi idima da i bera beroberosi ita~miirikupukuputei ma ita~babataito. ²⁵ Ma Jon ina biga ivivi~koviya ma ivona bo, ‘Konotanotai da taku God ina Vivinevine Wawayina bo? Kegha, ke taku. Wawayina na murikuwai epipisi. Taku ke wawaya kiimataniku da kaena kana terepapara uravina ata~votawei.’ ”^p

²⁶ “Varevaresiku, tami Abraham tupurereghina ma bade tami kupuna dami God kovovokaravei, kovi~yana. Tota kurita God sisiya ivonatawei da ini~yawasita. ²⁷ Jerusalem kamoni wawaya i babada yavata ke iti~vaghinei da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina. Ma ivi~raboboi da peroperoveta aviyavisina igrugirumi na itupuwa. Ma nani girumisi na viyakam marasiyai mara nonowa iyava. ²⁸ Ke sago aviyavisina berona Yesu gwabinai ita~panani da iti~wavui ma kegha da Jerusalem damsi Pailat ivonei da iti~raboboi. ²⁹ Ma aviyavisina peyarina iberai Yesu

ⁱ 13:17 Exod 1:7, 12:51 ^j 13:18 Num 14:34; Deut 1:31 ^k 13:19 Deut 7:1; Josh 14:1

^l 13:20 Judg 2:16; 1Sam 3:20 ^m 13:21 1Sam 8:5, 10:21 ⁿ 13:22 1Sam 13:14, 16:12; Psa 89:20 ^o 13:24 Mak 1:4; Luk 3:3 ^p 13:25 Mat 3:11; Mak 1:7; Luk 3:16; Jon 1:20, 27
^q 13:28 Mat 27:22-23; Mak 15:13-14; Luk 23:21-23; Jon 19:15

kurina na rorova mara katamaninai peroperoveta namada igirumi da ita~tupuwa. Weni berasi iberai yavui na muriyai korosi tepanai itereoruwei ma ku buba iterei da kana karawaga.^r ³⁰Ma God iberai da rabobowai ivomiiri.”

³¹“Ma mara ipeyari irumatarata ina wawaya kurisi. Muriyai da ita~rabobo na ti damsi yavata ibaba Gariri da ku Jerusalem. Ma ti na bera peyarina matasiyai ikitai da wawaya kurisi imamatara da vonavaghata.^s ³²Ma tokai na weni varana biibiina kapiyei kurimi. Ikikava God vonakiiyapa bagibagina iterei ita kaekiki katakatamanisi kurisi ³³na karako ita mariyai na berasi iberai kubiita da Yesu rabobowai ivomiiri. Psalms kamona i giruma da ivona bo,

“Tam na natuku,

Ma karako taku na am Mamai.’^t

³⁴Ma God iberai da Yesu rabobowai ivomiiri da ke karawagai tupuwina ita~bowa. Giruma katamana kamona i giruma bo,

‘Aku vonakiiyapa bagibagina David ma tupureghina yavata kurisi atere da ani~biibinisi

na nani vibiibinina vovokaravina gwabimiyai ina~makii nonowa.’^u

³⁵Ma bade giruma katamana evonavona bo,

‘Am wawaya vovokaravina ke kuna~kitatawei da karawagai tupuwina ina~bowa.’^v

³⁶“Ma David ke tuna mani iti~sisiya meyei, iyamna ina yawasa kamona i God ina kayowana ivoyavu bubuni ma irabobo. Ma ina kaekiki kii karawagai idogoi da tupuwina ibowa. ³⁷Kegha, wawaya sago ivi~sisiyei. Wawayina na Yesu, tuna tupuwina ke ita~bowa, iyamna God iberai da rabobowai ivomiiri. ³⁸Varevaresiku, kovi~yana kiimatana. Yesu tepanai na God ita bera beroberosi ina~notatawei. Tuna kadimadime i kurimi da akovina kota~viya. ³⁹Ma iyavo kava Yesu itumaghane i na i berabero kamona i ina~tinakiibuwesi ma God ina~vonakiiyaragha da ti na ina wawaya maninisi. Ma Moses ina vonaviyoyovana na ke kovokovoghina da i berabero kamona i ina~tinakiibuwesi. ⁴⁰Ma kokitaruvimi da aviyavisina peroperoveta ivivi~sisiyei na ke ina~tupuwa kurimi. ⁴¹Ivona bo,

‘Kovi~yana, iyavo kava kovonavonavikoniyeku. Matami ekita ma ani~tataghanimi ma kona~rabobo,

iyamna karako weni maranai bera ghamana ana~berai.

Nani berana irakata kirakai da wawaya ita~vonaviakovimi na kota~notai da vibero.’^w

^r 13:29 Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42 ^s 13:31 Apos 1:3

^t 13:33 Psa 2:7 ^u 13:34 Isa 55:3 ^v 13:35 Psa 16:10 ^w 13:41 Hab 1:5

⁴²Pol da Banabas kiki numana ikiikiibutawei na wawaya ivi~nowi kurisi da viyakam marana maghinosiyai ita~vovira da nani notasi nake da iti~sisiyei kurisi. ⁴³Ma koroto isawasawara na nevanavana Pol da Banabas ikivini. Kamosiya viya na Jiu damsi ma viya na kupuna damsi Jiu damsi i kiki inununuri ma God ivovokavakavari. Pol da Banabas kurisi ivivi~sisiya ma ivonavonesi bo, “Mara nonowa God koni~tumaghane da ina agabiibai tepanai kona~makai.”

⁴⁴Ma viyakam marana inekiiibau na wawaya kudubisi nani kwanatunai iriyesi ku kiki numana da Bada vonana iti~yanei. ⁴⁵Ma Jiu damsi i babada koroto ghamana ikitai na inuwakapi. Ma ivi~karei da Pol ivi~avaberowei ma wawaya ivonavonesi da ina sisiya peyarina na vibero. ⁴⁶Pol da Banabas ere maghiteparatorasi sisiya bagibaginati ivonapotesi bo, “God ina kayowana da tami Jiu dami koti~nao da varana biibiina kurimi kata~dime. Ma ke kota~kayokayowei kubiine, imatakira da yawasa makamakii nonowina kobarei. Karako na kana~voteremi ma kupuna damsi kurisi kana~dima. ⁴⁷Ma Bada sisiya bagibagina ivonekai na weni, ‘Avinem da tam na yasegana kupuna damsi kubiisi, tam tepamuwai na dam ma dam dobu kudubinai yawasa makamakii nonowina ina~panani.’ ”^x

⁴⁸Ma kupuna damsi weni sisiyina ivi~yanei na ivi~nuwabiibai. Ma Bada ivi~ghegheni vonana kubiine. Ma iyavo kava God ivinesi da yawasa makamakii nonowina ita~viya na ti damsi ivi~tumaghana.

⁴⁹Ma Bada vonana ikiibau da nani dobuna inunui. ⁵⁰Ma Jiu damsi i babada nani kwanatuna kamoni ivomiiri da totomomowa ghamaghamasi nuwanuwasi ikanikani. Ma wivine mumurisi ti na mara nonowa i kiki numanai God ivovokavakavari na ti yavata i nota ivi~beroi da peyarisi Pol da Banabas ivi~tupaketowanesi ma ikwavinisi da i dobu ikiibutawei. ⁵¹Ma Pol da Banabas kaevunavunasi ikiiririghatawei, tuna ivi~matakira da iyavo kava God vonana ibarei na kovogha ina~veresi. Ma ivi~ruwa ivomiiri ku kwanatu sago kana vava Aikoniyam.^y ⁵²Ma Antiyok kamoni vitumaghana damsi nuwabiibiyai imakamakai ma Kanuma Vovokaravina gwabisiyai irunuma.

Aikoniyam kamoni.

14 ¹Aikoniyam kwanatuna kamoni Pol da Banabas ku kiki numana irui. Ma i dima na ivi~rewapana kirakai da wawaya nuwanuwasi itinavirai. Ma koroto ghamana, Jiu damsi ma kupuna damsi yavata Bada ivi~tumaghane. ²Ma Jiu damsi viya Keriso varana biibiina ibarei na ti ivomiiri da kupuna damsi nuwanuwasi ikani da Pol da Banabas kurisi nuwanuwasi ipughu ma ivi~kawapatesi. ³Ma Pol da Banabas nani

^x 13:47 Isa 42:6, 49:6 ^y 13:51 Mat 10:14; Mak 6:11; Luk 9:5, 10:11

dobunai imakii kirakai ma ere maghiteparatorasi Bada varana biibiina idimadime. Ma Bada rewapana iveresi da matakira ghamaghamasi ma notakavakavasi iberai, ivi~debei da God ina agabiibai sisiyina na vonavaghata. ⁴Ma kwanatuna kamoni na wawaya ivi~bogebogesi da dam ruwa. Viya inae da Jiu damsi ke ita~vivitumaghana na ku murisi imiiri. Ma viya inae aposol kurisi da ku murisi imiiri.

⁵Ma kupuna damsi ma Jiu damsi i babada yavata na Pol da Banabas kii diri itetetei da iti~kayoberowanesi ma wakimiyai iti~kiivunuwanesi. ⁶Ma aposol kii sisiya ivi~yanei na iverugavu ku kwanatu ruwa, Litra ma Debe, Laikoniya dobuna kamoni. ⁷Ma nani dobunai Bada varana biibiina idimadime.

Listra ma Debe kwanatusi kamoni.

⁸Tomowa sago Litra kwanatuna kamoni imakamakai na itupuwei da digadigana ma ke meyani ita~bababa. ⁹Mara sago Pol idimadima ma koroto kamosiyai digadigana na ivivi~yana. Pol matana maninina itawei ma damina iviia da nani digadigana vitumaghana gwabinai da God iti~yawasi. ¹⁰Ma ikiirara kurina, ivonei bo, “Tam, kevomiiri!” Vaghina ma digadigana itarukapoka imiiri ma baba ivi~karei.

¹¹Koroto ikitai da digadigana iyawasa na ti mani i Laikoniya gamosiyai ikiirara bo, “Ita god ivi~ruwa kiidamowai ioru kurita, kitasi ivire da nakanani ma wawayota!” ¹²Ivonavona da Banabas na i god Zus ma Pol na ivonavonei da i god Hemes, iyamna tuna na sisiya voravorana. ¹³Ma Zus ina taparoro numana na kwanatu nevanevanai. Ma taparoro badana ina wawaya yavata kau tomotomowisi irutinisi ma saru gerogerorisi ikavara ma kwanatu ku matuketina inekiibau. I kayowana da Pol da Banabas ita~vokavakavarisi ma suwara kurisi ita~kapuni.

¹⁴Banabas da Pol sisiyina ivi~yanei da suwara ita~kapuna kurisi na ivi~nuwapoya kirakai. Tuna kubiine kii gara igosira ma iverau koroto ku kamosi ma ikiirara bo, ¹⁵“Turaturakai, avi kubiine weni berana koberaberi? Tokai na ke god ma wawayota tami nakanani. God vaghata na yawayawana, tuna dobu ma kunuma ma yegai ma aviyavisina kudubina kamosiyai iyamoni. Kakayokayowei da God varana biibiina koni~yanei ma koni~tumaghane da weni berasi viviberosi kona~voterei. Iyamsi kegha!^z ¹⁶Mara katamaninai na God, dam kudubina ivoteresi da i ku kayokayowanai ivovokavakavara wapawapa. ¹⁷Ma kegha da mara nonowa ina matakira gwabimiyai emakamakai iyamna tuna kwamra ma bodu nununai garewa evereveremi ma yabayaba da vavai ghamana kopanapanani da nuwabiibiyai komakamakai. Nani berasi ivi~debei da tuna emakamakai ma ina agabiibai irakata tami kurimi.”

^z 14:15 Exod 20:11; Psa 146:6

¹⁸Pol da Banabas weni nakanani ivivi~sisiya ma ipiropiro kirakai da koroto ita~vonatanisi, iyamna i kayowana ghamana da ita~suwarisi. Ma keggha da ivonatanisi da kau ke iti~kiivunuwana.

¹⁹Nani murinai Jiu damsai viya Antiyok ma Aikoniyam kwanatusiyai inekiibau ma koroto nuwanuwasi itinavirai da nuwanuwasi ipughu Pol da Banabas kurisi. Ma koroto ivomiiri da Pol wakimiyai iraravi da ipeku ma inotai da irabobo. Ma itinakwarokwaroi da kwanatu ku kupuna itawanakiibuwei. ²⁰Ma vitumaghana damsai iriyesi da tupuwina imiirigwagwari ma Pol ivomiiri da yavata ku kwanatu irui. Mara itom na Banabas yavata ivi~ruwa inae ku Debe.

Pol da Banabas ivovira ku Antiyok, Siriya kamonai.

²¹Pol da Banabas Debe kwanatunai Keriso varana biibiina idimei da koroto ghamana nuwanuwasi itinavirai da Yesu Keriso ivi~tumaghane. Ma nani murinai ivovira ku Listra, ku Aikoniyam ma ku Antiyok Pisidiya dobuna kamonai. ²²Ma kwanatu nununai Keresiyana ikiikiiepepisi da i nota iti~rewapana ma sisiya biibiisi itereterei da i vitumaghana ita~vokikini. Ma ivonesi bo, “Vitumaghana damta nuwapoya bogii ma bogiyyai tapanapanani da God ina ku vikiivavona tarui.” ²³Ma bade kwanatu nununai ekalesiya kii vinoraveraveyana ivinevinesi. Ma ivivi~siya ma iniponipowana da iyavo kava ivinevinesi na Bada ku imana itereterei. Ti i nota ma i vitumaghana na Bada Yesu kava kurina itereterei.

²⁴Ma Pisidiya dobuna ine yavui na muriyai irui ku Pampiriya dobuna, ²⁵na Pega kwanatunai idima ikovi na ikiibau ku Ataliya kwanatuna. ²⁶Ma ku waka igeru da Ataliya ikiibutawei ma inae ku Antiyok Siriya dobuna kamonai. Karenai nani kwanatunai ivomiiri da baba ivi~karei, tuna kubiine ivovira nake. Rorova kava vitumaghana damsai Antiyok kamonai Pol da Banabas God ku imana iteresi ma ivonatawesi da ina biga ita~berai. Ma wekarakava God ina agabiibiiyai nani bigana ivi~kovini na ivovira kurisi.

²⁷Inekiibau ma vitumaghana damsai ikwaturiyariyesi da God aviyavisina i biga kamonai iberai na kudubina ivonaveresi. Ma kamonai ivonesi da God ikikava kupuna damsai i keta ivotawei da Keriso ivi~tumaghane. ²⁸Vaghina ma nani dobunai imakii kirakai vitumaghana damsai yavata.

Vitumaghana damsai i dughu Jerusalem kamonai.

15 ¹Tomotomowa viya Judiya dobunai inae ku Antiyok kwanatuna ma vibeyebeyena ivi~karei vitumaghana damsai kurisi. Ivonesi bo, “Moses ina vonaviyoyovana kota~nunuri da kwimata bekami kota~tuviviratawei. Ke kona~berai na Keriso ke ini~yawasimi.”^a ²Weni

^a 15:1 Lev 12:3

sisiyina kubiine Pol da Banabas, Judiya damsi yavata ivi~gamowana ma ivi~vonapasipasiyana. Tuna kubiine vitumaghana damsi Pol da Banabas ma Keresiyana viya ivinesi da ita~nae ku Jerusalem da weni vikawapatina kubiine aposol ma Keresiyana kii vinoraveraveyana ita~kitisi.

³Vitumaghana damsi Pol da Banabas ma wawaya viya ivonatawesi inae ku Jerusalem ma i baba kamoni irui da vitumaghana damsi Ponisiya ma Sameriya dobusi kamoni ivi~akovisi da kupuna damsi Yesu ivi~tumaghanei. Ma i vonaverena kubiine na vitumaghana damsi nuwanuwasi ibiibii kirakai. ⁴Inekiibau ku Jerusalem na aposol, Keresiyana ma kii vinoraveraveyana ivomiiri da ivi~kiikiiwesi. Ma Pol da Banabas vonaverena iterei da God aviyavisina i biga kamoni iberai. ⁵Ma Perisi damsi viya Yesu ivivi~tumaghanei na ivomiiri ma ivonakiiyaragha bo, “Kupuna damsi Yesu ina~kivini na tavonesi da ina~tuvivira ma Moses ina vonaviyoyovana ina~votekateke yavui.”

⁶Ma aposol da Keresiyana kii vinoraveraveyana ivi~kiidaburana da weni vikawapatina iti~dughuwei. ⁷Ivi~sisiya kirakiiyei ma muriyai Pita ivomiiri ma ivonesi bo, “Varevaresiku, koakovi da rorova kava tota kamotiyai God ivineku da ata~dima kupuna damsi kurisi da taku kawakuwai Yesu varana biibiina iti~yanei ma iti~tumaghanei.” ⁸Ma God, ina kina kava nuwanuwata kamona iakovi. Ma ivi~debei da kupuna damsi ekayokayowesi, iyamna ikikava tota Jiu damta Kanuma Vovokaravina ivereta na bade nakanani iveresi. ⁹God kurina na Jiu damta ma kupuna damsi na sago, iyamna i vitumaghana kubiine na i bera beroberosi inotatawei da nuwanuwasi yagharisi. ¹⁰Avi kubiine koberabera tovonni da God kota~rubui? Rorova ita kaekiki mau da ipisi kurita na Moses ina vonaviyoyovana gwabitiyai ma kudubita tabera kavai da kata~nunura bubuni. Ma avi kubiine ami kayowana da vitumaghana damsi vusi na Moses ina vonaviyoyovana ita~nunuri? Weni vitana ke ku tepasi kona~terei. ¹¹Kegha taweyana! Takovi da ita vitumaghana kubiine na ita Bada Yesu ina agabiibai irakata da yawasa makamakii nonowina ivereta. Ma kupuna damsi bade nakanani.”

¹²Ma ke sago wawaya sisiya ku tepana ita~terei. Nani murinai korotona ivoguguba ma Pol da Banabas i baba ivi~sisiyei. Ivi~mamataru kurisi da ikikava God ina rewapanai bera ghamaghamasi ma notakavakavasi iberai kupuna damsi kamosiyai. ¹³Ivi~sisiya ikovi na Jemes ivomiiri ma ivona bo, “Varevaresiku, kovi~yaneku. ¹⁴Saimon Pita namada ivoneta da ikikava karenai God ivi~debe meyei da kupuna damsi nuwanuwasi iviia ma kamosiyai wawaya viya ivovinesi da ina wawaya. ¹⁵Peroperoveta i sisiya yavata ivi~kiisagoi ma nakanani igiruma da God ivona bo,

^b 15:7 Apos 10:1-43 ^c 15:8 Apos 2:4, 10:44

- 16 ‘Muriyai ana~vovira da David
ina vikiivavona iwapa na tuna ana~ruepa meyei,
tuna nakanani ma numa gharavuna ana~vovunaghi
da ana~vowa meyei.
- 17 Weni berana ana~berai da dam ma dam peyarisi taku Bada
inekwiku.
Ma kupuna damsi kaku vava ini~tumaghane da ti na taku aku
wawaya.
- 18 Rorova mara katamaninai ivi~karei da ku karako na Bada
evonavoneta da weni berasi ina~berai.’^d

19 Ma Jemes ina sisiya ikwapanatini ma ivona bo, “Kupuna damsi
viya wekarakava i nota God kurina etereterei. Ke ata~kayokayowei da
i nota tapiroi. 20 Tuna kubiine tavonesi da ke Moses ina vonaviyoyovana
kudubina ina~nunuri. Tagiruma kurisi da bera viya kava ke ina~berai.
Sago na vavai da siya wawaya kokoitau kurisi isuware na suwarina
ke ina~kani, iyamna puyapuyakina. Ma kana viruwa na ke meyani
ini~pekana wapawapa. Ma kana viaroba na tara ke ina~kani ma
turina na ghamoghamo kayo kukupotana ke ina~kani, iyamna tarana
uyuwina kamonai.^e 21 Ita~biibai da kupuna damsi na weni berasi kava
ita~nunuri, iyamna namadani kava wawaya kwanatu nununai Moses ina
vonaviyoyovana edimadime. Ma mara nonowa viyakam marasiyai kiki
numasi kamonai iyiyavi.”

Kupuna damsi itumaghana na kurisi igiruma.

22 Nani murinai aposol, Keresiyana kii vinoraveraveyana ma
vitumaghana damsi kudubisi Jerusalem kamonai ivi~dughu. Ma nota
iterei da wawaya ruwa ivinesi da Pol da Banabas yavata ita~vonatawesi
ku Antiyok. Judas (kana vava sago na Basabas) ma Sailas ivinesi. Weni
tomotomowisi ivi~ruwa na vitumaghana damsi kii vinoraveraveyana.

23 Ma weni nakanani igiruma da ita~vonatawei,

“Tokai aposol ma Keresiyana kii vinoraveraveyana na
varevaresikai kurimi kagirugiruma. Tami, kupuna dami
vivotumaghanimi Antiyok kwanatunai, ma Siriya da Silisiya dobusi
kamonai.

Kiiwa kiiwa.

24 Sisiya kavi~yanei da wawaya viya kamokiiyai ikiibau kurimi
na akii vivaghina ke kata~veresi. Ma aviyavisina ivivi~sisiyei
kurimi na ami nota ipiroi ma ivi~notaragharaghimi. 25 Tuna kubiine
kavi~dughu ma wawaya kavinesi da kana~vonatawesi kurimi,
turaturata biibiisi Banabas da Pol yavata ina~nae. 26 Ti na ivere

^d 15:16-18 Amos 9:11-12 ^e 15:20 Exod 34:15-17; Lev 17:10-16, 18:6-23

meyesi ita Bada Yesu Keriso kubiine. ²⁷Vaghina ma Judas da Sailas kana~vonatawesi kurimi da aviyavisina kagirumi na bade kawasiyai ina~vonaveremi. ²⁸Kavi~nuwanotanota ma Kanuma Vovokaravina yavata kavi~vaghinei da bera viya kava ke kona~berai. Ma ke sago vita ku tepana kana~terei da kona~kavari. ²⁹Kokoitau kana suwara, tara ma ghamoghamo kayo kukupotana ke kona~kani, ma ke koni~pekana wapawapa. Ita~biibai da weni berasi kavonavonemi na ke meyani kona~berai.

Vaghina, tuna kava ma kiiwa kiiwa.”

³⁰Ma totomowisi ivi~ruwamaruwa ivonatawesi da ioru ku Antiyok. Nani dobunai vitumaghana damsida kudubisi ivi~kiidaburana ma nani girumina Jerusalemwai ikavarapiyei na iveresi. ³¹Ivi~yavi ma nuwanuwasi irukiiepepai ma ivi~nuwabiibii kirakai. ³²Ma Judas da Sailas imakai ma mara nonowa sisiya biibiisi vitumaghana damsida ivonavoveresi, iyamna i puyo God gwabinai iviia da ti na peroperoveta. Tuna kubiine wawaya ikiikiiepepisi ma nota rewapana ivereveresi. ³³Ma gwabisiyai imakai mara gisina gurina ma muriyai vitumaghana damsida ivi~biibinisi ma nuwanubiiyai ivonatawesi ivovira i wawaya kurisi, ku Jerusalem. ³⁴(-) ³⁵Ma Pol da Banabas na Antiyok kamona imakai da wawaya viya yavata Bada Vonana ivivi~beyebeyena ma idimadime.

Pol da Banabas ivi~bogebogesi.

³⁶Ke mara gurina ma Pol, Banabas ivonei bo, “Tavovira da kwanatu nununai varevaresita tarugenarisi. Rorova Bada Vonana tadime i kurisi na akovisi taviia da ikikava emakamakai.” ³⁷Ma Banabas ina kayowana da Jon Mak ita~rutini da yavata ita~nae. ³⁸Ma Pol inotai da ke ita~biibai, iyamna Pampiriya dobunai ibigabiga ma i biga kamona na Jon Mak ivi~muritina ma ikuyowesi.^g ³⁹Tuna kubiine Pol da Banabas ivi~vonapasipasiyana da ivi~bogebogesi. Banabas, Mak irutini ma waka ere kukana igeru da inae ku Saipras. ⁴⁰Ma Pol, Sailas ivinei da iti~kaeturanei. Ma vitumaghana damsida Pol da Sailas ivi~biibinisi, Bada ku imana iteresi da ina agabiibai gwabisiyai ina~makai. Ma ivonatawesi inae. ⁴¹I baba kamona irui ku Siriya ma Silisiya dobusi da vitumaghana damsida irugenarisi ma sisiya biibiisi iterei da i nota ivi~rewapana.

Timoti, Pol da Sailas yavata ibaba.

16 ¹Pol inae ku Debe kwanatuna ma muriyai ku Listra kwanatuna da vitumaghana wawayina sago kana vava Timoti ipanani. Ina

^f 15:34 Mara katamanina giruma damsida peyarisi ves 34 ke ita~terei. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘Sailas Antiyok kamona ikuyowesi.’ ^g 15:38 Apos 13:13

maduwa na Jiu wavine ma Keriso ivivi~tumaghanei, ma ina mamai na Grik tomowa. ² Vitumaghana damsi peyarisi Listra ma Aikoniyam kwanatusi kamoni na ivonavona da Timoti na wawaya kiimatanina ma ikawabiibiyei. ³ Pol, Timoti ita~rutini yavata ita~nae, tuna kubiine ina kayowana da Timoti kwimata bekana ita~tuviviratawei ma Timoti ivi~vaghinei, iyamna nani dobunai Jiu damsi peyarisi iakovi da Timoti ina mamai na Grik wawaya. ^h ⁴ Muriyai kwanatu nununai ibaba na sisiya bagibagisi itereneyei da vitumaghana damsi ita~votekateka bubuni. Sisiyisi na aposol ma Keresiyana kii vinoraveraveyana Jerusalem kamoni gwabisiyai iviyya. ⁵ Ma vaghina ekalesiya kwanatu nununai i vitumaghana ivi~rewapana, ma mara nonowa wawaya vusi vitumaghana ivivi~karei da ku kamosi irui da i koroto irakaradata.

Masedoniya tomowa mekeyuna Pol kurina irumatarata.

⁶ I baba kamoni na Pol turaturana yavata Pirigiya ma Gareisiya dobusi ine yavui. Ma ke ita~nae ku Eisiya dobuna da ita~dima, iyamna Kanuma Vovokaravina itarapaparisi. ⁷ Ma Misiya dobuna ina ku parata inekiibau na ibera tovoni da ku Bitiniya dobuna ita~rui ma kegha, Yesu Kanumina itarapapara meyesi. ⁸ Vaghina ma Misiya kamoni ibaba maninina inae da ku Troas kwanatuna inekiibau. ⁹ Ma nani didibarinai God Masedoniya tomowa mekeyuna ivonatawei Pol kurina. Ikita da tomowina imiimiiri ma kurina ivi~nowi bo, “Pol, kadamana ku Masedoniya dobuna da kuni~vitekai.” ¹⁰ Pol nani mekeyuna ikitai ikovi na vaghina ma yaghiyaghinai akii sawara kayuna ma kavomiiri ku Masedoniya. Kanotanotai da God ikwatukai da varana biibiina nani damsi kurisi kata~dimei. ⁱ

Pilipai kwanatunai Lidiya ivi~tumaghana.

¹¹ Troas kamoni waka kaviiya da kadamana ku nuwa sago kana vava Samotires. Mara itom na kadamana ku Neyapolis kwanatuna. ¹² Ma nani dobunai kawota ma karui ku Pilipai. Masedoniya dobuna kamoni Rome damsi ivivi~badesi na Pilipai tuna i kwanatu ghamana sago. Nani dobunai kamakai mara gisina. ¹³ Viyakam maranai kwanatu kakiibutawei da kanae ku okowa. Jiu damsi i nipowana gawarina kata~panani. Ma okowa baranai na wivine ivivi~dughu na kanae da

^h **16:3** Jiu damsi peyarisi iakovi da Timoti gisinai na kwimata bekana ke ita~tuviviratawei. Ma Timoti, Pol yavata ita~baba ma ita~dima na Moses ina vonaviyoyovana ita~nunura bubuni da tuna na Jiu vaghata. Mikeda Timoti ke ita~tuviviri na Jiu damsi ke iti~vaghinei da i kiki numasi kamoni ita~dima. ⁱ **16:10** Weni dobunai Luk ivi~karei da Pol mau yavata ibababa. Tuna kubiine igiruma bo, “akii sawara kayuna ma kavomiiri.”

kurisi kavi~sisiya. ¹⁴Ma iyavo kava ivivi~yana na kamosiyai wavine sago kana vava Lidiya. Tuna ina kwanatu Tayatira ma ina biga da gara biibii kirakiisi ivivi~gimarei.^J Ma tuna wavinena na mara nonowa God ivovokavakavari. Ma Pol ina sisiya ivivi~yanei ma Bada nuwanuwana ivotawei da ivi~tumaghanei. ¹⁵Lidiya ma ina rakaraka ma wawaya iyavo kava gwabinai ivivi~makiiyana na peyaris ibabataito. Ma ivonekai da kata~nae ina ku numa. Ivona bo, “Kona~notai da taku Bada aitumaghanei na tanae aku ku numa da tami kaku numataya.” Ivona kirakiiyekai kubiine na yavata kanae.

Pol da Sailas ku gabura iteresi.

¹⁶Mara sago kanenae ku nipowana gawarina da bigabiga wavinena kapanani, tuna gwabinai kanuma berona irunuma. Kanumina ina rewapanai na bera karakava da ita~tupuwa na namada ivivi~debei. Akova gavugavusi gwabinai kubiine na wawaya mane ghamana kana koyakoyagha ivivi~miiyesi da wavinena ina sisiya iti~yanei. ¹⁷Ma nani wavinena Pol ma tokai ikivikiviniikai ma ikiikiirara bo, “Weni damsi na God Kiidamo Makamakiina ina vovobigabiga. Evonavonemi da tami ikikava yawasa makamakii nonowina kona~panani.” ¹⁸Mara nonowa weni sisiyina iberabera da Pol nuwanuwana ipughu ma imiiritavire da kanuma berona ivonei bo, “Yesu Keriso avanai avonavonem da wavine kekiibutawei.” Ma kanuma berona yaghiyaghinai wavinena ikiibutawei da inae.

¹⁹Maranai kana koyakoyagha ikitai da i mane kana keta igudui na Pol da Sailas ivotanisi ma itinaveraveruwesi inae kwanatu babadisi kurisi. ²⁰Ma vitupavira babada ku maghinosi iteresi ma ivonesi bo, “Weni tomotomowisi na Jiu damsi. Ma ipisi da ita kwanatu kamoni i sisiya eberabera da wawaya inotaragharaghisi. ²¹Tota na Rome damta ma i vibeyebeyena kata~kivini na ita kiki kati~kiigiyei, tuna kubiine ke kati~vaghinei.” ²²Ma koroto ghamana ti bade ivomiiri da Pol da Sailas iyeghayeghisi.

Ma vitupavira babada i wawaya ivonesi da Pol da Sailas kii gara ivi~tinasikeyana ma kiiyai iravisi. ²³Ivi~kiigudeyanesi ikovi ma ku gabura iteresi. Ma gabura badana ivonei da ita~pota bubunisi da ke ita~verau. ²⁴Gabura badana weni sisiyina kubiine na numa ku kamovaghina iteresi ma kaesi ikuta da ke kovokovoghina da ita~verau.

²⁵Nubakutuva punai Pol da Sailas iniponipowana ma itavotavora, God ivovokavakavari. Ma iyavo kava gabura kamoni ivivi~makiiyana na ivivi~yanesi. ²⁶Kadenima nukenuke ghamanakina gabura numana

^J 16:14 Tayatira damsi sisei sago ivivi~tavi da ‘dye’ iyamoyamoni, kana kita dugadugarina bo ‘purple.’ Gara ivovokutuvi na kitana ibiibii kirakai da mumurisi kava igimagimari.

inukei. Ma yaghiyaghinai matuketa peyarina itamotate, ma gabura damsii kii chein ivi~tamotaweyana. ²⁷Gabura badana irumataka ma ivomiiri ita~kita da matuketa peyarina kawabonabonaghisi. Ma inotai da gabura damsii peyarisi ivi~veraveruwana na ina seri itina yavui da tuna mani iti~rabobo meyei.^k ²⁸Ma Pol ikiirara, “Ke kuni~rabobo meyim! Peyarikai na weni!”

²⁹Gabura badana yasegana kubiine ivi~kwatu. Ma iyabumana kirakai da iverau irui ma ere kirokironona Pol da Sailas maghinosiyai itawotei. ³⁰Ma irutinisi ikiibau ma ivonesi bo, “Babada, aviyavisina ana~berai da yawasa ana~panani?”

³¹Pol da Sailas ivonapotei bo, “Bada Yesu kuni~tumaghanei na yawasa makamakii nonowina kuna~panani. Tam ma am rakaraka yavata.”

³²Ma Bada vonana idimei kurina ma ina rakaraka kurisi. ³³Namanaki da didibara basunai ma gabura badana Pol da Sailas irutinisi maninina inae da kii gubaga ikowa. Ma yaghiyaghinai ina rakaraka yavata ibabataito.

³⁴Nani murinai irutinisi ighae ina ku numa ma vavai iveresi da ikam. Ma tuna ina rakaraka yavata ivi~nuwabiibii kirakai da God ivi~tumaghanei.

³⁵Mara itom na vitupavira babadisi potapota wawayisi ivonatawesi gabura badana kurina, ita~vonei da Pol da Sailas ita~votawesi ita~nae.

³⁶Vaghina ma gabura badana Pol ivonei bo, “Babada sisiya ivonatawei da tam ma Sailas kana~votawemi. Kokiibau da nuwanubiiyai konae.”

³⁷Ma Pol potapota wawayisi ivonesi bo, “Tokai na Rome damkai ma ke aviyavisina berona kata~berai. Avi kubiine ke iti~tupavirekai ma debiiyai ivi~kiigudeyanekai ma ku gabura iterekai? Avi kubiine i kayowana da gavunai ina~vonatawekai? Kegha! Kwanatu babadisi ti mani ina~pisi da ina~rutinikai kana~kiibau.”

³⁸Potapota wawayisi Pol ina sisiya ivi~yanei ma inae da vitupavira babadisi ivonaveresi. Akovina iviia da Pol da Sailas na Rome damsii na iyabumana kirakai. ³⁹Vaghina ma inae kurisi da nuwanuwasi ikiivipikapikai ma gaburai irutinakiibuwesi ma ivi~nowi kurisi da kwanatu ita~kiibutawei. ⁴⁰Pol da Sailas gabura ikiibutawei na inae Lidiya ina ku numa. Ma nani dobunai vitumaghana damsii yavata ivi~kiidaburana ma sisiya biibiisi iveresi da i nota iti~rewapana, ma ikuoyewesi inae.

Pol idima Tesalonika kwanatunai.

17 ¹Pol da Sailas ibaba da ku Ampiporis kwanatuna ma maninina inae da ku Apoloniya kwanatuna da bade maninina inae ku Tesalonika kwanatuna irui. Ma nani dobunai Jiu damsii i kiki numana

^k 16:27 Gabura badana ina biga ke ina~bera bubuna da gabura makamakiisi ina~verau na kovoghina na rabobo.

sago imakamakai. ²Pol ina bera da meni ku dobuna ina~rurui na ina~nae ku kiki numana. Tuna kubiine Tesalonika kwanatunai taparoro aroba imakai ma viyakam marasi nununai na irurui ku kiki numana da wawaya kurisi God vonana iyamna vaghata ivivi~mamatarei. ³Sisiya kiimatana ivi~debei da giruma katamana kamoni vonaverena iterei da mara sago God ina Vivinevine Wawayina ita~vokwarakwara ma ita~rabobo ma bade rabobowai ita~vomiiri. Ivonesi bo, “Weni wawayina Yesu aisisiyei kurimi, tuna na God ina Vivinevine Wawayina.” ⁴Vaghina ma Jiu damsi viya nuwanuwasi itinavirai da Yesu ivi~tumaghanei ma Pol da Sailas kurisi ikapu. Ma Grik damsi peyarisi yavata, ti namada God ivovokavakavari ma wekarakava Yesu ivi~tumaghanei. Ma kamosiyai na wivine avatetesi viya na yavata.

⁵Ma Jiu damsi inuwakapi na ikiibau ku keta bada da ivi~dirigiigai, wawaya beroberosi ma babawapawapasi kava iviinisi. Ma iberai da koroto ghamana iwagiyesi da kwanatu kamoni ikiikiirara ma wawaya ivivi~kiitabirana. Ma koroto iverau da Jeison ina numa ikuni ma igavovori, Pol da Sailas iekwisi ma ita~viinisi da koroto ku imasi ita~teresi. ⁶Ma ke ita~pananisi kubiine na Jeison ma vitumaghana damsi viya yavata itinakiibuwesi ma itinaveraveruwesi kwanatu babadisi kurisi. Ma ivivi~kiirareyana bo, “Pol da Sailas berona eberaberai da dobu kudubina ikuvirei! Ma wekarakava irui ita ku kwanatu ⁷ma weni tomowina Jeison itinariyesi ina ku numa. Pol weni wawayisi yavata Kiiwavo Sisa ikawakiikiyei, iyamna evonavona da kiivavo sago emakamakai, kana vava Yesu.” ⁸Koroto ma kwanatu babadisi Jiu damsi ivi~yanesi na nuwanuwasi ipirotawetawei. ⁹Ma kii kovogha kubiine mane ruvana iterei na Jeison ma vitumaghana damsi ivoruvai ma kwanatu babada iveresi. Ma tuna igudusi da mara muriyai weni berana ke ina~bera meyei. Ma vaghina ivonatawesi inae.

Bereya kwanatuna kamoni.

¹⁰Ma vitumaghana damsi ikoyagha da didibarai Pol da Sailas ivonatawesi inae ku kwanatu sago kana vava Bereya. Inekiibau ma Jiu damsi i ku kiki numana irui. ¹¹Ma Bereya damsi na wawaya biibiisi ma nuwanuwasi vovotawena, ke Tesalonika damsi nakanani. Tuna kubiine nuwanuwasi kudubinai Keriso varana biibiina ivivi~yanei. Ma mara nonowa giruma katamana ivivi~yavi ma iekwekwai da Pol sisiya itereterei na vonavaghata bo kegha. ¹²Ma wawaya peyarisi Bereya kamoni ivi~tumaghana, Jiu damsi ma Grik tomotomowa peyarisi ma bade Grik wivine avatetesi viya. ¹³Ma Jiu damsi Tesalonika kamoni Pol ivi~kawapatei na akovina iviini da God vonana idimadimeyi Bereya damsi kurisi. Tuna kubiine ivomiiri inae ku Bereya ma reso ivi~karei, ma sisiya iberai da koroto nuwanuwasi ipirotawetawei da nuwanuwasi

ipughupughu Pol kurina. ¹⁴Ma vitumaghana damsi yaghiyaghina Pol ivonatawei ikiibau ku kikira da ita~geru. Ma Sailas da Timoti ivoteresi da Bereya kamoni imakai. ¹⁵Ma tomotomowa viya Pol ivi~kaeturanei inae ku Atenisi kwanatuna. Muriyai da tomotomowisi ita~vovira ku Bereya na Pol ivi~varavarisi da Sailas ma Timoti ita~vonaviyaghiyaghinisi da ita~nae ku Atenisi, Pol kurina.

Atenisi kwanatuna kamoni.

¹⁶Pol Atenisi kamoni Sailas da Timoti ikoyakoyaghisi na ikitai da kwanatu kamoni kokoitau ipeyari kirakai da ina nuwapoya irakata. ¹⁷Tuna kubiine kiki numana kamoni ivi~karei da Jiu damsi ma bade Grik damsi viya God ivovokavakavari na kurisi ivivi~beyebeyena. Ma bade mara nonowa vigimara gawarinai iyavo kava nani dobunai ipanapananisi na ti kurisi ivivi~beyebeyena. ¹⁸Nani kamoni Epikuriya damsi ma Sitoiki damsi Pol yavata ivivi~vonapasipasiyana. Pol ina dima kamoni na ikikava Yesu irabobo ma bade ivomiiri na tuna ivi~sisiyei. Ma nani damsi ti mani kamosiyai ivi~tarakiyana bo, “Weni kawa neghaneghana imaghinopapapara na aviyavisina isisiyei?” Ma viya ivonavona bo, “Agunai dobu viruwa damsi i god isisiyesi.” ¹⁹Vaghina ma Pol irutinaneysi i ku dughu gawarina, dobuna kana vava Ariyopagas.¹ Ma kwanatu babadisi ivi~tarakiyaneysi bo, “Tam am vibeyebeyena vuna kisisiyei na ikikava? ²⁰Bera viya kuvi~sisiyei na kaveyaveyiyei ma kakayokayowei da akovina kata~vii bubuni.” ²¹Mara nonowa Atenisi damsi peyari ma dam viruwa Atenisi kamoni na i kayowana ghamana da bera ma nota vusi ina~viviyaneyi ma ina~vividughu kupomei.

²²Vaghina ma Pol kwanatu babadisi maghinosiyai ivomiiri ma ivona bo, “Akitakitimi da tami Atenisi dami na nuwanuwami kudubina ami vokavakavara na kokoitau bogii ma bogiiyi kurisi kotereterei. ²³Ami kwanatu kamoni ababa na ami suwara kii kema ipeyari kirakai akitai. Ma kemana sago tepanai na kogiruma bo, ‘God sago ke katakovi na ina gawara vovokaravina weni.’ Nani God na ke kotakova bubuni ma kegha da kosuwawara kurina ma kovovokavakavari. Nani God na kurimi ani~sisiyei. ²⁴God na dobu ma bera kudubina kamoni iyamoni ma tuna dobu ma kunuma kana bada. Tuna kubiine wawaya taparoro numasi eyamoyamona na God vaghata ke nani numasi kamosiyai ita~makamakai.” ²⁵Tuna yawasa ma bera kudubina everevereta, tuna kubiine ke sago aviyavisina ita~vadvadiyei da wawaya imasiyai ina~yamoni. ²⁶Karevaghina tomowa sago kava iyamoni ma nani

¹ 17:19 Ariyopagas: Ariyopagas na koya sago kana vava, tuna Atenisi kwanatuna kamoni. Ma tuna koyana tepanai na kwanatu babada i dughu gawarina. ^m 17:24-25 1Kgs 8:27; Isa 42:5; Apos 7:48

tomowinai na wawaya itupuwa da dam bogii ma bogiiyai ma dobu kudubina imakii yavui. Tuna ina kina kava wawaya kii mara iterei ma bade i parata iterei da meni dobunai kava iti~makiiyana. ²⁷Bera peyarina God iberai da wawaya tuna itekwai. Ina kayowana da wawaya ita~vororona kurina ma damina ita~viyya. Ma God na ke rabaraba, peyarita gwabitiyai. ²⁸Wawaya sago ivona bo,

‘God ina rewapanai da tota tidagudagu ma yawawayata tamakamakai.’

Ma ami giruma wawayina sago ivona bo,

‘Tota na God natunatuna.’

²⁹Tota natunatuna kubiine na ke tanotai da tuna na kokoitau nakanani. Nani sawarisi na gold bo silva bo wakimiyai wawaya i nuwagiurai ma imasiyai eyamoyamoni. ³⁰Rorovani kava God ikitai da wawaya ke itakovi da aviyavisina eberabera, tuna kubiine i bera neghaneghasi ikitatawei. Ma karako na sisiya bagibagina everevereta da wawaya kudubita dobuwai ita bera beroberosi tinuwapoyei ma tamiirikupukuputei. ³¹Ma kana mara vaghata iterei da vonavaghata tepanai wawaya kudubisi ini~tupaviresi. Ma tomowa sago kiimatanina ivinei da nani vitupavirana ini~gayamei. Ma iberai da tomowina rabobowai ivomiiri, ivi~matakira wawaya kurita da tuna na ina Vivinevine Wawayina.”

³²Ma kwanatu babadisi Pol ina sisiya ivi~yanei da wawaya rabobowai ivomiiri na ivi~namei ma ivonaviiviiyakei. Ma wawaya viya ivona bo, “Akii kayowana da kade mara sago kuta~vovira da weni notasi kuti~sisiya meyei.” ³³Vaghina ma Pol nani dughuna ikiibutawei ma inae. ³⁴Ma wawaya viya Pol iwagiyei ma Yesu ivi~tumaghanei. Kamosiyai na tomowa sago kana vava Diyonisias, tuna kwanatu badana sago, ma wavine sago kana vava Damarisi ma bade wawaya viya yavata.

Korint kwanatuna kamonai.

18 ¹Weni berasi murinai Pol Atenisi ikiibutawei da inae ku Korint kwanatuna. ²Ma Korint kamonai Jiu tomowa sago ipanani, kana vava Akwila, ina dobu Pontas. Akwila kawana Pirisera yavata wekarakava Itali dobuna ikiibutawei da ipisi ku Korint, iyamna Rome damsai i kiivavo ghamana Korodiyus na Jiu damsai ikwavinisi, ivonakiiyaragha da peyarisi Rome kwanatuna ita~kiibutawei. Ma Pol inae da Akwila da Pirisera ita~kitisi. ³I biga da gara ipopopo da yobe iyamoyamona. Ma Pol bade yobe popopo wawayina, tuna kubiine mara gurina gwabisiyai imakai da ibiga patapata. ⁴Ma viyakam marasi nununai Pol irurui ku kiki numana. Ma Jiu ma Grik damsai yavata sisiya ivivi~taghegheyanei. Ina kayowana da nuwanuwasi ita~tinavirai da Yesu iti~tumaghanei.

⁵Ma Sailas da Timoti Masedoniya dobuna ikiibutawei ma ipisi ku Korint. Nani maranai Pol yobe popo bigana ivoterei da mara nonowa

God varana biibiina idimadimei Jiu damsi kurisi. Ma ivivi~beyebeyena kurisi da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina. ⁶Ma Jiu damsi viya Pol ivonavikoniyei ma ivi~avaberowei. Tuna kubiine Pol maghinosiyai kana gara popokuna ikiirighi. Ma ivonesi bo, “Rabobo berona kona~panani na damidamina! Ke koni~wavuku. Karako na ana~voteremi da kupuna damsi kurisi ana~dima.” ⁷Vaghina ma Pol ivoteresi. Nani murinai tomowa sago ina numiiyai idimadima, tuna kupuna tomowina kana vava Titiyas Jastas. Ina numa na kiki numana ririnai ma mara nonowa God ivovokavakavari. ⁸Krispas, tuna kiki numana badana ma ina rakaraka yavata kudubisi Bada Yesu ivivi~tumaghanei. Ma Korint damsi peyarisi Pol ivi~yanei na Bada vitumaghanina ivi~karei da ibabataito.

⁹Didibara sago Bada ivi~sisiya Pol kurina, ivonei bo, “Ke kuna~yabumana da kuni~kawapotapota. Am dima kevi~marapatei. ¹⁰Taku akoyakoyaghim da ke sago wawaya ina~ravim bo inivisi ina~verem, iyamna weni kwanatunai na aku wawaya ipeyari kirakai.” ¹¹Vaghina ma Pol Korint kamoni imakamakai da madegha sago ma nawaravi miikovimaruwa kamoni God vonana biibiina ivivi~beyebeyesi.

¹²Akeya dobunai Gariyo ivivi~bada ma nani maranai Jiu damsi viya ivi~kiikapusi da Pol ipaniya na irutini inae Gariyo kurina vitupavirena kubiine. ¹³Ma ivonei bo, “Weni tomowina taravatu ivi~kiigiyei na wawaya kurisi ivi~beyebeyena da vokavakavara God kurina na ke kana keta nununai.”

¹⁴Pol ivomiiri da iti~sisiya, ma kegha da Gariyo Jiu damsi ivonesi bo, “Weni tomowina mikedda berabero gisina bo ghamana ita~berai na taku aku biga da ati~yanemi. ¹⁵Ma weni nuwapoyina na sisiya ma wawaya kii vava ma tami Jiu dami ami vonaviyoyovana koigamowanei. Tuna kubiine tami mani kovi~maniniya. Ma taku na weni nuwapoyina ke ani~tupavirei.” ¹⁶Vaghina ma Gariyo ikwavinisi da vitupavira numana ikiibutawei. ¹⁷Ma nani numana maghinonai koroto ghamana ivomiiri da kiki numana badana Sostenis ivotani ma piideyai ivowai. Ma Gariyo ke iti~nuwapoyei.

Pol ivovirame ku Antiyok.

¹⁸Pol mara gurina Korint kamoni imakai. Muriyai ikiibau ku kwanatu kana vava Senkiriya ma nani dobunai uyawina igharitawei, ivi~matakira da vonakiiyapa bagibagina sago Bada kurina na ivi~koviya. Vaghina ma vitumaghana damsi ikuyowesi da Pirisera ma Akwila yavata ku waka ere kukana igeru ma ivomiiri ku Siriya dobuna.ⁿ ¹⁹Keta borinai ku Epesas kwanatuna inekiiibau, ma nani dobunai Pirisera da Akwila ivoteresi.

ⁿ 18:18 Num 6:18

Ma Pol ina kina kava irui ku kiki numana da Jiu damsi yavata sisiya ivi~ghegheyanei. ²⁰Ma damsi ivonei da yavata ita~makai mara gisina gurina ma Pol ivona bo, “Kegha.” ²¹Ma ita~kuyowesi na ivonesi bo, “Mikeda God ini~vaghinei na kara mara sago ana~vovira.” Ma ku waka ere kukana igeru ma Epesas ikiibutawei. Ma Pirisera da Akwila na Epesas kamona imakai.

²²Inekiibau ku Sisariya kwanatuna da iwota. Ma irui ku Jerusalem da ekalesiya nani dobunai ivi~kiikiiwesi. Ma ibaba inae ku Antiyok kwanatuna. ²³Pol nani dobunai imakii gisina ma muriyai ibaba da Gareisiya ma Pirigiya dobusi kamona ine yavui. Ma vitumaghana damsi irugengarisi ma ivi~sisiya kurisi da nuwanuwasi ita~kiiiepepai.

Apolos Epesas ma Korint kamona.

²⁴Mara sago Jiu tomowa sago ku Epesas kwanatuna inekiibau. Kana vava Apolos ma ina kwanatu na Ariksandiriya. Tuna ina nuwagiura irakata ma giruma katamana iakova kirakiiyei. ²⁵Namada wawaya gwabisiyai Yesu ina keta akovina iviia. Ma nuwanuwana kudubina idimadima. Ma Yesu ivivi~sisiyei na maninina kavakava. Ma babataito sago kava iakovi, tuna Jon ina babataito. ²⁶Ma kiki numana kamona ivi~karei da ere maghitepatorana idimadima na Pirisera da Akwila ivi~yanei. Ma ivi~kiikiiwei ma irutini i ku numa. Nani dobunai akova ku tepana iverei da God ina keta kudubina itakova yavui. ²⁷Mara sago Apolos ina kayowana da ita~nae ku Akeya dobuna da ita~dima. Tuna kubiine vitumaghana damsi Epesas kamona igiruma Keresiyana varevaresi Akeya dobunai kurisi. Ivonaveresi da Apolos ipipisi na ita~verupotei. Inekiibau ma iyavo kava God ina agabiibiyai namada ivivi~tumaghana na ti damsi ivi~vite kirakiiyesi. ²⁸Dughu ghamaghamasi kamona debiyai Jiu damsi ivonavonatepatepanisi. Ma giruma katamana ivovotawei ivivi~yavi na tuna tepana ivonavona bo, “God ina Vivinevine Wawayina kokoyakoyaghi na inekiibau, tuna na Yesu.”

Pol Epesas kwanatunai.

19 ¹Apolos na Korint kwanatunai imakamakai ma nani maranai Pol, Antiyok kwanatuna ikiibutawei. Ma ibaba da dobu viya dipiiyai ikiiyaraghi da ku Epesas inekiibau. Ma nani dobunai vitumaghana damsi viya ipananisi. ^o ²Ma ivi~tarakiyanesi bo, “Maranai vitumaghana kovi~karei na Kanuma Vovokaravina damina koviiya bo kegha?”

^o **19:1** Korint kwanatuna na Akeya dobuna kamona ma Antiyok kwanatuna na Siriya dobuna kamona. Pol ibaba da Gareisiya ma Pirigiya dobusi ikiiyaraghisi da ku Epesas kwanatuna, tuna kikirai Eisiya dobuna kamona.

Ma ivonapotei bo, “Kegha. Tokai Kanuma Vovokaravina ke katakova tovonu. Ke meyani sisiyina kati~yanei.”

³Ma Pol ivi~tarakiyanesi bo, “Nakanani na meni babataitona koviiya?”

Ivonapotei bo, “Okowai, tuna Jon ina babataito.”

⁴Ma Pol ivonesi bo, “Jon ivi~beyebevena da wawaya i bera beroberosi itinimayei ma ita~miirikupukuputei na ita~babataito. Ma ivi~akovisi da tomowa sago karakava ina~pisi na tuna tomowina kati~tumaghanei. Tuna na Yesu.”^p

⁵Vitumaghana damsi weni sisiyina ivi~yanei na Bada Yesu avana i babataito. ⁶Ma Pol imana ku gayamisi iterei na Kanuma Vovokaravina itowatepanisi da kunuma gamosi bogii ma bogiyyai ivivi~sisiya. Ma sisiya God gwabinai iviiviiya na ivivi~debei. ⁷Ma damsi na ivi~12.

⁸Ma nawaravi aroba kamoni Pol mara nonowa irurui ku kiki numana ma ere tepatorana idimadima. Ina sisiya kiikiimatanisi itereterei, God ina vikiivavona ivivi~sisiyei da wawaya nuwanuwasi itinavirei. ⁹Ma wawaya viya kawakiikiisi na Pol ina sisiya ke iti~tumaghanei ma debiiyai Yawasa Ketana ivonaviiviiyakei. Tuna kubiine Pol kiki numana ivoterei, vitumaghana damsi irutinisi ma idamana ku numa sago, tuna na Tairanas ina vibeyebevena numana. Ma mara nonowa nani dobunai ivivi~beyebevena. ¹⁰Nakanani iberaberai da madegha ruwa ikovi. Ma iyavo kava Eisiya dobunai imakamakai na peyarisi Bada varana biibiina ivi~yanei, Jiu ma Grik damsi yavata.

Sikiva natunatuna.

¹¹God ina rewapanai na Pol bera ghamaghamasi iberaberai. ¹²Ma nani kamoni wawaya gara sinasinamisi Pol gwabinai iyuyuna ma inenae da gubagubagisi kurisi da nani garasiyai ikiikiitovonisi da kii gubaga iyawayawasa. Ma iyavo kava kanuma beroberosi gwabisiyai irunuma na ikiikiibukuyowesi. ¹³Ma Jiu damsi viya i biga na ibababa da kanuma beroberosi wawaya gwabisiyai irunuma na ikwavikwavinisi. Ma ti na ke Keresiyana ma kegha da ibera tovonu da Bada Yesu avana ita~kwavinisi. Ivonavona bo, “Pol, Yesu edimadime. Ma nani wawayina Yesu avana kakwavikwavinim. Kekiibau!”

¹⁴Ma totomowa miikovimaruwa na ti yavata weni berana iberaberai. Ti na Sikiva natunatuna. Ma Sikiva na Jiu damsi i taparoro badana ghamana. ¹⁵Mara sago kanuma berona tomowa sago gwabinai na ivonapotesi bo, “Yesu akovi ma Pol akovi, ma tami na iyavo?”

¹⁶Ma tomowina na kanuma berona ina rewapanai ivi~kapoka da nani totomowisi miikovimaruwa iravisi. Iravi kirakiyesi da iyusi

^p 19:4 Mat 3:11; Mak 1:4, 7-8; Luk 3:4, 16; Jon 1:26-27

kava numa ikiibutawei ma ere taratarasi ivi~veraveruwana. ¹⁷Ma Jiu da Grik damsi Epesas kamona na weni sisiyina ivi~yanei da iyabumana kirakai. Tuna kubiine Bada Yesu kana vava ivokaravei. ¹⁸Ma peyarisi Bada ivivi~tumaghanei na debiiyai i bera beroberosi ivivi~mamatarei. ¹⁹Ma wawaya viya kiikirapusi ma yapuyapunesi na ti mani i kiirapu ma yapune bukasi iyuna da debiiyai ivi~daburi ma ikapuni. Mikeda nani bukasi kudubina iti~gimarei na 50~tausana silva mane riririghina ita~panani. ²⁰Weni berasiyai na Bada varana biibiina dobu inunui da ivi~rewapana.

Viruha ghamana itupuwa Epesas kamona.

²¹Weni berasi murina na Pol damina iviia da Kanuma Vovokaravina ina kayowana da ita~nae ku Jerusalem. Muriyai da ita~nae na nota iviia da Masedoniya ma Akeya dobusi kamona ita~baba da vitumaghana damsi ita~rugenarisi. Ma ivona bo, “Ana~nae ku Jerusalem na muriyai God ina~vonataweku ku Rome.” ²²Kana vivita ruwa, Timoti da Erastas, ivonatawesi ivi~nao inae ku Masedoniya dobuna. Ma Pol na Eisiya dobuna imakai mara gisina.

²³Ma nani marana Epesas kamona nuwapoya ghamana itupuwa. Wawaya ivi~karei da Yawasa Ketana ivivi~ghaviyei. ²⁴Grik damsi i god wavinena kana vava Artemis ma ina taparoro numana Epesas kamona. Tomowa sago kana vava Dimitriyas, tuna ina biga da sawara silva kiramina iyamoyamona, Artemis ina taparoro numana ivivi~bonebonei da wawaya igimagimari. Ina bigabiga wawayisi iyamoyamona ma ivivi~gimara da mane ghamana iviiviiya. ²⁵Tuna kubiine ina bigabiga wawayisi ma bade iyavo kava sawarisi iyamoyamona na peyarisi ikwaturiyariyesi ma ivonesi bo, “Aku wawaya, weni sawarisiyai na mane ghamana taviiviiya. ²⁶Ma matamiyai kokitakitai ma tinimiyai koiyanei da nani tomowina Pol wawaya peyarisi nuwanuwasi itinavirai da vokavara ketana bogiiyai ekivikivini, Epesas kwanatunai ma bade Eisiya dobuna kamona. Evonavona da kokoitau wawaya imasiyai eyamoyamona, ti na ke god vaghata. ²⁷Weni berana takitaruvai da kokoitau yamoyamona wawayita kata vava ke ina~bero ma ita mura ketana ina~gudui. Ma ke tuna kava. Bade ita god wavinena Artemis ina taparoro numana ina~kiiviberoi. Wekarakava wawaya Eisiya ma dobu ku kudubina kamona Artemis erurunomei ma takitaruvai da ina vidadana ke ina~kovi.”

²⁸Ma nani korotona Dimitriyas ina sisiya ivi~yanei na nuwanuwasi ipughu ma kiirara ivi~karei, “Atemis! Atemis! Ita god na Atemis!” ²⁹Vaghina ma wawaya peyarisi kwanatu kamona ivi~yanesi na yogo wapawapa ivi~karei. Ma bade Pol turaturana Gayas ma Aristakas ivotatanisi, ti na Masedoniya damsi. Ma ivi~ruwa itinaveraveruwesi da

dughu kana ku gawara irui. ³⁰Pol ina~kayowana da koroto maghinosiyai ita~miiri da iti~sisiya kurisi, ma vitumaghana damsi ivonatani. ³¹Ma bade nani dobuna ina parata babadisi, ti na Pol turaturana, sisiya ivonatawei ma ivona kirakiyei da ke ita~nae ku dughu gawarina. ³²Nani korotona dughu gawarinai ivi~notaragharaghisi da iyogoyogo wapawapa. Wawaya nota bogii ma bogiiyai kubiine ikiikiirara. Ma wawaya peyarisi na ke itakovi da avi kubiine iriyesi. ³³Ma Jiu damsi tomowa sago kana vava Ariksanda ivotabiri da koroto ku maghinosi. Ma wawaya viya ikiirara kurina da iti~sisiya. Imana iruepai da wawaya kawasi ita~pota da kana papara ita~vowai. ³⁴Ma koroto ikitai da tuna Jiu tomowa, na peyarisi ikarayogopatai bo, “Atemis! Atemis! Ita god na Atemis!” Mara gurina iyogoyogosi.⁴

³⁵Ma kwanatu badana sago ivovinubiisi ma ivona bo, “Epesas dami! Dobu kudubina iakovi da tota na Atemis kana koyakoyagha. Iakovi da kana vava irakata ma ina numa taparoro ma ina wakima vovokaravina kunumai ipeku na peyarina tota Epesas damta takoyakoyaghi. ³⁶Wawaya kudubina iakovi da vonavaghata. Tuna kubiine nipu kovoterei ma bera wapawapa ke kona~berai. ³⁷Weni totomowisi korutinapiyesi na ke avi berona ita~berai. Ma taparoro numana kamoni ke ita~yapi bo ita god wavinena kana vava ita~kiiviberoi. ³⁸Ma mikedda Dimitriyas ina bigabiga yavata ekayokayowei da wawaya ini~wavusi na vitupavira kana keta emakamakai. Ma babadisi ami nuwapoya avai na ini~vitemi. ³⁹Ma mikedda aviyavisina ku tepana kokayokayowei na kwanatu babadisi i dughu kamoni koni~sisiyei da koni~maniniya. ⁴⁰Ma Rome babadisi ekitakitai da tanene kirakai na gisina kava kovogha ina~vereta. Karako weni kayoghakighakina ma kiirara wapawapana na iyamna kegha. Ma ke ruvaruvana da tavonesi da avi kubiine takiikiirara.” ⁴¹Kwanatu badana weni sisiyina ivi~kovini ma wawaya ivonesi da isawara.

Pol inae ku Masedoniya da Akeya.

20 ¹Epesas kamoni wawaya i kayoghakighaki ma i kiirara wapawapa ivoterei. Ma Pol vitumaghana damsi ikiiriyariyesi, ivi~sisiya kurisi da nuwanuwasi ikiiepepai. Ivi~kiikiiwesi ma ivomiiri ku Masedoniya dobuna. ²Ma Masedoniya ine yavui da vitumaghana damsi irurugenarisi ma ivivi~sisiya wawaya kurisi da i nota iti~rewapana. Ma kwanatu nununai nakanani inenae da ku Akeya dobuna inekiibau, ³ma imakai da nawaravi aroba ikovi. Ita~vomiiri da ita~kuka ku Siriya dobuna ma sisiya ivi~yanei da Jiu damsi viya kana diri itetei da ita~kiivunui. Tuna kubiine ina nota ivirai da ita~vovirame ku Masedoniya. ⁴Pol ina baba kamoni na weni totomowisi

¶ 19:34 Iyogoyogosi da 2 hours ikovi.

ivi~kaeturanei. Timoti, Sopata (ina kwanatu Bereya ma ina mamai Piras), Aristakas ma Sekundas (i kwanatu Tesalonika), Gayas (ina kwanatu Debe), ma Taikikas ma Toropimas (i dobu na Eisiya).

⁵Ku Pilipai kanekiibau ma nani tomotomowisi ivi~nao inae ku Troas kwanatuna da ikoyakoyaghikai. ⁶Ma tokai na Pilipai kwanatunai kamakai da Pasova kamna ikovi murinai na kukakuka kaviya. Kaverau mara miikovi ma ku Troas kwanatuna kanekiibau. Ma nani tomotomowisi yavata kavi~sagokai ma kamakai da taparoro sago ikovi.

Troas kwanatunai Yutikas rabobowai ivomiiri.

⁷Sande na peyarikai kavi~sagokai da kata~kam patapata ma parawa Yesu notanai kata~vogimai ma kata~rereghi. Ma Pol idima inae da ku didibara puna, iyamna mara ita~tom na ita~nae. ⁸Kiidamo numana sago tupayaraghinai kavivi~dughu. Ma kamonai na rampa ipeyari kirakai ivivi~karakarateyana. ⁹Ma tomowa sago yaragina kana vava Yutikas na biri tarabogina tepanai imakamakai. Pol ivivi~sisiya ma ina sisiya iguri kirakai na Yutikas ivi~yana da matana ikiikovoghi na ikena nunuwapa na biri taraboginai irutabiri da ipeku ku tano. Ma numana ighe kirakai, kemakemana ivi~aroba. Tuna kubiine wawaya ioru da tomowina iruepai ma ipanani da irabobo. ¹⁰Pol ioru ma tomowina itaraghavui ma ivonesi bo, “Ke koni~nuwapoya. Iyawasa.” ¹¹Ma peyarisi ivovira ighae ku numa tepana ma parawa ivogimagimai da Yesu notanai ikam. Ma muriyai na Pol ivivi~sisiya da mara itom ma ikuyowesi. ¹²Ma Yutikas ina wawaya irutini ina ku numa ma ivi~nuwabiibii kirakai da tuna yawayawana.

Pol inae Troas da ku Miletas.

¹³Pol dowiyai ibaba da ku Asos kwanatuna. Ma tokai ku waka kageru ma kakuka da ku Asos ma ikikava ivonekai na nakanani kavivi~koyakoyagha da kati~gerui. ¹⁴Inekiibau ma kapanani na kavi~gerui da kanae ku Mitilini kwanatuna. ¹⁵Ma mara itom na kakuka da ku Kios nuwana kanekiibau. Ma maninina kanae da ku Samos nuwana, kawota da nani dobunai kakena. Mara itom na kageru da ku Miletas kwanatuna. ¹⁶Muriyai da ku Miletas kata~nekiibau na Pol ina nota ivirai da ku Epesas ke ita~rui, iyamna ke ita~kayokayowei da Eisiya dobunai ita~makii kirakai. Ivivi~yaghiyaghina da ita~rui ku Jerusalem ma muriyai da Pentikos kamna kana mara.

Pol Epesas damsi ivi~kiruruwesi.

¹⁷Miletas kwanatunai Pol sisiya ivonatawei ku Epesas, vitumaghana damsi kii vinoraveraveyana kurisi da ita~kiibau ma yavata iti~sisiya. ¹⁸Damsi inekiibau na ivonesi bo, “Karenai arui ami ku dobu Eisiya ma tapisi da karako weni, na kamonai tami koakoviku da ikikava

yavata tamakii patapata. ¹⁹Ma taku atereoruwe meyeku ma Bada ina biga ere matadogaku aberaberai. Ma Jiu babadisi ivivi~diritetete da berona ita~berai kuriku ma kegha da amiirikikina ma Bada ina biga ke ata~voterei. ²⁰Ma tami koakovi da vivitemi kubiine na ke ata~yabumana bo ati~muritina. Vonavaghata sisiyina peyarina na debiiyai ma bade avivi~numarui da avivi~beyebeyena kurimi. ²¹Ma taku sisiyina sago Jiu ma Grik damsi avonesi da i bera beroberosi itinimayei ma ita~miirikupukuputei. Ma ita~tavire God kurina ma ita Bada Yesu kava iti~tumaghanei. ²²Ma karako Kanuma Vovokaravina inoweku da ana~nae ku Jerusalem ma ke atakovi da nani dobunai na aviyavisina kava ina~tupuwa kuriku. ²³Ma aku baba kwanatu nununai na Kanuma Vovokaravina namada ivi~akoviku da maghinokuwai vokwarakwara ana~panani ma ku gabura ina~tereku. ²⁴Ma aku yawasa na ke ata~vivinuwapoyei, tuna ke bera ghamana. Ma bera ghamana na avere meyeku da aku biga Bada Yesu ivereku na ana~bera yavui. Nani bigana na varana biibiina ani~debei da wawaya God ina agabiibai ma ina nuwaviina inakovi.”^r

²⁵“Taku gwabimiyai ababa kirakai da God ina vikiivavona adimadimeii kurimi. Ma karako na avonavonaveremi da ke kona~kita meyeku. ²⁶Tuna kubiine karako avonavonemi da tami iyavo Yawasa Ketana kona~barei na keyama karakaratina ina~karimi ma wavuna ke taku ana~kavari, ²⁷iyamna God ina kayowana ke sago ata~gavui da peyarina avere yavumi. ²⁸Kokitaruvimi ma bade God ina ekalesiya kokoyagha bubunisi, iyamna tuna mani taranai igimaratawesi ma Kanuma Vovokaravina ivinemi da kota~koyaghisi. Ti nakanani ma sipu yavona ma tami nakanani ma sipu kii koyakoyagha. ²⁹Ma kokitaruvimi, iyamna kukou dipa kayakayayisi ami ku kamo ina~ruai da sipu ina~kugerisi ma ke ina~nuwaghanesi. Ma nani kukusi na vibeyebeyena vibero wawayisi. Ana~kuyowemi ma akovi da murikuwai na ina~nekiibau kurimi. ³⁰Ma bade wawaya viya tami mani kamomiyai vonavaghata ina~ruvovirei da vibeyebeyena vibero ina~terei. Ma vitumaghana damsi ini~nuwatinisi da ina~kivinisi. ³¹Tuna kubiine matami ekita! Konotai da ere matadogaku, madeghai ma didibarai avivi~beyebeyena peyarimi kurimi da madegha aroba ikovi.”

³²“Ma karako na God ku imana atereteremi. Ma ina agabiibai varana namada kovi~yanei ma tuna sisiyina kovokovoghina da ina~kiipepimi da kona~gogo ma koni~rewapana. Ma bade kanuma ina mura ina~rereghi ina wawaya vovinesi kurisi na tami yavata kami reregha kona~viiya. ³³Ma taku na ke meyani wawaya i mane bo kii gara biibiina ata~kitakirorwei. ³⁴Ma tami koakovi, abigabiga da taku

mani akoyakoyagha meyeku. Ma wawaya ivivi~kaeturaneke na ti bade ima kamokuwai imakamakai. ³⁵Ma aviyavisina peyarina aberai na tuna vibeyebeyena kurimi da ikikava tami bade ininimi ina~pika da wawaya vivikamyuyuwisi tivitesi. Bada Yesu ina sisiya tanotai. Ivoneta bo, ‘Vibiibiina ghamana na verena kamona tapanani, ke nakanani ma vopote.’”

³⁶Pol ivi~sisiya ikovi na peyarisi ivi~tuwaporeruruwana ma inipowana. ³⁷Ma peyarisi ere matadogasi itaraghavui ma iyoni. ³⁸Ivi~nuwapoya kirakai da tuna ivonesi da maghighina ke ina~kita meyei. Ma ibaba patapata da ku waka.

Pol ina baba ku Jerusalem.

21 ¹Keresiyana peyarisi Miletas kikirinai kavi~kiruruwesi ikovi na ku waka kageru da maninina kakukadamana ku Kos nuwana da nani dobunai kakena. Ma mara itom na ku Rodes nuwana karui ma muriyai na kanae da ku Patara kwanatuna. ²Ma nani dobunai waka sago kapanani da Ponisiya ina ku nevaneva inenae na kageru da kanae. ³Ma kaveraverau da Saipras nuwana kakitakitai ma ku katagheyakai kataweyana kaverau da ku Siriya dobuna, da ku Taya kwanatuna kawota. Ma nani dobunai na kaoru ku tano da sawara iti~oruni. ⁴Ma vitumaghana damsi viya kapananisi da yavata kamakai taparoro sago. Ma Kanuma Vovokaravina ina rewapanai ti damsi Pol ivona kirakiiyei da ke ita~ghae ku Jerusalem. ⁵Ma kamakii ikovi na kavomiiri. Vitumaghana damsi peyarisi kakawasi ma natunatusi yavata ikivinikai da kwanatu kakiibutawei kaoru ku kikirai. Ma nani dobunai kavi~tuwaporeruruwana ma kanipowana. ⁶Ma kanipowana ikovi na kavi~kiruruwesi ma ku waka kageru, ma ti na ivovira i ku numa.

⁷Ma Taya kakiibutawei na kakuka da ku Tolemayas kwanatuna kawota. Ma nani dobunai vitumaghana damsi iverupotekai ma yavata kamakii kupom da kakena. ⁸Mara itom na kakuyowesi ma ku Sisariya kwanatuna kanekiibau da dima wawayina sago kana vava Piripo ina numiiyai kamakai. Ma rorova aposol vavai kana vovoreregha miikovimaruwa ivonesi na Piripo yavata kamona. ⁹Ma Piripo natunatuna wiwikesi ivi~ruwamaruwa na Kanuma Vovokaravina puyo iveresi da ti na peroperoveta. ¹⁰Ma Piripo gwabinai kamakamakai ma peroveta sago kana vava Agabas, tuna Judiya kamona ivomiiri ikiibau ku Sisariya. ¹¹Ma ipisi kurikai na Pol kana radi borinai ivotawei ma iviia da tuna mani imana ma kaena ikutatana. Ma ivona bo, “Kanuma Vovokaravina ivoneku da meni wawayina weni radina ekotekotei na Jiu damsi i babada Jerusalem kamona ina~kutatani ma kupuna damsi ku imasi ina~terei.”

^s 21:8 Apos 6:5, 8:5 ^t 21:10 Apos 11:28

¹²Ma weni sisiyina kavi~yanei na tokai iyavo kava Pol yavata kabababa ma vitumaghana damsi Sisariya kamonai Pol kavona kirakiiyei da ke ita~ghae ku Jerusalem. ¹³Ma Pol ivonapotekai bo, “Avi kubiine kotoutou na nuwanuwaku kopiropiroi? Taku aivaghinei da ina~patumiku Jerusalem kamonai ma ke patuma kava ma bade aivaghinei da ini~raboboku Bada Yesu kubiine.”

¹⁴Ma kavonatana kavai na kavoterei. Ma kavonei bo, “Bada ina kayowana ina~tupuwa.”

¹⁵Ma nani dobunai kamakai mara gisina, ma kavovunagha ikovi na kavomiiri ku Jerusalem. ¹⁶Ma vitumaghana damsi viya Sisariya kamonai yavata kabababa na irutinikai da Nason ina ku numa da nani dobunai kata~makai. Tuna Saipras wawaya ma tuna namadani kava ivi~karei da Bada ivivi~tumaghanei.

Pol inae Jemes kurina.

¹⁷Ma ku Jerusalem kanekiibau na vitumaghana damsi nuwabiibiyai iверupotekai. ¹⁸Ma mara itom na peyarikai Pol yavata kanae da Jemes kata~kitai. Ma Keresiyana kii vinoraveraveyana kudubisi iriyesi. ¹⁹Pol ivi~kiikiiwesi ma ina biga kamonai aviyavisina peyarina God iberaberaai kupuna damsi kubiisi na ivonaveresi. ²⁰Ma ina sisiya ivi~yanei ikovi, na peyarisai God ivokavakavari. Ma Pol ivonei bo, “Varesikai, kevi~yana. Jiu damsi kamosiyai na koroto ghamana Yesu itumaghanei ma bade peyarisai patana da Moses ina vonaviyoyovana evovokikini. ²¹Ma sisiya ivi~yanei da tam kuvi~beyebeyena da Jiu damsi iyavo kava kupuna damsi kamosiyai emakamakai, ti na Moses ina vonaviyoyovana ke ina~kivini. Kuvonesi da natunatusi tomotomowisi kwimata bekasi ke ina~tuviviratawei ma Jiu damta ita kiki ke ina~nunuri. Tuna kubiine nuwanuwasi epughupughu kurim. ²²Varam ini~yanei da kupisi na inekwim da ina~kiivunum. Tuna kubiine aviyavisina taberaai? ²³Kana~vonem da aviyavisina kuna~berai. Tomotomowa ruwamaruwa gwabikiiyai na vonakiiyapa bagibagina Bada kurina iberai ma wekarakava ekivikivini.” ²⁴Ku kamosi kerui da yavata kona~vovunagha meyemi, muriyai kona~nae ku Taparoro Numana da ini~biibiinimi. Ma i suwara kevi~miiyei kubiisi ma muriyai da uyawimi ini~gharitaweyana, ini~matakira da bera kudubina ami vonakiiyapa bagibagina kamonai kovi~kovini. Nakanani keberai da wawaya peyarisai ina~kitim ma inakovi da tam Moses ina vonaviyoyovana kenununura bubuni. ²⁵Ma kupuna damsi kubiisi, iyavo kava Bada Yesu itumaghanei na sisiya namada kavonatawei kurisi. Kavonesi da kokoitau kana suwara ke ina~kani, tara ke ina~kani, ma ghamoghamo kaiyo kukupotana ke

^u 21:23-24 Num 6:13-21

ina~kani iyamna tarana uyuwina kamoni, ma bade ke ini~pekana wapawapa.”^v

²⁶Ma mara itom na Pol nani tomotomowisi yavata viibiibiina iviia. Muriyai na irui ku Taparoro Numana da taparoro babadisi ivi~akovisi da i vonakiiyapa bagibagina iberai na avi maranai iti~koviya ma muriyai na sago sago duma i suwara ita~kapuna kubiisi.

Pol Taparoro Numana garina kamoni ipaniya.

²⁷⁻²⁸Pol nani tomotomowisi yavata i vonakiiyapa bagibagina ivotani da namada mara miikovimaruwa ikovi ma ku damona inenekiibau. Ma Taparoro Numana kamoni Jiu damsi viya i dobu Eisiya, Pol ikitai. Ma ivomiiri da yogoyogowai koroto nuwanuwasi ipirotawetawei. Ivi~kiirareyana bo, “Israel dami, kovi~vitekai! Weni tomowina ina baba kamoni wawaya peyarisi ibeyebeye berosi da Jiu damta ma ita vonaviyoyovana ma ita Taparoro Numana ita~barei. Ma bade ku tepana kupuna damsi irutini irui ku Taparoro Numana da gawara vovokaravina ipuyaki.” ²⁹Weni nakanani ivi~sisiya iyamna Epesas wawaya kana vava Toropimas, ikitai da Pol yavata Jerusalem kamoni ibababa. Tuna kubiine inotai da nakanani ma Pol nani wawayina ita~rutini ita~rui ku Taparoro Numana.”

³⁰Ma kwanatu kamoni koroto kudubina nuwanuwasi ipirotawetawei da ivi~veraveruwana ipisi da Pol ivotatani. Ma itinakwarokwaroi ikiibau ku matara ma yaghiyaghinai Taparoro Numana garina matuketisi igudu. ³¹Ma nani korotona Pol kiivununa ivi~paparanei na wawaya sago iveru inae da Rome damsi i seri badana ivonei da wawaya peyarisi Jerusalem kamoni ikayakayaya. ³²Ma yaghiyaghinai seri badana ina seri wawayisi irutini ma iverau ioru viruwa ku gawarina.^x Nani korotona seri wawayisi ikitisi na Pol gudana ivoterei. ³³Ma seri badana inae da Pol ivotani ma seri wawayisi ivonesi da chein ruwa ita~piyei da ita~patumi. Ma koroto ivi~tarakiiyanesi bo, “Weni wawayina na iyai? Ma aviyavisina iberi beri?” ³⁴Ma koroto kamoni na wawaya viya sisiya sago ikiirarei ma viya na sisiya bogiiyai, da seri badana ina nota iragharagha da meni sisiyina na vonavaghata. Tuna kubiine ina seri wawayisi ivonesi da Pol ita~rutinaneyei i numa garina ku kamona. ³⁵Irutinaneysi da ita~ghae gari ku matuketina ma koroto ghamana ikayaya kirakai, tuna kubiine seri wawayisi Pol ivopawopawoi da wawaya ke ita~ravi. ³⁶Nani korotona ikivikivini na ivi~kiirareyana bo, “Kokiivunui! Kokiivunui!”

Pol kana papara ivowai.

³⁷Seri wawayisi Pol gari ku kamona ita~terei na Pol seri badana ivonei bo, “Aku kayowana da kati~sisiya.”

^v 21:25 Apos 15:29 ^w 21:29 Apos 20:4 ^x 21:32 Seri badana na ‘kiriyaiki,’ tuna na seri wawayisi ivi 600 ivi~badesi.

Ma seri badana ivonapotei bo, “O! Tam Grik gamosi kuakovi. ³⁸Anotanotai da tam na nani Egypt wawaya, tuna rorova ghaviya ivi~karei da ina wawaya 4~tausan irutini ma iverau ikiibau ku warere.” ³⁹Ma Pol ivonapotei bo, “Kegha. Taku na Jiu wawaya, aku kwanatu na Tasus, tuna kwanatu ghamana Silisiya dobuna kamoni. Ma, vaghina bo kegha da koroto kurisi ati~sisiya?”

⁴⁰Ma seri badana ivi~vaghinei na Pol matuketa maghinonai imiiri ma imana irupai da koroto ita~voguguba. Koroto ivoguguba na Pol Hibru gamonai ivi~sisiya kurisi.

22 ¹Pol ivona bo, “Varevaresiku ma mami mau kovi~yana. Taku ati~akovimi da ke sago aviyavisina berona ata~berai.” ²Ma koroto ivi~yanei da Pol Hibru gamonai ivivi~sisiya na kawasi ipota. Ma ivonesi bo,

³“Taku na Jiu wawaya, aku kwanatu na Tasus, Silisiya dobuna kamoni. Ma taku na Jerusalem kamoni amagura. Weni dobunai Gamariyel ivi~beyebeyeku da ita mami mau i bera kudubina Moses ina vonaviyoyovana kamoni na peyarina anunura bubuni. Ma tami ikikava nuwanuwami kudubinai God kovovokaravei na taku bade nakanani aberaberi.” ⁴Ma iyavo kava Yawasa Ketana ikivikivini na taku avivi~kiivunuwana. Ma tomotomowa ma wivine apanipanisi da ku gabura atereteresi.” ⁵Taparoro badana ghamana ma kwanatu babadisi peyaris Sanhidran kamoni na aku bera iakovi ma ina~vonemi da avonavona bubuna. Rorova vivaghina sisiyina igirumi ma ivonataweku ku Damaskas kwanatuna, babada turaturasi kurisi. Nani girumina ivona da iyavo kava Damaskas kamoni Yawasa Ketana ikivikivini na ata~panisi ma ata~rutinisi ku Jerusalem da kovogha ita~viiya.”

Pol ina tupuwavira ivi~sisiyei.

(Apos 9:1-19, 26:12-18)

⁶“Madegha punai anenae ku Damaskas ma keta borinai kadenima kunuma ivokadari ma gweyurina ioru da iveruviviriku, ⁷da apeku ku dowma ma wawaya gamona avi~yanei kuriku ivi~sisiya bo, ‘Sol, Sol, avi kubiine kitupaketowaneku?’ ⁸Ma avonapotei bo, ‘Tam iyai, Bada?’ Ma ivonapoteku bo, ‘Taku Yesu, Nasaret wawaya. Taku kitupaketowaneku.’ ⁹Ma iyavo kava ivi~kaeturaneku na gweyurina kava ikitai ma wawaya gamona na ke iti~yanei. ¹⁰Ma avonapotei bo, ‘Bada, aviyavisina ana~berai?’ Ma Bada ivoneku bo, ‘Kevomiiri ma kerui ku Damaskas ma nani dobunai wawaya ina~vonem da aviyavisina kuna~berai.’ ¹¹Ma turaturaku imaku iviia ma irutiniku da ku Damaskas, iyamna nani yaseganina matakku ikarapotai.”

† 22:3 Apos 5:34-39 ‡ 22:4-5 Apos 8:3, 26:9-11

¹²“Ma nani kwanatunai tomowa sago kana vava Ananayas ipisi da ita~kitiku. Tuna wawaya maninina ma vonaviyoyovana peyarina inununura bubuni. Ma bade nani dobunai Jiu damsi kudubisi iakovu da tuna wawaya biibiina. ¹³Ma ipisi da maghinokuwai imiiri ma ivona bo, ‘Varesiku Sol, kekita!’ Ma yaghiyaghinau mataku ikiigigiri ma akitabane nega da Ananayas akitai. ¹⁴Ma ivoneku bo, ‘Ita kaekiki mau i God tam ivinem da ina kayowana kutakovi ma ina Wawaya Maninina kuta~kitai ma kawanai sisiya kuti~yanei.’^a ¹⁵Ma tam aviyavisina kukitai ma kuvi~yanei na wawaya peyarisi kurisi kuni~mamatarei. ¹⁶Ma aviyavisina kekoyakoyaghi? Kevomiiri ma kuna~babataito. Bada kevi~tumaghaneu ma kuna~nipowana kurina da am bera beroberosi ina~kowatawei.’ ”

God, Pol ikwatui da kupuna damsi kurisi idima.

¹⁷“Avovirame ku Jerusalem ma Taparoro Numanai aniponipowana da anipowana nunuwapa ma bera sago itupuwa kuriku. ¹⁸Bada akitai kuriku ivivi~sisiya. Ivona bo, ‘Kevi~yaghiyaghina! Wekarakava Jerusalem kekiibutawei, iyamna kubiiku kuna~dima na wawaya weni dobunai am sisiya ke ini~tumaghaneu. Ma nuwanuwasi ina~pughu kirakai.’ ¹⁹Ma avonapotei bo, ‘Bada, weni wawayisi iakoviku da taku kiki numasi nununai aruru da wawaya ivivi~tumaghanem na avunuvunuwisi ma ku gabura atereteresi. ²⁰Maranai wawaya ivomiiri da kam kivikivina Sitivin wakimiyai iraravi na taku yavata nani kamonai. Taku na kii tarasovo akoyakoyagha ma avi~vaghineu da ita~kiiyunui.’^b ²¹Ma Bada ivoneku bo, ‘Kenae. Avonavonatawem ku rabaraba, kupuna damsi kurisi.’ ”

²²Ma Pol weni sisiyina iberaberau na koroto kudubina ke iti~vaghineu na ivomiiri da iratatani. Ikiirara bo, “Nani wawayina kokiivunutawei, ke kata~kayokayowei da dobuwai ina~makai!” ²³Peyarisi ikiikiirara ma kii tarasovo ivi~votaweyana da itapitapi ma bade popoku ku kiidamo itawetawei. ²⁴Ma seri badana ina seri wawayisi ivonesi da Pol ita~rutinaneyei i numa garina ku kamona. Ma ivonesi da ita~kwapui ma iti~tupavirei da avi kubiine na koroto nuwanuwasi ipughu kurina da ikiikiirara. ²⁵Ma ikutatani da ita~kwapui, ma Pol senturiyon ivonei bo, “Taravatu emakamakai da Rome damkai na ke kona~kwapu wapawapikai.

^a 22:14 Wawaya Maninina na Yesu ivi~sisiyei. ^b 22:20 Apos 7:58

Koti~tupavireku ma kota~pananiku da berona aberai na murinai kota~kwapuku.”^c

²⁶Ma senturiyon weni sisiyina ivi~yanei na inae ina bada kurina ma ivonei bo, “Aviyavisina kuna~berai? Nani tomowina na Rome wawaya.”

²⁷Ma seri badana ipisi Pol kurina ma ivi~tarakiyanei bo, “Kevoneku. Vonavaghata da tam Rome wawaya bo?”

Ma Pol ivonapotei bo, “E, taku nakanani.”

²⁸Ma seri badana ivona bo, “Taku na mane ghamana avi~miiya ma muriyai da Rome iviiniku da i wawaya.”

Ma Pol ivonapotei bo, “Taku na atupuwa da Rome wawaya.”

²⁹Ma seri wawayisi Pol iti~tupavirei na ina sisiya ivi~yanei ma yaghiyaghinai ivi~muritina. Ma seri badana iyabumana kirakai, iyamna namada Pol ipatumi.

Pol ivi~sisiya Sanhidran babadisi maghinosiyai.

³⁰Mara itom na seri badana ina kayowana da itakova bubuni da avi kubiine Jiu damsi Pol ivi~wavui. Tuna kubiine sisiya ivonatawei da taparoro babadisi i babada ma Sanhidran babadisi iriyesi. Ma Pol kana chein ivotawei ma irutinaneyei da maghinosiyai imiiri.

23 ¹Pol Sanhidran babadisi ikita bogiisi ma ivonesi bo, “Varevaresiku, mara nonowa aku yawasa God ku matana na maninina kavakava da nuwanuwaku yagharina.” ²Taparoro badana ghamana Ananayas weni sisiyina ivi~yanei na nuwanuwana ipughu. Tuna kubiine wawaya Pol ririnai ivivi~miiriyana na ivonesi da mutuna iravi. ³Ma Pol ivona bo, “Tam, God ina~ravim! Tam miiriruwaruwam! Wawaya kurisi na kam kita na biibiina ma nuwanuwam kamona na idadabu kirakai! Am kayowana da Moses ina vonaviyoyovana tepanai kuti~tupavireku, ma kegha da tam mani nani vonaviyoyovanina kuvi~kiigiyyei na wawaya kuvonesi da iraviku!”^d

⁴Ma wawayisi Pol ririnai imiimiiri na ivona bo, “Avi kubiine na God ina taparoro badana ghamana kuvi~avaberowei? Kuta~vokaravei.”

^c 22:25 Rorova maranai Rome damsi dobu kudubina ivivi~badei ma kii vava irakata. Keta aroba imakamakai da wawaya kana vava ina~girumi da tuna na Rome wawaya. Sago na wawaya ina mamai da ina maduwa na Rome wawayisi. Kana viruwa na mane ghamana ini~miiyei na kana vava ina~girumi da tuna na Rome wawaya. Kana viaroba na biga ghamana ina~berai da Rome damsi ini~vitesi na bade kana vava ina~girumi da tuna na Rome wawaya. Iyavo kava itupuwa da Rome wawaya na ighe kirakai, ke Rome wawaya viya nakanani. I taravatu ghamana da Rome wawayisi ke meyani ina~tuparatusi bo debiiyai ina~widisi bo ina~kwapusi. ^d 23:3 Mat 23:27-28

⁵Ma Pol ivona bo, “Varevaresiku, taku ke atakovi da tuna na taparoro badana ghamana. Giruma katamana evonavona bo, ‘Am bada ghamana ke kuni~avaberowei.’”^e

⁶Ma Pol iakovi da Sanhidran kamoni wawaya viya na Sadusi damsi ma wawaya viya na Perisi damsi. Tuna kubiine ikiirara kurisi, “Varevaresiku! Taku na Perisi ma bade aku mamai na Perisi. Aku vitumaghana da wawaya raborabobosi karakava ina~vomiiri, tuna kubiine na koitupavireku!”^f

⁷Ma weni sisiyina ikaratawei na Perisi damsi ma Sadusi damsi vigamowana ivi~karei da dughu iyaraghi da dam ruwa. ⁸Sadusi damsi evonavona da wawaya raborabobosi ke ina~vomiiri ma bade aneya da kanukanuma kegha. Ma Perisi damsi na weni berasi peyarina itumaghane.^g ⁹Vaghina ma dughu kamoni vigamowana irakata. Ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi viya, ti na Perisi damsi kamosiya, ivomiiri da ivona bo, “Weni tomowina gwabinai ke sago berona kata~panani! Ma mikedda kanuma bo aneya ivi~sisiya kurina.”

¹⁰Ma vigamowana ighakighaki kirakai da seri badana iyabumana da Pol iti~tinabediya. Tuna kubiine seri wawayisi ivonatawesi da Pol ita~rutini ita~vovira i ku numa garina kamona.

¹¹Ma nani didibarinai Pol ririnai Bada imiiri ma ivonei bo, “Am nota evi~rewapana! Ma ikikava Jerusalem kamoni varaku biibiina kudimadime i na nakanani Rome kamoni kuna~dima.”

Wawaya Pol ita~kiivunui.

¹²Mara itom na Jiu damsi viya ivi~dirigiigai da peyarisi ivi~vaghinei da ke ita~kam bo ituma da kunona Pol iti~raboboi. ¹³I koroto irakata da 40 ruvana ikuyowei ma peyarisi i vonakiiyapa bagibagina iterei da weni berana ita~berai. ¹⁴Inae da taparoro babadisi i babada ma kwanatu babadisi kurisi ma ivonesi bo, “Tokai akii vonakiiyapa bagibagina katerei ma kavi~vaghinei da ke kana~kam bo kanuma da kunona Pol kana~kiivunui. ¹⁵Weni nakanani taberai. Tami Sanhidran babadimi sisiya kona~vonatawei seri badana kurina da Pol ina~rutinapiyei wike. Kovonei da vitupavira kubiine ina~pisi da ina sisiya viya kona~vii bubuni. Ma tokai na keta borinai kana~potai da kana~kiivunui.”

¹⁶Ma damsi weni sisiyina iberaberai na Pol novuna natuna ivi~yanesi na inae seri wawayisi i ku numa da Pol ivonei. ¹⁷Ma Pol seri wawaya sago ikwatui ma ivonei bo, “Weni tomowa kikina kerutinaneysi am bada kurina da ini~sisiya na am bada ini~yanei.” ¹⁸Ma senturiyon tomowa kikei irutini da ina bada kurina ma ivonei bo, “Gabura wawayina Pol ikwatuku ma ivoneku da weni tomowina ata~rutinapiyei kurim da ina sisiya kuti~yanei.”

^e 23:5 Exod 22:28 ^f 23:6 Apos 26:5; Plp 3:5 ^g 23:8 Mat 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27

¹⁹Ma seri badana tomowa kikei imana iviia ma itinaviviri ma ivi~tarakiyanei bo, “Avi sisiyina kuna~voneku?”

²⁰Ma tomowa kikei ivona bo, “Jiu damsi ivi~vaghinei da ini~nowi kurim. I kayowana da maram Pol kona~rutinaneyei Sanhidran ku maghinosi. Ini~beroberowem da nakanani ma gwabinai sisiya kamowa viinina kubiine. ²¹Ke kuni~yanesi, iyamna wawaya ivi~40 kana pota ina~kenei. Vonakiyapa bagibagina iterei da Pol ina~kiivunui ma muriyai da ina~kam bo inuma. Ekoyakoyaghim da i vinowi kuni~vaghinei bo kegha.”

²²Ma seri badana tomowa kikei ita~vonatawei na ivonei bo, “Kekitaruvai da ke sago iyai inakovi da weni sisiyina kuvi~mamatareku.”

Pol ivonatawei kiivavo Pirikis kurina.

²³Seri badana ina senturiyon wawayisi ruwa ikwatusi ma ivonesi bo, “Ita seri wawayisi ivi~200 ma hosi wawayisi ivi~70 ma bade iyo wawayisi ivi~200 kovonesi da evovunagha. Ma karako didibara^h na kona~vomiiri ku Sisariya kwanatuna. ²⁴Ma hosi viya korutinapiyesi da Pol ina~geru ma kana papara kovowai, kokoyagha bubuni da kiivavo Pirikis kurina.” ²⁵Ma seri badana weni nakanani igruma,

²⁶“Taku Korodiyus Lisiyas agirugiruma tam Pirikis, kiivavo ghamam kurim. Kiiwa kiiwa.

²⁷Weni tomowina na Pol, ma Jiu damsi iviia da gisina kava ma ita~kiivunui. Ma apanani da tuna na Rome wawaya, tuna kubiine aku seri wawayisi yavata kanae da kavi~yawai. ²⁸Aku kayowana da atakovi da aviyavisina ibera beroi na ivivi~wavui. Tuna kubiine arutini anae da Sanhidran babadisi ku maghinosi.

²⁹Ma apanani da Pol, Jiu damsi yavata Moses ina vonaviyoyovana kubiine ivivi~vonapasipasiyana. Ma ke sago ina berona ata~panani da ku gabura ata~terei bo ati~raboboi. ³⁰Ma wawaya ivonavereku da Jiu damsi ivi~dirigiigai da weni tomowina ita~kiivunui na yaghiyaghinai avonatawei kurim. Ma bade viwavu wawayisi avonesi da itoru kurim da ina berona iti~mamatarem.”

³¹Seri badana igruma ikovi na ina seri wawayisi ikikava ivonavonesi na nakanani iberai. Didibarai Pol irutini ma ivomiiri inae da ku Antipatirisi kwanatuna. ³²Ma mara itom na seri ma iyo wawayisi ivovira ku Jerusalem, ma hosi wawayisi kava Pol yavata inae. ³³Ma ku Sisariya inekiibau na seri badana ina giruma pepana ma Pol na kiivavo Pirikis ku imana iterei. ³⁴Ma kiivavo Pirikis nani girumina ivi~yavi ikovi na Pol ivi~tarakiyanei da tuna na meni dobuna wawayina. Ma ipanani da tuna Silisiya wawaya, na ³⁵ivonei bo, “Iyavo kava ivivi~wavum na ina~pisi

^h 23:23 9:00 o'clock

wike ma muriyai da ani~tupavirem.” Ma ina seri wawayisi ivonesi da Pol ita~rutini da numa sago kiivavo Herodi rapenai ku kamona ita~terei ma ita~pota bubuni.

Jiu dams i Pol ivi~wavui.

24 ¹Mara miikovi murinai na taparoro badana ghamana Ananayas ma Jiu dams i babada viya ma tomowa sago kana vava Tetulas irutini da yavata ikiibau ku Sisariya. Tetulas na vitupavira wawayinaⁱ ma Rome dams i taravatu iakova bubuni. Ma peyarisi inae da kiivavo Pirikis kurina Pol iti~wavui. ²Ma Pol ikwatui irui na Tetulas ivomiiri da Pirikis kurina ivona bo,

“Tokai kavi~nuwabiibii kirakai da weni marana gurina am vibadana kamona na kamakiimakiinuwapota. Ma am nuwagiura irakata da bera ipeyari kuterevimanini akii dobu kamona. ³Weni berasi kubiine na dobu ku kudubina mara nonowa kaigheghena kirakiiyem, kiivavo biibim Pirikis. ⁴Ke kata~kayokayowei da kaninibarim, ma akii kayowana da akii sisiya tupona kava kuti~yanei. ⁵Kapanani da weni tomowina Pol tuna yawasa kana kiikiivibero wawayina. Ma wawaya viya Nasaret tomowa sago ekivikivini da vokavara vibero eberabera, ma kamosiyai weni tomowina Pol na bada ghamana. Tuna dobu ku kudubina Jiu dams i inotaragharaghisi da viruwa etuputupuwa. ⁶Ma bade ibera tovonni da Taparoro Numana vovokaravina ita~puyaki na kapatumi. ⁷(-) ⁸Ma tam mani kevi~tupavirei na kuna~panani da aviyavisina kaiwavui na vonavaghata.”

⁹Ma Jiu dams i peyarisi Tetulas ku murina imiiri da Pol ivi~wavui ma ivona da weni sisiyisi kudubina na vonavaghata.

Pol kana papara ivowai Pirikis maghinonai.

¹⁰Ma kiivavo Pirikis ituparorona Pol kurina da iti~sisiya. Pol ivona bo, “Akovi da madegha ipeyari wawaya kuvi~tupaviresi weni dobuna kamona, tuna kubiine ainuwabiibii kirakai da maghinomuwai amiimiiri da kaku papara ana~vowai. ¹¹Ma tam vonavaghata akovina kuna~kayowei na wawaya kuni~tarakiiyanesi da ina~vonem. Taku raviraviyota aghae ku Jerusalem vokavakavara kubiine, karako na mara kana vi~12 ikovi. ¹²Ma viwavu dams i ke sago ita~pananiku da Taparoro Numana kamona wawaya yavata kata~vivigamowana. Ma bade ke

ⁱ 24:1 Vitupavira wawayina na ‘public solicitor’ bo ‘lawyer.’ ^j 24:6-7 Mara katamaninai giruma dams i peyarisi ves 6-7 ke ita~terei. Ma viya na weni nakanani igitumi: ‘Kakayowei da akii vonaviyoyovana nununai kati~tupavirei. ⁷ Ma kegha, seri badana Lisias ina seri wawayisi yavata ipisi ma imakiiyai inebokai. Ma ivonekai da kata~pisi kurim da tam maghinomuwai kati~wavui.’

sago ita~pananiku da kiki numasiyai bo kwanatu kamoni wawaya ata~vivinuwapughupughusi da ita~viviruwa. ¹³Ma weni wawayisi na iwavu wapawapiku ma ke kovokovoghina da nani viwavuna ini~debei kurim da vonavaghata isisiyei. ¹⁴Ma vona bubuna da taku na akii kaekiki i God avovokavakavari ma Yawasa Ketana akivikivini. Ma weni damsi evonavona da tuna ketana na vibero. Ma bade Moses ma peroperoveta i giruma kudubina aitumaghanei. ¹⁵Ma taku aitumaghana da God ina~berai da wawaya maninisi ma beroberosi kudubina rabobowai ina~vomiiri. Ma weni viwavu damsi na bade nakanani itumaghana. ¹⁶Tuna kubiine na mara nonowa God ma wawaya matasiyai aberabera tovonu da aku yawasa maninina da nuwanuwaku yagharinai ata~makai.”

¹⁷“Ma Jerusalem namadani kava akiibutawei ma bade raviraviyota avovirame. Aku wawaya moyamoyakisi i puyo akavaraneyei ma bade aku suwara Taparoro Numanai ata~kapuni.^k ¹⁸Ma aku vonakiiyapa bagibagina avi~koviya da taparoro babadisi ivi~biibiiniku ma aku suwara ikapukapuni ma weni viwavu damsi ipanani. Nani kamoni na koroto kegha da ita~nipu bo ita~kayaya. ¹⁹Ma Jiu damsi viya Eisiya kamoni irui ku Jerusalem da Taparoro Numana garina kamoni ikitiku. Ti damsi karako ita~pisi wike ku Sisariya da aviyavisina matasiyai ikitai da abera beroi na maghinomuwai iti~wavuku. ²⁰Ma Jerusalem kamoni Sanhidran babadisi maghinosiyai amiiri ma ivi~tupavireku. Ma weni viwavu damsi ita~vonem da aku berona ipanani bo kegha. ²¹Mikeda weni sisiyina sago kava kubiine iwavuku. Sanhidran babadisi maghinosiyai amiiri ma akiirara bo, “Taku aitumaghana da wawaya raborabobosi karakava ina~vomiiri, tuna kubiine na koitupavireku!”^{”l}

²²Ma kiivavo Pirikis na Yawasa Ketana iakova bubuni. Pol ina sisiya ivi~yanei ikovi ma dughu igudui. Ma ivonesi bo, “Seri badana Lisiyas ina~nekiibau na ina sisiya tiyanei ma muriyai ana~vonakiiyaragha da Pol berona iberai bo kegha.” ²³Ma kiivavo Pirikis, senturiyon sago ivonei da Pol ita~pota bubuni ma ke ina~kitatawei. Ma ivi~vaghinei da Pol turaturana ita~rugenari da ina kayowana avai na iti~vitei.

Pol imiiri Pirikis da Durusira maghinosiyai.

²⁴Mara viya ikovi ma Pirikis kawana Durusira yavata ivovira ku dughu gawarina. Ma kawana na Jiu wavine. Ma Pol kana sisiya ivonatawei na ipisi. Ma ikikava wawaya i vitumaghana Yesu Keriso kurina etereterei na Pol ivi~beyebeyena da Pirikis ivi~yanei. ²⁵Ma ina sisiya kamoni ivonesi da God ekayokayowei da ita yawasa na maninina kavakava. Ma bade ikikava wawaya ini~potepote meyesi da berona ke ina~berai ma ikikava mara damoni God ini~tupavirevireta ivi~sisiyei na Pirikis iyabumana.

^k 24:17-18 Apos 21:17-28 ^l 24:21 Apos 23:6

Tuna kubiine ivonei bo, “Kevoterei. Kenae ma taraboga ana~panani na kam sisiya ana~vonatawei.” ²⁶Nani murinai Pirikis mara nonowa Pol kana sisiya ivonavonatawei da yavata ivivi~sisiya, iyamna Pol na gabura kamona imakamakai ma Pirikis ina kayowana da gavunai iti~miyiyei na ita~votawei.

²⁷Madegha ruwa ikovi na Posiyas Pestas ipisi da kiivavo Pirikis kana gwara iviyya. Pirikis na Jiu babadisi ku murisi imiiri, tuna kubiine na Pol gabura kamona ivoterekuyowei.

Pol ivonesi da Kiivavo Sisa kurina ita~nae.

25 ¹Kiivavo Pestas ku Sisariya kwanatuna inekiibau ma imakai da mara aroba ikovi. Muriyai ivomiiri ighae ku Jerusalem. ²Ma nani dobunai taparoro babadisi i babada ma Jiu damsi i babada na Pestas yavata ivi~dughu ma Pol ivi~wavui. ³Ivi~nowi da Pestas iti~vitesi da Pol ita~rutinagheyeyi ku Jerusalem da iti~tupavire meyei. Ma ivi~kaetina, iyamna ivovunagha da keta borinai Pol kana pota ita~kenei da ita~kiivunui. ⁴Ma Pestas ivonapotesi bo, “Pol tuna Sisariyai avovotani gabura kamona imakamakai. Ma taku na ke mara gurina ma ana~vovira nake. ⁵Tuna kubiine ami babada viya yavata toru ku Sisariya ma nani dobunai, Pol aviyavisina ibera beroi, na titupavirei.”

⁶Pestas Jerusalem kamona imakai da mara 8 bo 10 ikovi. Muriyai ioru ku Sisariya. Mara itom na vitupavira ivotawei ma seri wawayisi ivonesi da Pol gabura kamona ita~rutini da maghinosiyai ita~miiri. ⁷Pol inekiibau ma Jiu damsi Jerusalemuwai ioru na imiirigwagwari ma ivi~karei da wavu bogii ma bogiyyai ivereverei. Ma ke kovokovoghina da wawaya sago iti~mamatara da Pol bera berona iberai. ⁸Ma tuna mani kana papara ivowai, ivona bo, “Taku ke sago aviyavisina ata~bera beroi Jiu damsi i taravatu kamona, bo Taparoro Numana kamona, bo Kiivavo Ghamana Sisa kurina.”

⁹Ma Pestas na Jiu babadisi ku murisi imiiri, ina~kayowana da iti~nuwabiibiinisi. Tuna kubiine Pol kurina ivona bo, “Tam kivaghinei bo kegha da taghae ku Jerusalem da nani dobunai ani~tupavirem weni viwavuna kubiine?”

¹⁰Ma Pol ivona bo, “Kegha! Taku na Kiivavo Sisa ina vitupavira gawarinai amiimiiri, na weni gawarinai kava koti~tupavireku. Tam kuakovi da taku ke sago aviyavisina berona Jiu damsi kurisi ata~berai. ¹¹Ma mikeda bera berona ghamana ata~berai na kaku kovogha da kota~kiivunuku na ati~vaghinei. Ma kegha, ke sago bera berona ata~berai. Weni wavusi ivereku na ke vonavaghata. Tuna kubiine ke sago meni wawayina ina rewapana ita~makamakai da Jiu babadisi ku imasi ina~tereku. Taku akayokayowei da Kiivavo Sisa maghinonai ana~miiri da tuna mani ini~tupavireku.”

¹²Ma Pestas ina wawaya akakovisi ikwatusi da yavata ivi~sisiya ikovi, ma Pol ivonapotei bo, “Tam am kayowana Kiivavo Sisa, na Kiivavo Sisa kurina kuna~nae.”

Pestas, Agripa yavata ivi~sisiya.

¹³Ke mara gurina na kiivavo Agripa novuna Benis yavata inumataya ku Sisariya kwanatuna, kiivavo Pestas kurina da iti~kiikiiwei. ¹⁴Imakai gisina gurina na kamonai Pestas, kiivavo Agripa kurina Pol ivi~sisiyei. Ivona bo, “Pirikis weni dobunai ivivi~kiivavo na tomowa sago ku gabura iterei na patana da emakamakai. ¹⁵Aghae ku Jerusalem na Jiu damsi i babada ma taparoro babadisi i babada ipisi kuriku da tomowina ivi~wavui na ivoneku da ati~raboboi. ¹⁶Ma avonesi da tokai Rome damkai akii taravatu da kovogha wawaya ke kana~vere wapawapai. Ma kunona kiivavo maghinonai viwavu damsi yavata ita~miiri da tuna mani kana papara ita~vowai. ¹⁷Ma Jiu babadisi yavata kaoru patapata na ke ati~koyakoyagha. Mara itom na vitupavira avotawei ma sisiya avonatawei da seri wawayisi tomowina irutinapiyei. ¹⁸Ma viwavu damsi ivomiiri na anotai da ita~voneku da tomowina bera berona ghamana iberai. ¹⁹Ma kegha da ivi~ghevira ma Jiu damsi aviyavisina itumaghane ma bade tomowa raborabobona kana vava Yesu ivi~vonapasipasiyanei. Tuna wawayina na Pol evonavona da yawayawasina. ²⁰Aekwa kawai da ikikava sisiya kiimatana ata~viiya. Tuna kubiine Pol avona tovonai da kata~ghae ku Jerusalem da nani dobunai kati~tupavirei ma akovina kata~viiya da berona iberai bo kegha. ²¹Ma Pol ina kayowana da Kiivavo Sisa maghinonai ita~miiri da tuna iti~tupavirei. Tuna kubiine seri wawayisi avonesi da ku gabura itere meyei. Taraboga ana~panani na Sisa kurina ana~vonatawei.”

²²Ma Agripa ivona bo, “Aku kayowana da tomowina ina sisiya ati~yanei.”

Ma Pestas ivonapotei bo, “Vaghina, maram kuni~yanei.”

²³Mara itom na kiivavo Agripa da Benis ere tuturesi iderisi ma seri babadisi ma kwanatu babadisi yavata ku dughu numana irui. Ma Pestas ivona na seri wawayisi Pol irutinaruwei. ²⁴Ma Pestas sisiya ivi~karei. “Kiiwa kiiwa, kiivavo Agripa kurim ma tami iyavo kava weni. Weni tomowina kokitai. Jiu damsi kudubisi weni dobunai ma Jerusalem kamonai ere kiikiirarisi ivi~nowi da tomowina ati~raboboi. ²⁵Ma ke sago aviyavisina berona gwabinai ata~panani da ita~rabobo. Ma tuna ina kayowana da Kiivavo Sisa maghinonai ina~miiri, tuna kubiine ana~vonatawei ku Rome, Sisa ina ku kwanatu. ²⁶Ma ke sago sisiya maninina ata~panani da Kiivavo Ghamana Sisa kurina ata~giruma. Tuna kubiine arutinapiyei peyarami ku maghinomi da tam kiivavo Agripa yavata koni~tupavirei. Ma nani kamonai sisiya vaghata ana~viiya da ana~giruma Sisa kurina. ²⁷Ke ita~biibai

da gabura wawayina ana~vonatawe wapawapai. Kunona na ina berona ana~panani ma kana sisiya yavata ana~vonatawei Sisa kurina.”

Agripa maghinonai Pol kana papara ivowai.

26 ¹Kiivavo Agripa dughu ivotawei ma Pol ivonei bo, “Aivaghinei da tam mani kam papara kuna~vowa tovonu. Kevi~sisiya.” Ma Pol imana iruepai ma sisiya ivi~karei.

²“Kiivavo Agripa, ainuwabiibai da karako tam maghinomuwai amiimiiri ma Jiu i babada iwavuku na ana~vonapotesi da kaku papara ana~vowai. ³Ainuwabiibiyeyi, iyamna tam na Jiu damsi i kiki ma i vighevira kuakova kirakiyeyi. Tuna kubiine ainowi kurim da aku sisiya kuni~yana bubuni.”

⁴“Jiu babadisi kudubisi aku yawasa iakova yavui da ikikava amakamakai. Aku dobuwai, gisikuwai avi~karei da Jiu damsi i kiki ma Moses ina vonaviyovovana kudubina avotana bubuni da amagura. Ma muriyai aghae ku Jerusalem da bade yawasina sago avovotani. ⁵Namadani kava iakoviku ma ke ita~kayowei da ita~vonem da taku na Perisi damsi kamosiyai amakamakai da i kiki bagibagisi kudubina anununura bubuni.^m ⁶Ma taku God aitumaghanei da ina vonakiiyapa bagibagina ita kaekiki mau kurisi iterei na ina~berai. Tuna kubine na karako koitupavireku. ⁷Jiu damkai kaitumaghana da ikikava God vonakiiyapa bagibagina iterei kurikai na karakava ina~berai. Tuna kubiine na kamokiiyai dam ivi~12 nuwanuwakii kudubinai mariyai ma didibarai God kavovokavakavari. Kiivavo Agripa, God ina vonakiiyapa bagibagina aitumaghanei kubiine na Jiu damsi viya iwawuwapawapiku. ⁸Ma tami Jiu dami, avi kubiine konotanotai da God ke kovokovoghina da wawaya raborabobosi ina~berisi da ina~vomiiri?”

⁹“Rorova taku anotanotai da nani Nasaret wawaya Yesu ati~ghaviyeyi ma avi~paparana kirakai da kana vava ati~beroi.ⁿ ¹⁰Ma taparoro babadisi i babada rewapana ivereku da kana kivikivina peyarisi Jerusalem kamoni ku gabura ateresi. Ma ivivi~tupaviresi ma ivonakiiyaragha da iti~rabobosi na taku yavata kavi~vaghinei da iti~kiivunuwana. ¹¹Mara ipeyari wawaya avonavonesi da kiki numasiyai kana kivikivina ikwapukwapusi ma inivisi ivereveresi. Ma aberabera tovonu da Keriso ita~vonabarei. Aku nuwapughu kurisi irakata kirakai da ayebayebaghisi ma bade dobu viruwai aekwekwisi da ati~tupaketowanesi.”

Pol ikikava itupuwavira na ivi~sisiyeyi.

(Apos 9:1-19, 22:6-16)

¹²“Mara sago taparoro babadisi i babada rewapana ivereku ma ivi~yoneku ku Damaskas kwanatuna da Yesu kana kivikivina

^m 26:5 Apos 23:6; Plp 3:5 ⁿ 26:9-11 Apos 8:3, 22:4-5

ati~tupaketowanesi. ¹³Kiivavo Agripa, kevi~yana. Kababa kanenae da madegha punai kadenima yasegana kunumai ivokadari ma gweyurina ioru da taku turaturaku yavata iveruvivirikai. Yaseganina ivi~rewapana kirakai, ke madegha nakanani. ¹⁴Peyarikai karirigha ku tano ma wawaya gamona avi~yanei da kuriku Hibru gamosiyai ivivi~sisiya bo, 'Sol, Sol, avi kubiine kitupaketowaneku? Am vikawakiikai kubiine kevowavowa meyem.'^o ¹⁵Ma avi~tarakiyana bo, 'Bada, tam iyai?' Ma ivona bo, 'Taku na Yesu, taku kitupaketowaneku. ¹⁶Kevomiiri. Avinem da tam aku bigabiga ma vimamatara wawayim, tuna kubiine arumatara kurim. Wawaya kuna~vonesi da karako kukitiku, ma bade mara muriyai ana~rumatarama kurim na kuni~mamatarei. ¹⁷Ma ani~tarapapanem da kupuna damsi ma bade am wawaya vaghata Jiu damsi ke ina~kiivunum. Ma ana~vonatawem kupuna damsi kurisi da ¹⁸tam matasi kuna~votawei da nubakutuva ina~barei ma ina~kiibau ku yasegana. Ma Seitan ina vibadana ina~barei ma ina~damana God kurina da i bera beroberosi ina~notatawei. Ma wawaya ini~tumaghaneku na kii gawara God ina wawaya vovokaravisi kamosiyai ina~panani.' "

Pol ina biga ivi~sisiyei.

¹⁹"Kiivavo Agripa, tuna kubiine na weni matakirina kunumai akitai na avotekatekei, ke ata~bara. ²⁰Damaskas kamona dima avi~karei ma muriyai ku Jerusalem da Judiya dobuna adima yavui. Ma muriyai akiibau kupuna damsi kurisi. Aku dima kamona avonesi da i bera beroberosi itinimayei ma ita~tavira God kurina da yawasa manininai ita~makai, nakanani iti~matakira da bera beroberosi ibarei.^p ²¹Tuna kubiine na Jiu damsi Taparoro Numana garina kamona ivotataniku ma ibera tovonu da ita~kiivunuku. ²²Ma kegha da God ina rewapanai kaku papara ivowai da karako yawayawaku, maghinomiyai amiimiiri da kiikiivavo ma wawayota kurimi aisisiya. Moses ma peroperoveta aviyavisina ivonavonei da ita~tupuwa, na tuna sisiyina kava atereterei. ²³Ivoneta da God ina Vivinevine Wawayina ita~vokwarakwara ma ita~rabobo. Ma iti~nao da rabobowai ita~vomiiri. Nakanani ita~berai da yasegana ma yawasa ketana Jiu damsi ma kupuna damsi kudubisi iti~beyesi."^q

²⁴Pol patana da ivivi~sisiya na Pestas ikiirara bo, "Pol, tam neghanegham! Am akova ineghaneghim."

^o **26:14** Weni dobnai Yesu miiba iterei. Ivona da Pol na nakanani ma ox kawakiikiina. Ox na kau tomowina ma ina bada keyama ina~papai da gamgamna na ox ina~surini da ini~yaghiyaghina. Ox kawakiikiina na ku murina ina~ruwa na nani keyamina gamgamna ina~kiituturi da gubaga ina~panani. ^p **26:20** Apos 9:20, 28-29 ^q **26:23** Isa 42:6, 49:6, 1Kor 15:20

²⁵Pol ivona bo, “Kiivavo Pestas, tam varatetem. Taku ke ata~neghanegha. Aviyavisina avonavonemi na sisiya kamowa ma vonavaghata. ²⁶Ma tam, Kiivavo Agripa, weni berasi peyarina namada kuakovi, tuna kubiine debapunai aisisiya. Ma anotanotai da weni sisiyisi peyarina kuvi~yana bubuni, iyamna weni berasi kudubina na debiiyai itupuwa. ²⁷Kiivavo Agripa, peroperoveta i giruma kitumaghanei da vonavaghata bo kegha? Akovi da tam kitumaghanei.”

²⁸Ma Agripa ivi~gheviraivira da Pol ivonei bo, “Kenotanotai da wekarakava kisisiya na nuwanuwaku kuna~tinavirai da ani~Keresiyana bo?”

²⁹Ma Pol ivonapotei bo, “Wekarakava bo karakava, ainowi God kurina da mara sago kuni~Keresiyana. Ma ke tam kava ma wawaya kudubimi karako koiyaneku na aku kayowana da peyarmi kona~berai da tami taku nakanani. Ma bera sago kava aku yawasa kamonai ke ata~kayokayowei da damina kona~viiya. Tuna na weni, chein imakuwai.”

³⁰Ma kiikiivavo Agripa ma Pestas ma Benis ma i wawaya na peyarisi ivomiiri. ³¹Ikiibau ku matara ma ti mani kamosiyai ivivi~sisiya da ivona bo, “Nani tomowina ke sago ina berona avai da ku gabura ita~tere bo iti~rabobo.” ³²Ma Agripa, Pestas ivonei bo, “Nani tomowina gabura kamonai kati~kiibuni da ita~nae. Ma namada ivona da ina kayowana da Sisa maghinonai ina~miiri da ini~tupavirei. Tuna kubiine ke kovokovoghina da tikiibuni.”

Pol ivomiiri ku Rome.

27 ¹Kiivavo Pestas ivi~vaghinei da gabura damsi viya Pol yavata ita~vonatawesi ku Itali dobuna. Tuna kubiine senturiyon sago kana vava Jiuriyas, ku imana iteresi. Jiuriyas na Kiivavo Sisa tuna mani ina seri wawayisi i senturiyon. ²Ma Adramitiam damsi i waka ivovunaghi da ita~vomiiri ku Eisiya dobuna da kawasusu nununai ita~rukiibau. Weni ku wakana kageru ma tomowa sago, kana vava Aristakas na yavata. Tuna ina kwanatu na Tesalonika, Masedoniya kamonai. ³Mara itom na ku Saidon kwanatuna kawota ma senturiyon Jiuriyas ivi~vaghinei da Pol ita~nae turaturana ita~kitisi da ina kayowana avai na iti~vitei. ⁴Nani dobunai katenutaweyana kanenae da yanunu ivopotekai, tuna kubiine katereviviri da Saipras nuwana roguogunai kava kaverau. ⁵Muriyai na dobu ruwa, Silisiya ma Pampiriya bogasi kaveruyaraghi da ku Maira kwanatuna kanekiibau, tuna Lisiya dobuna kamonai. ⁶Maira kamonai senturiyon Jiuriyas waka iekwai da kata~nae ku Itali ma Ariksandiriya damsi i waka ipanani. Ivona na nani ku wakana ivi~gerukai.

⁷Yanunu ivopotekai da nuwatuwai kaverau da taparoro ruwa ikovi ma muriyai Nidus kwanatuna ku bogana kanekiibau. Yanunu ivopotekai

kubiine waka katereviviri ma kaverau kaoru da Samone mutubina kakenaviviri. Ma Kriti nuwana rogunai kava kaverau. ⁸ Yanunu irakata kubiine kikirana baranai kakuka kanenae da dobu sago, kana vava Kawasusu Biibiina, nani ku dobuna karui. Tuna kawasusuna na Laseya kwanatuna ririnai.

⁹ Namada yanunu ma tovava berona ikamowanikai tuna kubiine nuwatuwai kaveraverau da biimara kana mara ikovi. Jiu damsi i visiya marana ghamana namada itupuwa ma tuna marana imatakira da tovava ma yanunu kana mara inekiibau. Tuna kubiine Pol waka babadisi ivonaveresi bo, ¹⁰ “Aku wawaya, anotanotai da maghinotiyai nuwapoya tapanani. Mikeda tatenutaweyana takiibau na yanunu ma tovava ami waka ma sawara kouwani na ini~beroi ma bade wawaya viya kamotiyai inumadodo.” ¹¹ Senturiyon Jiuriyas, Pol ina sisiya ivi~yanei na ke iti~vaghinei da nani dobunai kata~makai. Ma waka babadisi yavata ivi~sisiya da ita~kuka ita~kiibau na peyarisi ivi~vaghinei, ¹² iyamna nani dobuna na ke dobu biibiina. Waka damsi peyarisi ke ita~kayowei da kata~makai mara gurina da nuba ghamana kana mara ita~nekiibau. Peyarisi ivi~vaghinei da kata~tenuwaweyana ma kata~bera tovonni da ku Piniks kwanatuna kawasusuna kata~rui. Ma nani dobunai kata~makai da nuba kana mara ita~kovi. Piniks kawasusuna na Kriti nuwana rogunai ma mara nonowa biimara biibiina ekenakena.

Tovava ma yanunu berona ipanani.

¹³ Yanuyanunu biibiina ivi~karei na waka damsi inotai da mara biibiina ma waka kana sopa itinagheyeyi. Katenutaweyana da Kriti kikirana baranai kava kaverau, ¹⁴ da ke rabaraba ma yanunu bero kirakiina katagheyakiiyai koyiyai ioru da iravikai. Tuna na yabarata. ¹⁵ Yanunu ibero kirakai, waka iraravi da ke kovokovoghina da waka maghinona ku yanunu matana kata~terei. Kavi~bagunei ma waka kakavaraviviri da yanunu ikiinunurikai ¹⁶ da ku nuwa gisina sago, kana vava Kauda. Nani nuwana rogurogunai kaveraverau. Nani kamoni ivi~paparana kirakai da kana vivitaravonavona wakana itinapai. ¹⁷ Ma ikutani ikovi na urava iyuna da waka ghamana iveruviviviri ma ikutatani da bagibagina da tovava waka ghabaghabana ke ita~kiigavovori. Ma iyabumana da Suritis ku maratetena ita~tawanepikai. Tuna kubiine kuka ivi~votaweyana da katenatenam ma yanunu ikiikiinunurikai. ¹⁸ Mara itom na tovava iraravi kirakiiyekai, tuna kubiine ivi~karei da sawara waka kamoni ivivi~tawetaweyana ku yegai. ¹⁹ Ma mara kana viaroba na bade kuka, uravisi, keyamisi ma aviyavisina peyarina waka tepanai imakamakai na ivi~tawetaweyana ku yegai. ²⁰ Mara ibero kirakai da kaveru wapawapa ma madegha ma gwamegwame ke kata~kitai da taparoro ruwa ikovi. Ma yanunu ivi~rewapana kirakai da akii nota ipeku, kanotanotai da kata~rabobo.

²¹Ma nani kamoni wawaya wakiiyai ke ita~kam tovona. Tuna kubiine Pol maghinosiyai imiiri ma ivonesi bo, “Kokitai, avonemi da Kriti ke kata~kiibutawei ma aku sisiya kobarei. Tuna kubiine karako ami waka ivi~beroi ma ami sawara kovi~tawetaweyana. ²²Ma wekarakava na avonavonemi da ke kona~yabumana ma ami nota evi~rewapana. Waka kava ina~monu ma ke sago wawaya ina~rabobo. ²³God na aku Bada ma taku na ina bigabiga. Ma didibarai ina aneya sago ivi~yonei da ririkuwai imiimiiri, ²⁴ma weni nakanani ivoneku, ‘Pol, ke kuna~yabumana. Tam Kiivavo Ghamana Sisa maghinonai kuna~miiri da ini~tupavirem. Tuna kubiine God am nipowana ivi~yanei ma ina agabiibiyai tam ma wawaya peyarisi wakiiyai ini~yawasimi.’ ²⁵Aku wawaya, tuna kubiine ami nota evi~rewapana. Taku God aitumaghanei da aviyavisina ivoneku na ina~tupuwa. ²⁶Ma kegha da yanunu ina~tapitapita da ku nuwa sago kikirina ina~kiiribeta.”

²⁷Meditereniyani Yegiiyai tovava ma yanunu ikiikiinunurikai da taparoro ruwa ikovi. Didibara punai ma waka damsi damisi iviia da namada ku tano kanenekiibau. ²⁸Tuna kubiine bogapu iruvai da ioru meni kana pata.’ Ma ipanani da 40 mita nakanani. Imakai mara gisina ma bade iruva meyei ma ipanani da 30 mita nakanani. ²⁹Iyabumana kirakai ma inotai da waka iti~tawanepai ku wakima tepasi. Tuna kubiine waka murinai kana sopa ruwamaruwa itawei da ita~tinatani. Ma i kayowana da mara ita~tom yaghina. ³⁰Ma waka damsi ibera tovoni da waka ita~verukuyowei na ivi~beroberowekai da nakanani ma waka maghinonai sopa viya ita~tawei. Ma gavunai taravonavona wakana iteretereoruwei. ³¹Ma Pol senturiyon ma seri wawayisi ivonesi bo, “Waka damsi ina~verukuyoweta na peyariimi kona~rabobo.” ³²Tuna kubiine seri wawayisi taravonavona wakana kana urava ivi~kiiyaraghana da ipeku ku yegai da yanunu ikaruwei.

³³Mara iruruterei na Pol wawaya peyarisi ivona kirakiiyesi da ita~kam. Ivonesi bo, “Tami nuwanuwami ikaragavovori da ke sago avai kota~kani da taparoro ruwa ikovi. ³⁴Akayokayowei da kota~kam da koti~rewapana. Ke tarabobo. Ke sago gubaga tapanani.” ³⁵Pol ivi~sisiya ikovi ma peyarisi maghinosiyai parawa iviia da God ivi~kiikiiwei ma parawa ivogimai ma kam ivi~karei. ³⁶Ma peyariikai weni berana kakitai na akii nota ivi~rewapana da tokai bade yavata kakam. ³⁷Ma waka kamoni tokai na akii vi~276. ³⁸Ma peyariikai kakam dodo na waka kamoni whiti kavi~kiibuni ma kavi~tawetaweyana ku yegai da waka ita~tekateka.

Waka igavovori.

³⁹Mara itom na waka damsi dobu ikitai da ke ita~vogiiya. Ma kawasusu ikitai da nani dobunai kikira biibiina. Ma inotai da ita~bera

^r 27:28 Bogapu ruvana kubiine urava damoni kirama ikuni ma ivi~yoyowi ma bogapu iruvai da ioru meni kana pata.

tovoni da waka nake ita~veruwei da iti~tawanepi. ⁴⁰Tuna kubiine waka damsi sopa uravisi ivi~kiiyaraghana ma bade waka kana yabiyabi irupama da iti~yabiyabi. Ma kuka gisina maghinonai kava itinepai da yanunu ita~viiya da itoru ku kikirai. ⁴¹Kaverau ke gurina ma ku maratete kavi~tawanepikai. Waka maghinona idogiya da ke iti~dagu, ma tovava ghamaghamasi waka murina ikiigavovori.

⁴²Seri wawayisi ivi~diritete da gabura damsi kudubisi iti~kiivunuwana, iyamna ita~yeka itoru ku kikirai na iti~veraveruwana. ⁴³Ma senturiyon ke ina kayowana da Pol ita~kiivunui. Tuna kubiine kii papara ivowai na seri wawayisi ivonesi da ke iti~kiivunuwana. Ma ivi~vaghinei da iyavo kava yeka iakovi na ita~tawesi da ita~yeka ku kikirai. ⁴⁴Ma wawaya makiiterena na i keta itekwai da waka keyamina tovava ikiitawetawei na keyamisiyai ita~vokikita ma ita~yeka da ku kikirai. Ma vaghina nakanani itupuwa da wawaya kudubisi ku kikirai ivoghae da iyawasa.

Malta nuwana kamonai.

28 ¹Ku kikirai kavoghae na kapanani da nuwana kana vava na Malta. ²Ma nuwa damsi ivi~agabiibii kirakai da inepotekai ma keyama ikiiri iyamna garewa ikatukatuna da nuba irakata kirakai. ³Ma Pol keyama gisigisi iraguna ma ita~terei ku keyama da ita~karai. Ma nani kamonai mota berona keyama muyana damina iviia da itarukapoka ma Pol imana ikaratani da iroroke. ⁴Ma nuwa damsi mota berona ikitai Pol imanai iroroke na ti mani kamosiyai ivona bo, “Agunai weni tomowina na kiivunuwa wawayina. Waka imonu ma ke ita~rabobo ma wekarakava na mota berona ikani. Tuna na kana kovogha. Ita god ke ita~kayokayowei da ina~makai.” ⁵Ma Pol mota ivi~rupiitawei da ku keyama karakaratina, ma ke sago visina bo gubagina ita~panani. ⁶Ma nuwa damsi inotanotai da imana ita~gwaru bo yaghiyaghinina ita~peku da ita~rabobo. Ma ivi~koyakoyagha kirakai, ikitakitai da aviyavisina kurina ita~tupuwa ma ke sago. Ikita kava na i nota ivirai ma ivona da Pol na god sago.

⁷Ke rabaraba na nuwana kana kiiwavo Pobiliyas ina tano ghamana ma ina numa imakamakai. Ipisi ma nuwabiibiiyai irutinikai da ina ku numa ma ikoyagha bubunikai da mara aroba ikovi. ⁸Gwabinai kamakamakai na akovina kaviiya da ina mamai na gubagubagina, ininina imuyamuya ma manawa tara iviia. Pol irui kurina ma inipowana. Ma imana ku tepana iterei da iyawasa. ⁹Weni berana itupuwa na nani nuwana kamonai wawaya gubagubagisi ikam pupuni da Pol kurina ma ivi~yawasisi. ¹⁰Nuwa wawayisi ikoyagha bubunikai ma ivi~vite kirakiiyekai. Mara ipisi da kata~geru na wawaya ipuyokai ma kakii keta tamiina na peyarina iverekai.

Pol inekiibau ku Rome kwanatuna.

¹¹Malta damsi gwabisiyai kamakamakai da nawaravi aroba ikovi ma ku waka sago kageru. Tuna na Ariksandiriya damsi i waka ma maghinona ipapai da kokoitau, i god ruwa kii vava Kasto ma Poruks. Waka na nani nuwanai imiimiiri da nuba ma yanunu kana mara ikovi ma kavomiiri. ¹²Kakuka da ku Sirakusa kwanatuna. Kawota ma nani kwanatunai kamakai da mara aroba ikovi. ¹³Ma nani dobunai kakuka da ku Regiyam kwanatuna. Ma mara itom na yavara iveraverau kubiine kavomiiri, kaverau mareba da ku Puteyori kwanatuna da kawota. ¹⁴Ma nani dobunai vitumaghana damsi viya kapananisi da ivonatanikai, yavata kamakai da taparoro sago ikovi.

Ma vaghina ku Rome kanekiiibau. ¹⁵Ma vitumaghana damsi Rome kamonai sisiyikai ivi~yanei da viya ighae ku vigimara gawarina kana vava Apiyas ma viya ighae ku dobu kana vava Numataya Numasi Aroba. Nani dobusiyai ikoyakoyaghikai da ita~nepotekai. Ma peyarisi Pol ivi~kiikiwei da ina nota ivi~rewapana ma God ivi~ghegheni.

Rome kamonai.

¹⁶Ku Rome kanekiiibau ma Rome babada ivi~vaghinei da Pol ina kina kava ita~makai. Ina numa iverei ma seri wawayina sago kava iterei da iti~matatetei.

¹⁷Mara aroba ikovi ma Pol ivi~yonayona da Jiu babadisi ita~riyesi. Iriyesi ma Pol ivonesi bo, “Varevaresiku, taku ke sago avi berona ata~berai ita wawaya kurisi ma bade ita kaekiki mau i kiki ke ati~kiigiyei. Ma kegha da, Jerusalem kamonai ipatumiku da Rome damsi ku imasi itereku. ¹⁸Ivi~tupavireku ma ipanani da ke sago berona ata~berai da iti~raboboku, tuna kubiine ita~votaweku. ¹⁹Ma Jiu damsi ivi~ghevira, tuna kubiine avonesi da Kiivavo Sisa maghinonai ata~miiri da iti~tupavireku. Ma ke aku wawaya viwavusi kubiine.^s ²⁰Weni berasi kubiine akwatumi kopisi da ata~kitimi ma yavata kati~sisiya. Israel damta kudubita titumaghana da God ina Vivinevine Wawayina kurita ina~nekiibau da ini~yawasita. Ma taku aitunghane da wawayina namada inekiibau. Tuna kubiine imaku chein iwarimi.”

²¹Ma ivonapotei bo, “Ke sago kam sisiya Judiya dobunai kata~viiya ma varevaresita ivivi~piyana na ke sago iyai iti~avaberowem. ²²Akii kayowana da tam am vitumaghana kuti~sisiyei da kati~yanem. Kakovi da wawaya dobu ma dobu tami ami vikeresiyana eteretereoruwei.”

²³Ma i mara sago iterei da Pol iti~yanei. Nani maranai koroto ghamana iriyesi Pol ina ku numa. Mara boiboiyai Pol ivi~karei da

^s 28:19 Apos 25:11

God ina vikiivavona ivi~beyebejena kupomei, Moses ma peroperoveta i giruma tepanai ivivi~sisiya kurisi. Ina kayowana da nuwanuwasi ita~tinavirai da Yesu iti~tumaghanei. ²⁴Ina sisiya na wawaya ivi~yanei ma viya nuwanuwasi ivirai da ivi~tumaghana ma viya na kegha. ²⁵Tuna kubiine ti mani kamosiyai ivi~ghevira. Muriyai da ita~nae na Pol ina sisiya turina iterei kurisi, ivonesi bo, “Kanuma Vovokaravina ami kaekiki mau kurisi vonavaghata ivi~sisiyei. Peroveta Aisaya igiruma bo,

²⁶ ‘Kenae aku wawaya kurisi ma kevonesi bo,

Weni wawayisi ini~yana ma ini~yana ma akovina ke ina~viini.

Ina~kita ma ina~kita ma ke ina~kitai.

Matasiyai ita~kita,

bo tinisiyai iti~yana,

²⁷ ma nuwanuwasi ita~votawei,

na ita~tupuwavira ma ati~yawasisi.

Ma kegha da nuwanuwasi igudui,

ma tinisi itupapotapota,

ma matasi itapotapota.’ ”^t

²⁸“Tami Jiu dami vonavaghata ke kota~viviyanei, tuna kubiine ani~akovimi da God yawasa makamakii nonowina kana sisiya ivonatawei kupuna damsi kurisi. Ma ti damsi na ini~yana.” ²⁹(-)^u

³⁰Ma vaghina, Pol madegha ruwa Rome kamoni tuna mani ina rewapanai imakai. Ma iyavo kava ipipisi irurugenari na peyarisi ivivi~kiikiwesi. ³¹Ere tepatorana ma nuwanuwana kudubina God ina vikiivavona ma Bada Yesu Keriso varana biibiina idimadime. Ma ke sago wawaya iti~ketagudugudu.

^t 28:26-27 Isa 6:9-10 ^u 28:29 Mara katamanina giruma damsi peyarisi ves 29 ke ita~tere. Ma viya na weni nakanani igirumi: ‘Pol weni nakanani ivi~sisiya ikovi ma Jiu damsi ivomiiri ma inae, ma kamosiyai ivivi~ghevira kirakai.’